

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

RASA VEPŠTAITĖ

ES DEMOKRATIJOS SKLAIDOS POLITIKOS
„(SU)GRĖSMINIMAS“ EUROPOS KAIMYNYSTĖS
POLITIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof.dr. Egidijus Motieka

VILNIUS

2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

ES DEMOKRATIJOS SKLAIDOS POLITIKOS
“(SU)GRĖSMINIMAS“ EUROPOS KAIMYNYSTĖS
POLITIKOJE

(Europos kaimynystės politika) magistro baigiamasis darbas

Studijų programa (621L23001)

Vadovas

_____ Prof. dr. Egidijus

Motieka

2012 - -

Recenzentas

Atliko

_____ stud. R. Vepšaitė

2012 - -

2012 - -

VILNIUS

2012

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Politinės, diplomatinės ir ekonominės priemonės demokratijos skatinimui kaimyninėse šalyse.....	16
2 pav. Demokratijos sritys ir tarptautinių veikėjų įsikišimo galimybės.....	24
3 pav. Saugumo sektorių ir saugumo objektų klasifikacija.....	28
4 pav. B. Sundelius'o grėsmių klasifikacija.....	30
5 pav. Tapatybės – interesų – politikos tarpusavio ryšys.....	39

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
ĮVADAS.....	5
1. EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKA – DEMOKRATINIS ASPEKTAS.....	10
1.1 Demokratijos principas Europos Sąjungos politikoje trečiųjų šalių atžvilgiu.....	10
1.2. Demokratijos skatinimas Europos kaimynystės politikoje	13
1.2.1. Europos kaimynystės politikos susikūrimas ir demokratijos skatinimo priemonės	13
1.2.2. Demokratijos skatinimo principai Europos kaimynystės politikoje.....	17
1.3. Demokratijos sąvoka Europos kaimynystės politikoje	19
2. EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKA – SAUGUMO ASPEKTAS.....	27
2.1. „Saugumo“ sąvoka	27
2.2. „Sugrėsminimo“ teorija – pagrindiniai principai ir bruožai	31
2.3. „Sugrėsminimo“ teorijos kritika.....	32
2.4. Demokratinės taikos teorija – Europos kaimynystės politikos demokratinio ir saugumo aspektų sintezė	35
3 SKYRIUS: DEMOKRATIJOS SKLAIDOS POLITIKOS „(SU)GRĖSMINIMO“ ATVEJO ANALIZĖ – „PLIUŠINIŲ MEŠKIUKŲ DESANTAS“.....	42
3.1. Diskurso analizė kaip metodologinis saugumo tyrimų analizės įrankis.....	42
3.2 Tyrimo modelio metodologiniai rėmai	44
3.3. ES ir Baltarusijos santykių raida	47
3.4 Atvejo analizė: „pliušinių meškiukų desantas“	51
IŠVADOS.....	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	72
ANOTACIJA.....	84
ANOTATION.....	85
SANTRAUKA.....	86
SUMMARY.....	88

IVADAS

Šaltojo karo pabaiga XX a. 9 dešimt. pabaigoje - 10 dešimt. pradžioje, panaikinusi konfrontaciją tarp dviejų valstybinių blokų, žymėjo naują tarptautinių santykių vystymosi etapą. Žlugus Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungai (SSRS), Vakarami nebeturėjo aiškaus ir objektyviai vertinamo grėsmės šaltinio. Tai lėmė, kad „saugumo“ ir „grėsmės“ sąvokos pradėtos kvestionuoti. Į saugumo tyrimų studijas pradėjo skverbtis konstruktyvistinės ir reflektyvistinės teorijos, metusios rimtą iššūkį tradicinėms „saugumo“ ir „grėsmės“ sampratoms, vyravusioms nuo 1648 m. Vestfalijos sutarties, teigiančioms, kad saugumo esmė yra valstybės turima karinė galia gintis prieš objektyvias išorines karines grėsmes anarchiškoje tarptautinėje aplinkoje. Minėtųjų teorijų pagrindinė idėja yra „saugumo“ kaip socialinio konstrukto koncepcija, atsisakant objektyvaus ir išskirtinai su karinėmis grėsmėmis susijusio jo suvokimo. Tai lėmė, kad 1) saugumo tyrimų studijose pradėtos nagrinėti nekarinio pobūdžio saugumo problemos, tokios kaip klimato kaita, migracija, „žlugusios valstybės“, mažumų teisės ir t.t., 2) valstybė nebelaikoma vieninteliu saugumo veikėju, o atsižvelgiama ir į nevalstybinius tarptautinių santykių veikėjus, 3) didelis dėmesys pradedamas skirti idėjų, vertybių, tapatybės sąvokoms ir jų vaidmeniui apibrėžiant „kas tai yra saugumas?“ ir „kokia saugumo politika yra vykdoma?“¹

Be šio „saugumo“ suvokimo pasikeitimo, pasibaigęs Šaltasis karas atnešė ir kitų tarptautinių santykių pokyčių. Iš pasaulio žemėlapiu dingus SSRS, jos vietoje atsirado daug naujai susikūrusių nepriklausomų valstybių, kurioms reikėjo padėti „žengiant demokratijos kūrimo keliu“, nes demokratija tapo vienintele legitimia politine valdymo sistema.² Šio „pagalbininko“ vaidmens itin aktyviai ėmėsi Europos Sąjunga (ES), savo pačios susikūrimą, vystymąsi, vykdomą politiką grindžiusi demokratinėmis vertybėmis ir principais. Tai lėmė tai, kad tiek viešajame diskurse, tiek mokslinėje literatūroje ji vis dažniau buvo (ir vis dar yra) įvardijama kaip demokratijos „platintoja“, „skleidėja“, „skatintoja“ (angl. democracy promoter)³,

¹ Jakniūnaitė D., Miniotaitė G., „Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu“. *Politologija*, 3(23), 2001.

<<http://edvardas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2011/09/LT-saugumas-pagal-siuolaikines-teorijas.pdf>> [žiūrėta 2012-11-20].

² Kuokštis V., „Demokratijos skatinimo skirtumai po Šaltojo karo pabaigos“. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Vilnius, 2009.

< http://www.academia.edu/1639603/Demokratijos_skatinimo_skirtumai_po_Saltojo_karo_pabaigos> [žiūrėta 2012-11-20].

³ Pavyzdžiui: Casier T., „*The Two - Track Approach to Democracy Promotion in the European Neighborhood Policy*“. Paper presented at the EUSA conference in Los Angeles, April, 2009.

<http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/casier_02B.pdf> [žiūrėta 2012-10-15].

Youngs R., „*Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy*“. Working paper, Centre for European Policy Studies, 2001.

o jos vykdoma demokratijos sklaidos/skatinimo politika tapo pagrindiniu ES santykių su naujai susikūrusiomis valstybėmis pagrindu.⁴

Pasikeitė ir pats „demokratijos“ termino suvokimas. Jis nebebuvo sietinas išskirtinai su procedūriniais demokratijos bruožais, tokiais kaip laisvi ir sąžiningi rinkimai, balsavimo teisė ir pan., o buvo praplėstas, įtraukiant į jį ir pilietinių laisvių bei žmogaus teisių, įstatymo viršenybės (angl. rule of law) aspektus. Svarbus vaidmuo, skatinant politinius valstybių pokyčius ir kuriant stabilius demokratinis režimus, buvo skirtas ir ekonominei pagalbai. Ji buvo suvokiama kaip viena iš svarbiausių šių procesų sąlygų.⁵

Toks sąvokų „saugumas“ ir „demokratija“ suvokimo pasikeitimas sąlygojo tai, kad literatūroje itin plačiai pradėtas aptarinėti jų tarpusavio ryšys. Daugelis autorių pasisakė už tai, kad šie du tarptautinių santykių politikos elementai yra neabejotinai susiję, o konkrečiai – demokratija yra „*conditio sine qua non*“ („būtina sąlyga“; „sąlyga be kurios neįmanoma ką pradėti“) saugumui.⁶ Pritaikant tai ES, galima sakyti, kad „[...] politinė mada ir struktūros trečiojoje šalyse daro įtaką pačios Europos saugumui“, o „[...] demokratinė politika yra geriausiai vykdoma siekiant saugumo“.⁷ Toks požiūris yra aiškiai išreiškiamas ir ES institucijų priimtuose dokumentuose bei ES pareigūnų diskurse. Remiantis ES įgaliotinės užsienio reikalams ir saugumo politikai Catherine Ashton žodžiais, „[...] žmogaus teisės, demokratija ir įstatymo viršenybė [...] bus kaip sidabrinė gija, jungianti viską, ką mes darome išoriškai“.⁸

Demokratijos ir saugumo tarpusavio priklausomybės ryšys ypač aiškiai išreikštas vienoje iš naujausių ES iniciatyvų – Europos kaimynystės politikoje.⁹ 2004 metais Europos Komisijos

<<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=cab359a3-9328-19cc-a1d2-8023e646b22c&lng=en&id=29697>> [žiūrėta 2012-10-15] ir kt.

⁴ Šiame magistro darbe, remiantis Vytauto Kuokščio straipsniu „Demokratijos skatinimo skurtumai po Šaltojo karo pabaigos“, ES demokratijos skatinimo politika suvokiama kaip „[...] geranoriško bandymo skleisti demokratinės vertybės, vertybėmis paremtos užsienio politikos produktas“

<http://www.academia.edu/1639603/Demokratijos_skatinimo_skurtumai_po_Saltojo_karo_pabaigos> [žiūrėta 2012-11-20].

⁵ Franz D., „*Can democracy kill democracy? Democracy promotion through partnership initiatives: the EU, the US and the Egyptian Case*“.
<<http://www.ecprnet.eu/MyECPR/proposals/reykjavik/uploads/papers/1722.pdf>> [žiūrėta 2012-10-15].

⁶ „Tarptautinių žodžių žodynas“. Kauno technologijos universitetas.

<<http://www.ukc.ktu.lt/zodynas/word.php?zodis=conditio%20sine%20qua%20non>> [žiūrėta 2012-10-30].

⁷ Richard Youngs, „Security through democracy: Between aspiration and pretence“. Working paper, No 103, October 2010. <<http://www.fride.org/publication/816/security-through-democracy:-between-aspiration-and-pretence>> [žiūrėta 2012-10-10].

⁸ Catherine Ashton EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the European Commission Speech to the European Parliament on human rights European Parliament Strasbourg, 16 June 2010.

<http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-317_en.htm> [žiūrėta 2012-11-15].

⁹ Darbe, kalbant apie Europos kaimynystės politiką, pagrindinis dėmesys skiriamas rytinei jos kryptei, apimančiai Armėniją, Azerbaidžaną, Baltarusiją, Gruziją, Moldovą ir Ukrainą. Toks pasirinkimas paremtas jau minėtu V. Kuokščio straipsniu, kuriame teigiama, kad demokratijos sklaidos politika nėra homogeniškas procesas ir

(EK) paskelbtame komunikate „Europos kaimynystės politika – strateginis dokumentas“ šios politikos esmė apibrėžta kaip siekis stiprinti tiek pačios ES tiek Europos kaimynystės politikoje dalyvaujančių šalių „stabilumą, saugumą ir gerovę“. Kaip pagrindinė priemonė tam pasiekti yra įvardintas bendradarbiavimas remiantis „bendrai išpažįstamomis vertybėmis“: įstatymo viršenybe, geru valdymu, pagarba žmogaus teisėms ir t.t.¹⁰ Remiantis tokia deklaruojama ES pozicija, pripažįstama, kad „Europos kaimynystės politika yra (būtent) ta politika, kuria siekiama ES, jos valstybių narių ir piliečių saugumo“.¹¹

Literatūroje dažnai pabrėžiama, kad Europos kaimynystės politika yra „bendrojo ES saugumo užtikrinimo plano dalis“, kuris buvo išdėstytas 2003 m. paskelbtoje ES Saugumo strategijoje.¹² Šiame dokumente yra išdėstomas visapusiškas požiūris į saugumą, įtraukiant į jį ir nekarinio pobūdžio grėsmes, kurios kelia pavojų ES saugumui, t.y. masinio naikinimo ginklų platinimas; terorizmas ir organizuotas nusikalstamumas; regioniniai konfliktai, valstybių žlugimas, kibernetinis saugumas; energetinis saugumas; klimato kaita.¹³ Daugelis tyrimų, kurie nagrinėjo Europos kaimynystės politiką, žvelgiant iš saugumo perspektyvos, koncentravosi būtent ties šiomis grėsmėmis ir galimais jų sprendimo būdais. Demokratijos kaip „saugumą“ lemiančios sąlygos vaidmuo bei ES demokratijos sklaidos/skatinimo politika taip pat buvo ne kartą atsidūrę tarptautinių santykių akademikų akiratyje, tačiau dažniausiai atliekamais tyrimais buvo siekiama parodyti šios politikos trūkumus aiškinant ir užtikrinant ES „saugumą“ bei pateikti atitinkamas rekomendacijas.

Aptarta, tiek viešojoje erdvėje tiek mokslinėje literatūroje įsitvirtinusi, **prielaida**, kuri sieja svarbiausias ir aktualumo niekada neprarandančias tarptautinių santykių sąvokas - „saugumas“ ir „demokratija“ – sąlygojo ir šio magistro darbo **tyrimo objekto** pasirinkimą – ES vykdomos demokratijos sklaidos/skatinimo politikos ir ES saugumo tarpusavio ryšį, o konkrečiau – demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimą“ Europos kaimynystės politikoje. Atsižvelgiant į tai, **tyrimo problema formuluojama** klausimu ar/kaip ši politika yra

kad skirtinguose regionuose ji buvo ir yra vykdoma skirtingai. Kalbant apie Rytų Europą, joje demokratijos konsolidavimas laikytas būtina sąlyga siekiant šio regiono saugumo ir gerovės.

¹⁰ Communication from the Commission. European Neighbourhood Policy. Strategy paper. COM (2004), 373 final, Brussels, 12.5.2004. < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf > [žiūrėta 2012-10-10].

¹¹ Wolff S., „Re-thinking the European Neighbourhood Policy: From „Alternative to Enlargement“ to Regional Foreign and Security Policy?“. < <http://www.stefanwolff.com/files/Re-thinking%20the%20European%20Neighbourhood%20Policy.pdf> > [žiūrėta 2012-10-15].

¹² Podagelytė V., „EKP – Europos kaimynystės politika ar Europos kompromisų politika?“. < <http://www.geopolitika.lt/?artc=4579> > [žiūrėta 2012-10-30].

¹³ „Saugi Europa geresniame pasaulyje“. Europos saugumo strategija. < <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIILT.pdf> > [žiūrėta 2012-10-15].

„(su)grėsminama“? Toks pasirinkimas suponuoja tai, kad kaip šio darbo pagrindinis **teorinis pagrindas** yra pasirenkama saugumo tyrinėtojo Ole Weaver'io sukurta „sugrėsminimo“ teorija, pirmą kartą pristatyta Ronnie Lipschutz knygoje „Apie Saugumą“ (angl. „On Security“).¹⁴ Jos esminė idėja yra ta, kad „saugumas“ yra diskurso pagalba socialiai konstruojama sąvoka, o atliekamo tyrimo centre yra procesas, kurio metu veikėjas(i) pristato tam tikrą ginčytiną objektą/reiškinį kaip grėsmę, kuri reikalauja imtis normalios politikos ribas peržengiančių skubių veiksmų, t.y. tas objektas/reiškinys yra „sugrėsminamas“.¹⁵ Kiek išplėtotą šią teoriją dar kartą buvo išsamiai aptarta vadinamosios Kopenhagos saugumo tyrimų mokyklos atstovų - Barry Buzan'o, tyrinėtojo O. Weaver'io ir Jaap de Wild'o - bendrame veikalė „Saugumas: naujas analizės modelis“ (angl. Security: A New Framework for Analysis), kuriuo ir bus remiamasi šiame darbe.¹⁶

Atsižvelgiant į tai, kad šio magistro darbo teorinis pagrindas yra „sugrėsminimo“ teorija, atliekamo **tyrimo tikslas** yra ne patvirtinti ar paneigti ES demokratijos sklaidos politikos daromą įtaką ES saugumui užtikrinti, kaip tai buvo daroma daugelyje atliktų tyrimų iki šiol, tačiau analizuojant tam tikrų veikėjų diskursą parodyti patį procesą, kaip ši politika yra „(su)grėsminama“, „išgryninata“ pagrindinius šio proceso aspektus, ir įvertinti tokio tyrimo būdo tinkamumą analizuojant „demokratijos“ ir „saugumo“ ryšį Europos kaimynystės politikoje.

Minėtasis procesas yra analizuojamas pasirenkant **vieno atvejo (angl. case study) studiją**, konkrečiai - „pliušinių meškiukų desanto“ akciją, įvykusią š.m. liepos 4 d. Baltarusijoje. Tokį pasirinkimą lėmė keletas faktorių. Pirmiausia Baltarusija yra Europos kaimynystės politikoje dalyvaujanti valstybė; antra – nuo pat bendradarbiavimo pradžios ES ir šios valstybės santykiuose yra aiškiai išreiškiamas demokratinis „kaimynystės“ aspektas. Tačiau svarbiausia yra tai, kad ši viešųjų ryšių akcija pradžioje pašiepiamai vadinta kaip „linksma istorija su Baltarusijoje nusileidusiu „meškiukų desantu““ virto rimtu diplomatiniu skandalu, kurio atgarsiai yra girdimi ir jaučiami dar dabar.¹⁷

Darbe formuluojami tokie **uždaviniai**:

¹⁴ Šiame darbe pasirenkamas teorijos pavadinimas yra nurodytas naujausiame „Politikos mokslų enciklopediniame žodyne“. Mokslinėje literatūroje ši teorija dar yra vadinama „saugumizavimo“, „sekuritizacijos“ vardu.

¹⁵Weaver O., „*Securitization and Desecuritization*“. Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York: Columbia University press, 1995.

¹⁶ Buzan B., Weaver O., Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.

¹⁷ Minską įžeidė pliušiniai meškiukai.

<<http://www.lzinios.lt/Pasaulis/Minska-izeide-pliusiniai-meskiukai>> [žiūrėta 2012-10-20].

1. Išnagrinėti demokratinių vertybių ir principų vaidmenį ES santykiuose su trečiosiomis šalimis bei demokratijos sklaidos politikos priemonės ir principus Europos kaimynystės politikoje.
2. Nurodyti, kaip darbe yra suprantamos „demokratijos“ ir „saugumo“ sąvokos.
3. Pristatyti „sugrėsminimo teorijos“ pagrindinius bruožus ir principus bei šios teorijos kritiką.
4. Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje išreikštą nuomonę, kad demokratijos „grėsminimas“ pradedamas „demokratinės taikos“ teorijoje, aptarti ją ir išskirti bendrus šios teorijos sąlyčio taškus su demokratijos sklaidos politika ir saugumu.
5. Pristatyti tyrimo metodologinius rėmus, atskirai aptariant pagrindinį tyrime naudojamą metodą – diskurso analizę.
6. Remiantis sukonstruotu tyrimo modeliu, parodyti, atskleisti, kaip demokratijos sklaidos politika yra „(su)grėsminama“ pasirinkto atvejo metu, „išgryninant“ pagrindinius šio proceso aspektus.
7. Apibendrinti demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ procesą bei įvertinti pasirinkto tyrimo modelio tinkamumą tirti „demokratijos“ ir „saugumo“ ryšį Europos kaimynystės politikos kontekste.

Išvardintų uždavinių eiliškumas atitinka šio magistro darbo struktūrą. Pirmojoje dalyje yra aptartas Europos kaimynystės politikos demokratinis aspektas, parodant demokratinių vertybių ir principų svarbą ES santykiuose su trečiosiomis šalimis, išskiriant pagrindines demokratijos sklaidos politikos priemones bei principus ir galiausiai nurodoma kaip „demokratijos“ sąvoką yra suvokiama atliekamame tyrime. Antroji darbo dalis yra skirta Europos kaimynystės politikos „saugumo“ aspektui. Joje yra pristatoma, kaip šiame darbe vartojama „saugumo“ sąvoka, aptariami pagrindiniai sugrėsminimo teorijos bruožai ir principai. Abu šie aspektai yra „sintezuojami“ pristatant „demokratinės taikos“ teoriją, kurioje yra aiškiai išreikštas „demokratijos“ ir „saugumo“ politikos tarpusavio ryšys. Paskutinė trečioji dalis yra skirta darbe atliekamo demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ proceso analizei. Pirmiausia yra pristatomi tyrimo metodologiniai rėmai, didelį dėmesį skiriant pagrindiniam „sugrėsminimo“ teorijos metodologiniam įrankiui - diskurso analizei, o po to yra pereinama prie atvejo studijos, siekiant „išpildyti“ apsibrėžtą tyrimo tikslą.

1. EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKA – DEMOKRATINIS ASPEKTAS

1.1 Demokratijos principas Europos Sąjungos politikoje trečiųjų šalių atžvilgiu

ES skiriamas dėmesys **demokratijai kaip esminiam šios Sąjungos sukūrimo ir veiklos principui** aptinkamas jau ES steigimo – Maastrichto - sutartyje, pasirašytoje 1992 m. vasario 7 d. (įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 d.). Joje teigiama, kad „Sąjunga yra grindžiama laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinei valstybės principais, t. y. principais, kurie valstybėms narėms yra bendri”.¹⁸ Kaip vienas iš bendros užsienio ir saugumo politikos tikslų yra išskiriamas siekis „plėtoti ir stiprinti demokratiją, teisinę valstybę bei pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms”.¹⁹ **Po to priimtose sutartyse demokratijos kaip esminio ES principo reikšmė toliau plėtojama, ją papildant naujais aspektais.** Amsterdamo sutartyje, pasirašytoje 1997 m. spalio 2 d. (įsigaliojo 1999 m. gegužės 1 d.) demokratija yra įvardijama ir kaip „bendradarbiavimo vystymosi labai politikos tikslas”. Bendradarbiavimo vystymosi labai srityje Bendrijos politika, papildanti valstybių narių vykdomos politikos kryptis, „<...> padeda siekti bendro tikslo – plėtoti ir įtvirtinti demokratiją ir teisinę valstybę bei gerbti žmogaus teises ir pagrindines laisves.”²⁰ 2001 m. vasario 26 d. pasirašytoje Nicos sutartyje (įsigaliojo 2003 m. vasario 1 d.) atsiranda dar viena nuoroda į demokratijos užtikrinimą: “<...> Bendrija, neperžengdama savo kompetencijos ribų, įgyvendina ekonominio, finansinio ir techninio bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis priemonės <...>. Bendrijos politika šioje srityje padeda siekti bendro tikslo plėtoti bei įtvirtinti demokratiją ir teisinę valstybę, gerbti žmogaus teises ir pagrindines laisves”.²¹ Sutartyje dėl Konstitucijos Europai kaip pagrindinės ES vertybės yra minimos: „<...> pagarba žmogaus orumui, laisvė, demokratija, lygybė, teisinė valstybė ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas,

¹⁸ Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija, 6 straipsnio 1 dalis
< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12006M/TXT:LT:HTML>> [žiūrėta 2012-10-01].

¹⁹ Ten pat, 11 straipsnio 1 dalis

²⁰ Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus, 177 straipsnis, 2 dalis.

< http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=29686> [žiūrėta 2012-10-01].

²¹ Nicos sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus.

< http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32183> [žiūrėta 2012-10-01].

solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė”.²² Kalbant apie ES išorinį veikimą, šioje sutartyje yra teigiama, kad:

- 1) „Savo veiksmuose tarptautinėje arenoje, skirtuose žengti į platesnį pasaulį, Sąjunga vadovaujasi principais, paskatinusiais jos pačios sukūrimą, vystymąsi ir plėtrą: demokratijos, teisinės valstybės, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių visuotinumą ir nedalomumą, pagarbos žmogaus orumui, lygybės ir solidarumo principais bei Jungtinių Tautų Chartijos principų laikymusi ir tarptautine teise. Sąjunga siekia plėtoti santykius ir partnerystę su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis, regioninėmis arba pasaulinėmis organizacijomis, kurios taip pat laikosi pirmojoje pastraipoje nurodytų principų. Ji skatina bendrų problemų daugiašalius sprendimus, ypač priimamus Jungtinių Tautų struktūroje.
- 2) Sąjunga nustato ir įgyvendina bendrą politiką ir veiksmus bei siekia daug bendradarbiauti visose tarptautinių santykių srityse, kad
 - a) apgintų savo bendras vertybes, pagrindinius interesus, saugumą, nepriklausomybę ir vientisumą;
 - b) įtvirtintų ir remtų demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises ir tarptautinę teisę”.²³

Šios ES sutartyse išreikštos nuostatos parodo, kad Sąjunga, grindžianti savo pačios susikūrimą, vystymąsi, plėtrą demokratijos bei su ja glaudžiai susijusiais principais, siekia juos įtvirtinti ir santykiuose su kitais tarptautinių santykių veikėjais, tarp jų ir kaimyninėmis šalimis.

Kalbant apie ES santykius su trečiosiomis šalimis pažymima, kad iki XX a. 10 dešimtmečio ES santykiai su šiomis šalimis buvo apolitiški, ji vengė kištis į tų šalių vidaus politikos reikalus. Viskas pasikeitė po Šaltojo karo pabaigos, kuomet tarptautinė sistema patyrė svarbių pokyčių, lėmusių ES ir jos kaimynų santykių tolimesnę eigą. Prasidėjusi demokratizacijos banga ne tik sustiprino liberaliosios demokratijos pozicijas tarptautinėje arenoje, bet ir paskatino poreikį remti naujai besikuriančias dar „trapias“ demokratijas. Pernelyg

²² I dalis I antraštinė dalis Sąjungos sąvoka ir tikslai i–2 straipsnis
Sąjungos vertybės
< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0011:0040:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-10-01].

²³ V antraštinė dalis Sąjungos išoriniai veiksmai i skyrius visuotinai taikomos nuostatos III-292 straipsnis
< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0055:0185:LT:PDF>> [žiūrėta 2012-10-01].

Visa tai atsikartoja ir Lisabonos sutartyje, priimtoje 2007 m. gruodžio 13 d.
< http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_k=1&p_r=2432> [žiūrėta 2012-10-01].

skubotos plėtos politikos buvo atsisakyta, baiminantis, kad tai gali pakenkti prasidėjusiems demokratizacijos procesams. Kaip alternatyva tam buvo keliamos „Europos konfederacijos“, „Europos politinės erdvės“, „Europos asociacijos“ idėjos, kuriose greta iki tol dominavusių ekonominių tikslų buvo įtraukti ir politiniai aspektai.²⁴ **Apskritai, nuo 1990-ųjų demokratijos, žmogaus teisių, įstatymo viršenybės principai tapo esminiu ES ir trečiųjų šalių susitarimų pagrindu - ne tik kaip tikslas, bet ir kaip bendradarbiavimo sąlyga.**²⁵

Pirmieji instrumentai, skirti skatinti kaimyninių valstybių ekonominę ir politinę pažangą, buvo PHARE ir TACIS finansinės paramos programos. PHARE programa, vykdyta 1989-2006 m., buvo pagrindinis finansinio ir techninio Europos Sąjungos bendradarbiavimo su Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis (VRE) instrumentas. Ji buvo įsteigta kaip programa ūkio reformoms ir pereinamojo laikotarpio procesams Lenkijoje ir Vengrijoje remti. Vėliau PHARE finansinės paramos programa buvo pamažu išplėsta į kitas regiono šalis. Pirmuoju pereinamuoju laikotarpiu didžioji per PHARE programą teikiamos paramos dalis buvo skiriama patirties diegimui ir techninei pagalbai. Atsižvelgiant į spartėjantį plėtos procesą ir įvairiose srityse pasiektą pažangą, PHARE misijos buvo pritaikytos kiekvienos valstybės partnerės prioritetams ir poreikiams: techninės pagalbos poreikiai sumažėjo, tačiau padidėjo paklausa paramai infrastruktūros, aplinkosaugos, branduolinio saugumo ir žemės ūkio srityse. Po 1994 metais Esene įvykusio Europos Tarybos susitikimo PHARE programa buvo perorientuota remti Centrinės ir Rytų Europos šalių kandidačių pasirengimą tapti ES narėmis, siekiant įgyvendinti Europos Tarybos susitikime Kopenhagoje priimtus įstojimo į ES kriterijus: demokratinės teisinės valstybės institucijos, gerbiančios žmogaus ir mažumų teises, funkcionuojanti ir konkurencinga rinkos ekonomika bei gebėjimas prisiimti narystės įsipareigojimus, siekiant politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos, ir tapo pagrindiniu šių šalių pasirengimo ES narystei instrumentu.²⁶

TACIS programa (1991-2006 m.) buvo skirta naujai sukurtos Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalims. Jos tikslas buvo skatinti perėjimą prie rinkos ekonomikos, sustiprinti demokratiją ir teisinės valstybės principus, plėtojant rezultatyviai dirbančias institucijas,

²⁴ Kahraman S., *“The European Neighbourhood policy: The European Union’s New Engagement towards wider Europe”*.

<<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Sevilay-Kahraman.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

²⁵ Schimmelfenning F., *“Europeanization beyond Europe”*, Living Rev. Euro.Gov, 2, (2007), 1.

<<http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2007-1/download/lreg-2007-1Color.pdf>> [žiūrėta 2012-10-05].

²⁶ PHARE programa.

<<http://www.cpva.lt/phare-programa/>> [žiūrėta 2012-10-01].

tobulinant įstatymų leidžiamosios, vykdomosios valdžios ir teismų sistemas, gerinant investicinį klimatą, tobulinant teisės aktų derinimą su ES ir pan.²⁷

Be šių programų vienas svarbiausių naujų instrumentų, skirtas ES ir trečiųjų šalių santykių, paremtų ES vertybėmis, kūrimui, buvo partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai. Jų esminiai tikslai buvo skatinti politinį dialogą, remti šalių pastangas siekiant demokratijos bei rinkos ekonomikos principų įgyvendinimo, skatinti prekybą ir investicijas.²⁸ Šie susitarimai vėliau tapo svarbiu EKP kūrimo pagrindu.

1.2. Demokratijos skatinimas Europos kaimynystės politikoje

1.2.1. Europos kaimynystės politikos susikūrimas ir demokratijos skatinimo priemonės

EKP kūrimo pradžia galima laikyti Europos Komisijos 1997 m. paskelbtą komunikatą “Darbotvarkė 2000: už stipresnę ir platesnę Europą”, kuriame buvo siūlomos įvairios ES reformos, reikalingos pasirengti Vidurio ir Rytų Europos valstybių priėmimui į ES. Šiame komunikate EK atkreipė dėmesį ir į ES santykių su naujaisiais kaimynais, kurie atsirado po 2004 metų plėtros, svarbą ir bendradarbiavimo perspektyvas.²⁹ Vėliau priimtuose dokumentuose ES kaimynystės klausimas buvo toliau plėtojamas.³⁰ EKP sukūrimo idėjos lūžio tašku galima vadinti 2002 metų gruodį vykusį Europos Tarybos susitikimą Kopenhagoje. Jo metu buvo priimtas sprendimas stiprinti santykius su kaimyninėmis šalimis, remiantis bendromis

²⁷ Tacis programme (2000-2006).

<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17003_en.htm> [žiūrėta 2012-10-02].

²⁸ Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia.

<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_en.htm> [žiūrėta 2012-10-01].

²⁹ Agenda 2000. For a stronger and wider Europe. Document drawn up on the basis of COM(97) 2000 final 15 July 1997

<http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/agenda-2000/com97-2000_en.pdf> [žiūrėta 2012-09-30].

Kahraman S., “*The European Neighbourhood policy: The European Union’s New Engagement towards wider Europe*”.

<<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Sevilay-Kahraman.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

³⁰ Making a success of enlargement Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries.

<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/strategy_en.pdf> [žiūrėta 2012-09-30].

Towards the Enlarged Union Strategy Paper And Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries. Brussels, 9.10.2002, COM (2002) 700 final.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>> [žiūrėta 2012-10-01].

ekonominėmis ir politinėmis vertybėmis.³¹ Šis sprendimas buvo realizuotas 2003 m. kovo mėn. EK komunikate „Platesnė Europa - kaimynystė: naujas santykių su mūsų Rytų ir Pietų kaimynais pagrindas”.³² Esminė dokumento idėja, kuri yra nuolat cituojama rašančiųjų apie šią ES iniciatyvą yra ta, kad **ES vykdydama šią politiką siekia sukurti klestinčią ir draugišką kaimynystę arba kitaip tariant – „gerai valdomų valstybių žiedą”**. 2004 m. gegužės 12 d. EK pristatė komunikatą „Europos kaimynystės politika – strateginis dokumentas“, kuriame detaliau išdėstė savo požiūrį į naująją politiką, dar kartą pabrėždama, kad EKP vizija yra „„žiedas“ šalių, kurios dalijasi esminėmis ES vertybėmis ir tikslais, yra susietos glaudžiais tarpusavio ryšiais ir siekia tarpusavio santykiuose tam tikro ekonominės ir politinės integracijos lygio”.³³ Jame buvo apibrėžti ir pagrindiniai tikslai, kurių siekiama teikiant finansinę pagalbą kaimyninėms šalims:

1. Skatinti tvarią regionų plėtrą abiejose bendrų sienų pusėse
2. Bendrai spręsti kylančius iššūkius tokiose srityse kaip aplinkos apsauga, visuomenės sveikata, prevencija ir kova su organizuotu nusikalstamumu
3. Bendrais veiksmais užtikrinti veiksmingą sienų apsaugą
4. Skatinti tarpvalstybinius „people-to-people“ veiksmus.³⁴

Nagrinėjant tiek pačios ES institucijų atstovų tiek įvairių autorių, analizuojančių EKP įvairiais aspektais, pasisakymus bei publikacijas apie šią iniciatyvą matyti, kad ji yra suvokiama kaip **priemonė „skleisti ir remti“ demokratiją kaimyninėse šalyse**. Tai gali būti daroma įvairiais būdais. Pačios ES veiklos kontekste yra išskiriama nemažai tiek politinių ir diplomatinių tiek ekonominių, tiek tiesioginių tiek netiesioginių priemonių šiam tikslui pasiekti.³⁵

³¹ Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 Presidency Conclusions. Brussels, 29 January 2003, 15917/02.

<<http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

³² Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours”. Brussels, 11.3.2003, COM (2003) 104 final.

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf> [žiūrėta 2012-10-02].

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Balfour R., Missiroli A., “Reassessing the European Neighbourhood policy“, EPC issue paper No. 54, June 2007.

<http://www.epc.eu/documents/uploads/963724382_EPC%20Issue%20Paper%2054%20-%20Reassessing%20the%20ENP.pdf> [žiūrėt1 2012-10-02].

1 pav. Politinės, diplomatinės ir ekonominės priemonės demokratijos skatinimui kaimyninėse šalyse.

Politinės ir diplomatinės priemonės	Ekonominės priemonės
Narystės galimybė	Susitarimai žmogaus teisių klausimais
Susitarimai žmogaus teisių klausimais	Finansinė pagalba
Politinis dialogas	Pagalba
Jungtiniai veiksmai	Parama demokratijai ir žmogaus teisėms
Bendros strategijos	Derybų dėl susitarimų sustabdymas arba atidėjimas
Oficialios ataskaitos ir deklaracijos, pareiškimai	Kultūrinės, mokslinės, techninės pagalbos programų mažinimas
Parama rinkimams, stebėjimo misijos	Finansinės pagalbos sustabdymas arba atidėjimas
Susitikimų ir oficialių vizitų atidėjimas	Tikslinės sankcijos
Dvišalių kontaktų sustabdymas	Prekybos embargai
Bendradarbiavimo sustabdymas	

Šaltinis: European Commission “On the inclusion of respect for democratic principles and human rights in agreements between Community and third Countries”, Brussels: 23 May, COM (95) 216 final, Annex 1.2, approved by the Council on 29 May 1995

Pačia bendriausia prasme Europos kaimynystės politikos priemonės, kuriomis ji siekia įgyvendinti šios politikos tikslus, yra bendradarbiavimas dvišaliu ir daugiašaliu pagrindu. Dvišalis bendradarbiavimas yra įgyvendinamas Partnerystės ir bendradarbiavimo bei Asociacijos susitarimų pagrindu, o daugiašalis – kooperuojantis bendrai veiklai tokiose politinio, ekonominio, socialinio, kultūrinio bendradarbiavimo srityse, kurios yra aktualios tam tikro regiono šalims.³⁶

Nagrinėjant ES santykius su kaimyninėmis šalimis detaliau, yra skiriami tam tikri **Europos kaimynystės politikos instrumentai**, susiję su bendradarbiavimu dvišaliu pagrindu. Šie instrumentai tai:

³⁶ Europos kaimynystės politika.
<<http://www.urm.lt/index.php?1084359818>> [žiūrėta 2012-10-03].

- 1) Ataskaita apie valstybę (angl. Country Report), kurioje įvertinama šalies politinė, ekonominė situacija, taip pat instituciniai ir sektoriniai aspektai.
- 2) Veiksmų planas (angl. Action plan), kuriame, atsižvelgiant tiek į ES, tiek į konkrečios valstybės galimybes ir poreikius, nustatomi politinių ir ekonominių reformų trumpajam ir vidutiniam laikotarpiui prioritetai.
- 3) Pažangos ataskaita (angl. Progress Report), kurioje vertinama, kokiose srityse yra pasiekta pakankama pažanga ir kur dar būtina jas tęsti.³⁷

Be šių politinio pobūdžio instrumentų yra skiriami ir finansinės pagalbos instrumentai. Kaip jau buvo minėta, jau nuo pat trečiosios demokratizacijos bangos pradžios ES sukūrė ne vieną finansinės pagalbos instrumentą (PHARE, TACIS), skirtą padėti šalims reformų būdu kuo greičiau priartėti prie laisvosios rinkos ekonomikos modelio bei demokratijos įtvirtinimo. Šiuo metu pagrindinis EKP finansinės pagalbos instrumentas yra Europos kaimynystės ir partnerystės instrumentas (angl. European Neighbourhood and Partnership Instrument, sutrump. ENPI) sukurtas 2007 metais.³⁸ Pagrindinė jo idėja yra, kad „Bendruomenės pagalba turi skatinti aktyvesnį bendradarbiavimą ir didesnę ekonominę integraciją tarp Europos Sąjungos ir šalių - partnerių bei ypač partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimų, asociacijos sutarčių ar kitų egzistuojančių ir būsimų sutarčių vykdymą. Ji taip pat turi paskatinti šalių - partnerių pastangas, skirtas skleisti gerą valdymą ir teisingą socialinį bei ekonominį vystymąsi.“³⁹ Prioritetinės sritys, kuriuose teikiama pagalba per ENPI priemonę, yra apibrėžtos įvairaus pobūdžio EKP dokumentuose: jau minėtuose Veiksmų planuose ir Ataskaitose apie šalį, taip pat Nacionalinėse orientacinėse programose (angl. National Indicative Programme) ir pan. Šios sritys iš esmės yra dvišalių ES ir konkrečios kaimyninės šalies derybų rezultatas, t.y. finansinės paramos paskirstymas atskiroms sritims priklauso nuo pačios valstybės poreikio ir įsisavinimo galimybių vykdant sutartas reformas.

ENPI apima keletą smulkesnių finansinės paramos skyrimo programų, iš kurių svarbiausios yra „Bendradarbiavimo per sieną programa“ (angl. Cross border cooperation programme); „Valdymo gebėjimų stiprinimo programa“ (angl. Governance facility), skirta papildomai finansuoti tas šalis, kurios išreiškia norą ir pasiryžimą toliau vykdyti reformas, dėl kurių sutarta veiksmų planuose; „Dvynių programos iniciatyvos“ (angl. Twinning) ir „TAIEX“ (angl. Technical Assistance and Information Exchange) instrumentas, nukreiptas į „žinių

³⁷ Ten pat.

³⁸ Europos kaimynystės ir partnerystės instrumentas pakeitė ligtolines PHARE ir TACIS finansinės paramos programas.

³⁹ „About the ENPI“. EU Neighbourhood info centre. An ENPI Project.

<http://www.enpi-info.eu/main.php?id=402&id_type=2> [žiūrėta 2012-10-05].

perdavimą“ vienos šalies viešojo administravimo institucijoms bendradarbiaujant su kitos šalies giminingomis institucijomis; „Kaimynystės investicijų programa“ (angl. Neighbourhood Investment Facility), kurios fondai daugiausia nukreipti į aplinkosaugos, transporto ir energetikos sektoriaus projektų finansavimą.⁴⁰

Trumpai apibendrinant Europos kaimynystės politikos priemonės ir naudojamus instrumentus, galima teigti, kad nepaisant to, jog jie yra nuolat peržiūrimi, koreguojami ir tikslinami, atsižvelgiant į tarptautinėje aplinkoje vykstančius procesus bei į konkrečios valstybės situaciją, jų esminis tikslas yra sukurti saugią ir klestinčią kaimyninę zoną, kurioje su demokratijos sklaidos politikos pagalba būtų išpažįstamos tos pačios bendros demokratinės vertybės ir būtų skatinama tiek ekonominė tiek politinė šalių integracija bendradarbiaujant politinio, ekonominio, socialinio pobūdžio srityse.

1.2.2. Demokratijos skatinimo principai Europos kaimynystės politikoje

Kalbant apie EKP priemones, kuriomis kaimyninėse šalyse yra siekiama (i)diegti demokratiją ir kitas ES išpažįstamas vertybes, būtina išnagrinėti ir principus, kuriais vadovaujantis šios priemonės yra taikomos. Literatūroje, nagrinėjančioje EKP, beveik vieningai pripažįstama, kad du pagrindiniai bruožai, būdingi šiai ES politikos iniciatyvai, yra sąlygiškumas (angl. conditionality) ir socializacija (angl. socialization).

Sąlygiškumas bendrąja prasme gali būti apibūdinamas kaip principas, kai už tam tikras įvykdytas sąlygas, kurių buvo reikalauta, yra suteikiamas žadėtas atlygis, pagalba ir pan. ES plėtros politikoje buvo naudojamas vadinamas „kietasis arba negatyvusis sąlygiškumas“, kuomet šalys kandidatės turėjo būtinai atitikti tam tikrus kriterijus dėl kurių buvo susitarta, kad galėtų tikėtis žadėtos paramos ir narystės ES. Nesiimant įgyvendinti nustatytų kriterijų buvo numatyta galimybė imtis tam tikrų bausmių ir sankcijų. Analizuojant Europos kaimynystės politiką, kalbama apie „švelnųjį“, „pozityvųjį“ sąlygiškumą, kuomet stengiamasi įtakoti/paveikti kaimyninių šalių politiką taikant „lankstesnę“ politiką.⁴¹ Toks ES politikos pasikeitimas yra kaip

⁴⁰Kas yra Europos Sąjungos dvynių programa?

<<https://www.urm.lt/index.php?3989076860>> [žiūrėta 2012-10-05].

“About the ENPI“. EU Neighbourhood info centre. An ENPI Project.

<http://www.enpi-info.eu/main.php?id=402&id_type=2> [žiūrėta 2012-10-05].

⁴¹ Gwiazda A. “Europeanization, EU accession conditionality and domestic policy structures“. Isomorphism of polish competition policy. Department of political science trinity college Dublin, 2002.

<<http://www.epic.ac.uk/documents/C2W2Gwiazda.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

Parmentier F., ”The European Neighbourhood Policy as a process of democratic norms diffusion inUkraine. Can the EU act beyond Conditionality?” Les Cahiers europeens de Sciences Po, No. 02, Paris: Centre

atsakas į pačios EK išsakytą nuomonę, jog negatyviojo sąlygiškumo taikymas turi būti apribotas ir kad politinis dialogas, o ne sankcijos, yra veiksmingesnė priemonė skatinant reformas.⁴²

„Minkštojo sąlygiškumo“ atveju ekonominių ir politinių santykių lygis priklauso nuo šalies daromos pažangos, todėl Europos kaimynystės politikoje galima išskirti papildomus, iš sąlygiškumo principo išplaukiančius, šios politikos bruožus – diferenciaciją (angl. differentiation), laipsniškumą (angl. gradualism) ir tam tikrų sektinų pavyzdžių taikymą (angl. benchmark), kurie reiškia, kad nors ES ir siekia vykdyti nuoseklią politiką kaimyninių valstybių atžvilgiu, tačiau pripažįsta, kad šios šalys yra skirtingos (t.y. jų vidinė politinė ir ekonominė situacija yra nevienoda, todėl jų vystymosi, adaptacijos, gerosios praktikos perėmimo greičiai yra skirtingi) ir turi būti diferencijuojamos, kiekvienai jų, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, taikant atitinkamus tikslus ir uždavinius ir jų įgyvendinimo laipsniškumą bei vertinant pasiektą pažangą pagal tam tikrus siektiniais laikomus politinius ir ekonominius rodiklius.⁴³

Antrasis EKP principas - socializacija - nurodo, kad ES vykdydama Europos kaimynystės politiką didelį dėmesį skiria ir kaimyninės šalies vidiniams veikėjams, užmegzdama su jais įvairaus pobūdžio ryšius, vykdydama bendrus projektus ir pan. Čia svarbus tampa pilietinės visuomenės, privataus sektoriaus, nevyriausybinų organizacijų vaidmuo. Kitaip tariant, pagal šį principą vidiniai šalies pokyčiai galimi tik išpažįstant bendras vertybes ir normas, kurias įgyjamos glaudaus bendradarbiavimo rėmuose.⁴⁴ Socializacijos principo pagrindas yra „bendros nuosavybės“ (angl. Joint ownership), „partnerystės“ (angl. Partnership) idėja. EK savo pasisakymuose pabrėžė, kad laiko pažangos siekimą ir reformų vykdymą pačių šalių kaimynių reikalu, t.y. jų suverenia atsakomybe, arba kitaip sakant, bet kokie politiniai tęstiniai pokyčiai yra galimi ir vyksta sėkmingai tik jei yra inicijuojami pačios valstybės viduje ir su jos pačios

d'études européennes at Sciences Po., 02/2006. < http://www.cee.sciences-po.fr/erpa/docs/wp_2006_2.pdf > [žiūrėta 2012-10-02].

⁴² Kleenmann K., „*The European Neighbourhood Policy – a reality check. How effective is the European Neighbourhood Policy in promoting good governance?*“, Civil society against corruption, September 2010 <http://www.againstcorruption.eu/uploads/rapoarte_finale_PDF/The-%20European-Neighbourhood-Policy-A-Reality-Check.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].

Communication from the Commission to the Council, the European parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Governance in the European Consensus on Development Towards a harmonised approach within the European Union. Brussels, 30.8.2006, COM (2006) 421 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0421en01.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].

⁴³ Kahraman S., „*The European Neighbourhood policy: the European Union's new engagement towards wider Europe*“. Perceptions 2005.

<<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Sevilay-Kahraman.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

⁴⁴ Schimmelfenning F., „*Europeanization beyond Europe*“, Living Rev. Euro.Gov, 2, (2007), 1.

<<http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2007-1/download/lreg-2007-1Color.pdf>> [žiūrėta 2012-10-05].

sutikimu.⁴⁵ Akivaizdžiu „partnerystės“ idėjos realizacijos pavyzdžiu galima laikyti ES ir šalies kaimynės pasirašytus „Veiksmų planus“, kurie būtent ir yra abiejų pusių derybų rezultatas.

Apibendrinant šiuos du principus, akcentuotina, kad sąlygotumo principas yra taikomas aukštesniu, t.y. valdžios, lygmeniu ir yra priklausomas nuo ES bei kaimyninės valstybės, su kuria yra bendradarbiaujama, institucijų veiklos ir jų sprendimų priėmimo, o socializacijos principas yra visuomeninio, žemesniojo lygmens reiškinys, skirtas užtvirtinti priimamų sprendimų ir vykdomų veiksmų priimtinumą visuomenėje. Šių dviejų principų derinys užtikrina tai, kad ES vykdoma politika nėra suvokiama kaip imperatyvi ir priverstinė, o siekianti pamažu pakeisti trečiųjų šalių piliečių mąstymą ir išpažįstamas vertybes, priartinant juos prie ES išpažįstamų vertybių bei principų.

1.3. Demokratijos sąvoka Europos kaimynystės politikoje

Vienas iš sunkiausių uždavinių tarptautinių santykių teoretikams, nagrinėjantiems temas, susijusias su demokratija apskritai ar su tam tikrais jos aspektais, yra tikslus ir neginčijamas šios sąvokos apibrėžimas. Remdamiesi šiuo „demokratijos“ neapibrėžtumu, autoriai/tyrėjai, atsižvelgdami į nagrinėjamą temą ar vykdomą tyrimą, patys pasirenka sau priimtina demokratijos apibrėžimą. Nesileidžiant į įvairių demokratijos teorijų ir sąvokų detalių aptarimą, kuris šiuo atveju būtų netikslus ir beprasmiškas, šiame poskyryje bus aptarti tik tie demokratijos apibrėžimai ir klasifikacijos, kurie yra aktualūs šio magistrinio darbo temai ir kurie siejasi su ankstesniuose poskyriuose išanalizuotomis demokratinio Europos kaimynystės politikos aspekto charakteristikomis.

Ilgą laiką, kalbant apie ES kaip „demokratijos skleidėjos“ vaidmenį, pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į 1993 m. Kopenhagos ES Vadovų Tarybos susitikimo metu priimtus kriterijus (vadinamuosius Kopenhagos kriterijus), apibrėžiančius sąlygas, kurias turi išpildyti šalys, siekiančios narystės ES: „šalys kandidatės privalo turėti stabilias institucijas, garantuojančias demokratiją, lygybę prieš įstatymus, žmogaus teises, pagarbą nacionalinėms mažumoms ir jų apsaugą, funkcionuojančią rinkos ekonomiką, tuo pačiu ir sugebėjimą atlaikyti konkurencijos spaudimą ir rinkos jėgų veikimą ES. Narystė numato kandidatės sugebėjimą prisiimti narystės

⁴⁵Tocci N., *“The European Neighbourhood Policy: a framework for modernisation?”*. European University Institute, December, 2006.

<<http://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/Law/Professors/Cremona/TheEuropeanNeighbourhoodPolicy/PaperTocci.pdf>> [žiūrėta 2012-10-01].

ES išsipareigojimus, įskaitant siekimą prisijungti prie politinės, ekonominės ir pinigų sąjungos“.⁴⁶ Kaip matyti iš šių kriterijų apibrėžimo, čia pagrindinis dėmesys yra skiriamas tinkamai funkcionuojančioms valstybių institucijoms kaip pagrindiniam valstybių „demokratiškumą“ galinčiam užtikrinti elementui. **Tokį požiūrį galima sieti su minimalia arba procedūrine demokratija (angl. procedural democracy), kurios esminiai principai yra visuotinis dalyvavimas, politinė lygybė, daugumos principas ir valdžios jautrumas viešajai nuomonei.** Ši demokratijos rūšis koncentruojasi tik ties pamatiniais demokratijos principais, tokiais kaip laisvi ir nepriklausomi rinkimai⁴⁷.

Kita mokslinėje literatūroje skiriama demokratijos rūšis – substantyvioji demokratija. Joje į analizę yra įtraukiami tokie elementai kaip įstatymo viršenybė, žmogaus teisės, kitos piliečių teisės ir laisvės, teismų nepriklausomybė ir pan. Kitaip tariant, jei procedūrinė demokratija nagrinėja labiau techninius demokratijos kūrimo ir įtvirtinimo elementus, tai substantyvioji – demokratinės kultūros kūrimą ir vystymą socialiniu lygmeniu, t.y. žvelgia į demokratijos kūrimą ir skatinimą platesniu lygmeniu, nesusitelkia tik ties valdančiuoju elitu ir valdžios institucijomis, o į analizę įtraukia ir tokius elementus kaip pilietinė visuomenė, nevyriausybinės institucijos ir pan.⁴⁸

Dar viena kategorizacija, susijusi su demokratijos sąvoka Europos kaimynystės politikos kontekste, yra terminų „demokratinė valdžia“ (angl. democratic government) ir „demokratinis valdymas“ (angl. democratic governance) skyrimas. Pirmasis jų, dar vadinamas „rinkiminių urnų“ (angl. ballot-box) demokratija, iš esmės atkartoja procedūrinės demokratijos principus, o „demokratinis valdymas“ - substantyviosios. Terminas „governance“ pačios ES yra apibrėžtas kaip „taisyklės, procesai ir elgesys, kurie daro įtaką tam, koku būdu vyksta valdymas europiniu lygmeniu, ypač tam, kas susiję su atvirumu, dalyvavimu, atskaitomybe, efektyvumu ir nuoseklumu. Tam, kad valdymas būtų geras, reikia, kad institucijos būtų atviresnės visuomenei, lengviau suprantamos, dalyvavimo mastas turi būti platus ir užtikrintas visose grandyse. Tiek ES institucijos tiek pačios šalys narės turi užtikrinti atskaitomybę prieš piliečius, darbas turi vykti efektyviai, vadovaujantis aiškiais tikslais ir

⁴⁶ Presidency Conclusions. Copenhagen European Council - 21-22 June 1993
<http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf> [žiūrėta 2012-10-01].

⁴⁷ Kuokštis V., „Demokratijos skatinimo skirtumai po Šaltojo karo pabaigos“. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Vilnius, 2009.
< http://www.academia.edu/1639603/Demokratijos_skatinimo_skirtumai_po_Saltojo_karo_pabaigos> [žiūrėta 2012-11-20].

⁴⁸ Parmentier F., „The European Neighbourhood Policy as a process of democratic norms diffusion in Ukraine. Can the EU act beyond Conditionality?“ Les Cahiers europeens de Sciences Po, No. 02, Paris: Centre d'études europeenes at Sciences Po., 02/2006. < http://www.cee.sciences-po.fr/erpa/docs/wp_2006_2.pdf > [žiūrėta 2012-10-02].

naudojant tinkamas priemones, viskas turi būti vykdoma kuo nuosekliau ir suprantamiau“.⁴⁹ Detalizuojant demokratinį šio „gerojo valdymo“ aspektą galima pasinaudoti Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (su kuria ES glaudžiai bendradarbiauja ir kur ES narės yra ir šios organizacijos narės) demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuro pateikta nuomone, kad „tam jog sustiprintume naujas demokratines institucijas yra būtina vystyti demokratinę kultūrą vietiniu, regioniniu bei nacionaliniu lygmenimis. Praktikoje demokratizacija yra tęstinės dvilypės pastangos reglamentuoti demokratines struktūras ir procesus bei puoselėti demokratinę kultūrą, paremtą pagarba žmogaus teisėms, įstatymo viršenybei, taikai ir saugumui. Demokratija nėra apribota tik vienkartiniais rinkiminiais įvykiais; ji taip pat reikalauja demokratinų institucijų, kurios įgyvendina savo rinkiminį mandatą per konsensu skatinamus, atvirus ir skaidrius procesus.“⁵⁰ ES vykdomai užsienio politikai, taigi kartu ir Europos kaimynystės politikai, gali būti pritaikytas ir Pasaulio Banko apibrėžtas „gerojo valdymo“ terminas, teigiantis, kad tai yra „procesas, kurio metu yra vykdoma šalies ekonominių ir socialinių resursų, skirtų vystymuisi, valdymo politika; valdžių galimybė kurti, formuluoti ir vykdyti politikas bei funkcijas.“⁵¹ Verta atkreipti dėmesį, kad šiame apibrėžime pripažįstama ne tik politinė „gerojo valdymo“ aspekto svarba, bet ir ekonominė.⁵²

Kalbant apie ekonominio aspekto vaidmenį Europos kaimynystės politikos demokratijos sąvokos apibrėžime, jo svarbos nuneigti negalima. Nagrinėjant ekonomikos ir demokratijos ryšį teorinėje plotmėje, viena žinomiausių su tai susijusių teorijų - modernizacijos teorija. Anot jos šalininkų, būtent ekonominė ir socialinė šalies padėtis parodo ir šalies demokratijos lygį, t.y. kuo ši padėtis yra geresnė, tuo geresnės sąlygos demokratijai.⁵³ Tai aiškinama tuo, kad ekonominis šalies vystymasis sukelia teigiamus pokyčius valstybėje, tokius

⁴⁹ Commission of the European Communities. European Governance white paper. Brussels, 25.7.2001, COM(2001) 428

<http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].

⁵⁰ Casier T., „The Two - Track Approach to Democracy Promotion in the European Neighborhood Policy“. Paper presented at the EUSA conference in Los Angeles, April, 2009. <http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/casier_02B.pdf> [žiūrėta 2012-10-15].

⁵¹ Wetzel A., Orbie J., „The EU's Promotion of External Democracy: in search of the plot“. PS Policy Brief, No. 281, 13 September 2012.

<http://www.eu-ipods.ugent.be/media/4145/wetzel_orbie_policybrief.pdf> [žiūrėta 2012-10-10].

⁵² Santiso C., „Good Governance and Aid Effectiveness: The World Bank and Conditionality“. The Georgetown Public Policy Review, Volume 7, Number 1 Fall 2001 p.1-22.

<http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/swap/swap108.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].

⁵³ Schimmelfenning F., Scholtz H., „EU democracy promotion in the European Neighbourhood: political conditionality, economic development, and transnational exchange“. European Union Politics, Volume 9(2):187-215, SAGE Publications, 2008.

<http://www.eup.ethz.ch/people/schimmelfennig/publications/08_EUP_EUDemocracyPromotionNeighbourhood.pdf>

[žiūrėta 2012-10-15].

kaip gerėja išsilavinimo lygis, spartėja naujų technologijų vystymasis, mažėja skurdas, žmonės tampa vis labiau politiškai ir socialiai įgudę, kas savo ruožtu stiprina demokratijos galimybes įsivirtinti ir sėkmingai gyvuoti toje šalyje. **Trumpai tariant – ekonominis išsivystymas galiausiai atveda prie demokratiškesnių reformų.**⁵⁴

Be abejo, literatūroje sutinkama ir nemažai priešingai teigiančių tyrėjų, teigiančių, kad aukštas šalies ekonominio lygio išsivystymas pats savaime nėra pagrindinė ir nepaneigiama demokratijos sąlyga, tačiau šiame darbe tai nebus plačiau analizuojama, nes darbo tyrimo temai svarbiausias yra tas faktas, kad ES vykdydama Europos kaimynystės politiką finansinei pagalbai ir ekonominiam bendradarbiavimui skiria labai daug dėmesio.

Dar vienas požiūris į demokratijos skatinimo politiką, kuri galima pritaikyti ir Europos kaimynystės politikos atveju, yra susijęs su demokratijos konsolidacijos terminu. Anot šio požiūrio šalininkų, Europos kaimynystės politikos esmė nėra tik potenciali demokratijos skatinimo politika, reikia atsižvelgti į jos vaidmenį demokratijos konsolidacijos procese, t.y. į demokratiškesnių procesų gilinimą, institucijų stiprinimą ir išankstinių konsolidacijos sąlygų visuomenėje palaikymą. Akcentuotina, kad pats demokratijos konsolidacijos suvokimas laikui bėgant kito. Pirmiausia jis buvo siejamas su pagrindinėmis demokratinėmis institucijomis ar elito elgesiu. Praūžus trečiajai demokratizacijos bangai, konsolidacijos suvokimas buvo praplėstas įtraukiant į jį tokius elementus kaip politinė kultūra, tarptautinė aplinka, mažumų įtraukimas į politinį procesą ir pan.⁵⁵

Dabartinėse Europos kaimynystės politikai priskiriamose valstybėse yra pastebima tendencija, kad demokratiniai elementai yra susimaišę su nedemokratiniais, pvz. rinkimai yra traktuojami kaip vykstantys laisvai ir teisingai, tačiau išskylantys politiniai konfliktai yra sprendžiami kartais pasitelkiant nedemokratinės priemonės. Tokios šalys gali būti įvardintos kaip „nepilnai konsoliduotos“. Būtent jos yra vokiečių politikos mokslininko Wolfgang Merkel sukurto modelio centre. Jo konstravimą W. Merkel pradeda išskirdamas tris demokratijos dimensijas: vertikalią dimensiją, kuri žymi galios legitimizaciją ir galios kontrolę; horizontalią dimensiją, žyminčią liberaliąją konstitucinę valstybę ir darbotvarkės kontrolės dimensiją. Remdamasis tuo, jis išskyrė penkias demokratijos sritis: rinkiminį režimą bei viešąją erdvę, priklausančius vertikaliajai dimensijai; politines teises ir stabdžių bei atsvarų sistemą,

⁵⁴ Wetzel A., Orbie J., *“The EU’s Promotion of External Democracy: in search of the plot”*. PS Policy Brief, No. 281, 13 September 2012.
<http://www.eu-ipods.ugent.be/media/4145/wetzel_orbie_policybrief.pdf> [žiūrėta 2012-10-10].

⁵⁵Beichelt T., *“Democracy promotion in Eastern Europe in the context of the European Neighbourhood Policy*. Paper presented at the EUSA Tenth Biennial International Conference Monreal, Canada – May 17-19, 2007.
<<http://aei.pitt.edu/7693/1/beichelt-t-12b.pdf>> [žiūrėta 2012-10-20].

priskiriamą horizontaliajai dimensijai; efektyvią rinkiminę galią, priklausančią darbotvarkės kontrolės dimensijai.⁵⁶

⁵⁶ Ten pat.

2 pav. Demokratijos sritys ir tarptautinių veikėjų įsikišimo galimybės

Demokratijos sritys		Demokratinio režimo trūkumų išraiška	Potencialios priemonės tarptautiniams veikėjams vykdyti demokratijos sklaidą
Vertikaliosios kontrolės dimensija	Rinkiminis režimas	Rinkimai nėra laisvi/teisingi	Spaudimas valdžiai, jos įtikinėjimas Rinkiminių institucijų stiprinimas Politinių jėgų, su kuriomis nėra elgiamasi teisingai, rėmimas
	Viešoji erdvė	Visuomenei kontroliuoti valdžią yra neįmanoma (pvz. nėra nepriklausomos laisvos spaudos)	Spaudimas valdžiai, jos įtikinėjimas Finansinė parama žinisklaidai Siūlymas naudotis tarptautiniais kanalais
Horizontaliosios kontrolės dimensija	Politinės teisės	Pagrindinės politinės teisės nėra užtikrinamos	Spaudimas valdžiai, jos įtikinėjimas
	Stabdžių ir atsvarų sistema	Valdžia nesilaiko įstatymų ir konstitucinių principų	Spaudimas valdžiai, jos įtikinėjimas Administracinės ir teisinės sistemos ekspertų siuntimas
Darbotvarkės kontrolės dimensija	Efektyvi rinkiminė galia	Rinkimus laimi tie, kurie jau yra valdžioje	Spaudimas valdžiai, jos įtikinėjimas

Šaltinis: Beichelt T., *“Democracy promotion in Eastern Europe in the context of the European Neighbourhood Policy. Paper presented at the EUSA Tenth Biennial International Conference Monreal, Canada – May 17-19, 2007.* <<http://aei.pitt.edu/7693/1/beichelt-t-12b.pdf>> [žiūrėta 2012-10-20].

Pritaikant šį modelį tyrimams kaip tarptautinės politikos veiksmas įtakoja demokratijos kokybę pačioje šalyje matyti, kad vienais atvejais jų poveikis yra akivaizdus ir jie gali netgi skatinti demokratiją nepriklausomai nuo vietinių veikėjų, jei šie iš esmės pritaria visuotinai pripažįstamoms socialinio ir ekonominio transnacionalizmo principams. Vienas iš tų atvejų, kuomet išorinių jėgų poveikis yra akivaizdžiausias - rinkiminio režimo sritis. Joje visos Europos Kaimynystės politikos šalys yra Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (angl. Organization of Security and Cooperation - OSCE) rinkimų stebėsenos misijų akiratyje. Be to, užsienio veikėjams yra galimybė remti tas jėgas, su kuriomis, jų nuomone, nėra tinkamai elgiama rinkimų proceso metu. Kitose demokratijos sferose išorinių veikėjų įtaka demokratijos konsolidacijai valstybėje yra daug sunkiau apčiuopiama. Taip yra todėl, kad kitose sferose pagrindinį vaidmenį vaidina vietiniai veikėjai: jie lemia, kokios politinės teisės bus priskirtos, jie suteikia politinę galią ir pan. Remiantis šiuo modeliu, darant išvadas apie konkrečiai ES daromą įtaką Europos kaimynystės politikos valstybėms, matyti paradoksas, kad būtent tose srityse, kurios yra problematiškiausios, ES įtaka yra mažiausia.⁵⁷

Europos kaimynystės politikos daromos įtakos demokratizacijos procesams kaimyninėje valstybėje vertinimui politikos profesorius T. Beichelt'as įveda ES vykdomos demokratijos skatinimo politikos tyrimuose naudojamas „svertas“ (angl. leverage) ir „saitų“ (angl. linkage) sąvokas. Pirmoji jų – „svertas“ - yra siejamas su demokratijos sklaidos politikos daromu spaudimu valstybei, į kurią ji yra nukreipta, t.y. su jau aptartu sąlygotumo principu. „Svertas“ esmė tokia, kad kuo didesnis svertas, tuo daugiau nuostolių valstybė rizikuoja patirti dėl ES spaudimo imtis demokratiškas reformas arba atvirkščiai – kuo mažesnis svertas, tuo mažiau galimybių valstybę priversti demokratizuotis. Svertą šiuo atveju apibrėžia šalies ekonominiai ir kariniai pajėgumai, Vakarų ekonominiai ir saugumo interesai.⁵⁸

„Saito“ sąvoka reiškia ryšių, bendravimo ir bendradarbiavimo tankumą, t.y. socializacijos principą. Sritis, kurias apima šis apibrėžimas, neapsiriboja vien tik politine sfera. Yra išskiriami ekonominiai, socialiniai, komunikaciniai, transnacionaliniai pilietinės visuomenės ryšiai, kur svarbiausia ne teigiamas ar neigiamas spaudimas, o mokymasis, sąveikavimas bei mainai. **Tai padidina demokratijos sklaidos ir įsitvirtinimo tikimybę.**⁵⁹

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Ten pat.

McCrain J., *“Salvaging Democracy in Competitive Authoritarian Regimes: The European Neighbourhood Policy and Ukraine”*. 11 November, 2011.

<http://www.unc.edu/depts/tam/docs/mccrain-fall11.pdf> > [žiūrėta 2012-10-30].

⁵⁹ Kuokštis V., *„Demokratijos skatinimo skirtumai po Šaltojo karo pabaigos”*. Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Vilnius, 2009.

http://www.academia.edu/1639603/Demokratijos_skatinimo_skirtumai_po_Saltojo_karo_pabaigos > [žiūrėta 2012-11-20].

Pritaikant šias sąvokas mūsų konkrečiam modeliui matyti, kad Europos kaimynystės politikos įtaka valstybių demokratizacijos procesams yra tiek svertų tiek saitų sąveika. Pavyzdžiui, rinkiminėje demokratijos sferoje ES siunčiami ekspertai priklauso saitų kategorijai, o štai rinkimų stebėsenos procesai – svertų. Vertinant horizontaliosios ir darbotvarkės kontrolės dimensijas, Europos kaimynystės politikos įtaka yra sąlyginė – čia vis dar svarbiausia valstybės suvereniteto idėja, kuri lemia, kad pati valstybė lemia kam bus suteikta galia ir kaip ji bus paskirstyta. **Apskritai kalbant, Europos kaimynystės politikos skatinama demokratijos sklaidos sėkmė valstybėje didžiaja dalimi priklauso nuo vietinių sąlygų:** 1) jei ES siūlomos reformos nekeltų grėsmės valdantiesiems ir/arba 2) reformų būtinumas yra neišvengiamas ir/arba 3) jos yra vertinamos vienareikšmiškai teigiamai, šalis yra linkusi priimti ES siūlomą pagalbą ir joje galima tikėtis demokratijos sklaidos politikos įsitvirtinimo.⁶⁰

Apibendrinant išvadas, kurias pateikia šio modelio pritaikymas Europos kaimynystės politikos demokratijos skatinimo galimybių tyrimui, galima daryti išvadą, kad pagrindinė šio proceso sėkmė priklauso nuo pačios valstybės noro bendradarbiauti ES siūlomose politinėse, ekonominėse ir socialinėse srityse, nuo jos poreikio gauti reikiamą paramą, tačiau su sąlyga, kad ji nesiekia vien tik finansinės pagalbos, o yra pasiryžusi bendradarbiauti platesniu mastu. Jei šios sąlygos yra išpildomos, Europos kaimynystės politikos kaip demokratijos skleidėjos vaidmuo įgauna potencialą ir galima tikėtis teigiamų rezultatų šalies demokratizacijos procesuose.

⁶⁰ Beichelt T., “*Democracy promotion in Eastern Europe in the context of the European Neighbourhood Policy*”. Paper presented at the EUSA Tenth Biennial International Conference Montreal, Canada – May 17-19, 2007. <<http://aei.pitt.edu/7693/1/beichelt-t-12b.pdf>> [žiūrėti 2012-10-20].

2. EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKA – SAUGUMO ASPEKTAS

2.1. „Saugumo“ sąvoka

Saugumas, kaip ir demokratija, yra vienas iš pagrindinių tarptautiniuose santykiuose atliekamų analizių elementų. Kartu tai yra viena problematiškiausių sąvokų, nes pateikti visiems priimtina jos apibrėžimą yra kebli užduotis bet kokiam tyrėjui.⁶¹ Iki Šaltojo karo pabaigos „saugumas“ buvo sietinas su valstybe ir jos turima karine jėga, tačiau XX a. 8-9 deš. šio termino „ribotumas“ pradėtas kvestionuoti. Dėl to saugumos studijos pradėtos plėsti (angl. widening) ir gilinti (angl. deepening), į jas įtraukiant naujas saugumo temas ir grėsmes bei naujus saugumo objektus ir subjektus. Kaip teigia žymus saugumo studijų analitikas Jef Huysmans'as, toks saugumo tyrimų plėtojimas ir gilinimas, užuot davęs teigiamų rezultatų, dar labiau apsunkina „saugumo“ koncepto suvokimą.⁶² Atsižvelgiant į šias pastabas bei siekiant teorinio ir metodologinio aiškumo, šiame poskyryje bus išdėstyta, kaip terminas „saugumas“ bus suvokiamas atliekamame tyrime.

Kadangi darbo tyrimo teorinė prieiga remiasi „sugrėsminimo“ teorija, tikslinga „saugumo“ sąvokos supratimą pradėti nagrinėti nuo pirminių šios teorijos ištakų, t.y. nuo B. Buzan'o knygoje „Žmonės, valstybė, baimė“ pateiktos saugumo studijų analizės, apibendrinančios įvykusį saugumo koncepcijos plėtimą ir gilinimą. **Anot autoriaus, „pagrindinis tarptautinės politikos kontekstas yra anarchinė tarptautinės sistemos struktūra”, o valstybės kaip „patys galingiausi tarptautinės sistemos elementai” yra tiek saugumo subjektai (tai, kas užtikrina saugumą) tiek objektai (tai, kas turi būti saugoma).**⁶³ Dėl tokio savo požiūrio šis B. Buzan'o saugumo suvokimas priskiriamas neorealistinei tradicijai. Šios teorijos atstovai laikosi nuomonės, kad kadangi tarptautinė sistema yra anarchiška, tai kiekviena valstybė siekia išlikti pasitelkdama tik savo turimą galią, kuri tampa svarbiausiu valstybių išlikimą lemiančiu veiksniumi.⁶⁴

Be pagrindinių neorealistinių teiginių atkartojimo, B. Buzan'as savo veikale iškelia ir keletą naujų idėjų, kurių svarbiausia – sektorinė saugumo analizė. Autorius išskiria keturias saugumo tyrimų sritis/sektorius – politinis, ekonominis, karinis, ekologinis -, kurie

⁶¹ Janeliūnas T., *Komunikacinis saugumas*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007, p. 18.

⁶² Huysmans J., “Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier”. *European Journal of International Relations*, Vol. 4(2), 1998, p. 226.

⁶³ Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos strateginė apžvalga 2006, Vilnius.

<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Strategine_apzvalga_2006_liet.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

⁶⁴ Janeliūnas T., „Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio“. *Politologija*, 2004/2 (34).

<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/2004-2_34/str2.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

leidžia apriboti tyrimų sritis, sumažina galimų grėsmių gausą tiriant jas pagal atskiras saugumo sritis ir yra patogi metodologinė priemonė galimų sprendimų ieškojimui. **1993 m. B. Buzan'ui tapus Kopenhagos mokyklos nariu, į jo sektorinę analizę buvo įtrauktas ir socialinis sektorius, kuriame didžiausias dėmesys skiriamas tapatybės vaidmeniui saugumo politikos formavime, o pati tapatybė tampa vienu iš galimų saugumo objektų.**⁶⁵

3 pav. Saugumo sektorių ir saugumo objektų klasifikacija

		Sektoriai				
		Karinis	Politinis	Ekonominis	Ekologinis	Socialinis
1983*	Saugumo objektas	Valstybė				
1993**		Valstybė				Identitetas
1998***		Valstybė	Suverenitetas	Nacionalinė ekonomika	Aplinka, klimatas	Identitetas

* knygos *Žmonės, valstybės ir baimė* pirmas leidimas

** knyga Waever O., Buzan B., Kelstrup M., Lemaitre P., *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*.

*** knyga Buzan B., Waever O., de Wilde J., *Security: a New Framework for Analysis*

Šaltinis: Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos strateginė apžvalga 2006, Vilnius.

<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Strategine_apzvalga_2006_liet.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

Kitas Kopenhagos mokyklos narys, „sugrėsminimo“ teorijos idėjinis autorius O. Weaver'is savo požiūrį į saugumą išsamiai pristatė straipsnyje „Sugrėsminimas ir desugrėsminimas“ (angl. Securitization and Desecuritization), kuris buvo publikuotas jau minėtoje R. Lipschutz'o redaguotoje knygoje „Apie saugumą“ (angl. On Security). **Jame autorius laikosi B. Buzan'o pozicijos ir „saugumą“ didžiaja dalimi sieja su valstybių saugumu.** Anot Weaver'io, „saugumo“ idėja turi būti aiškinama pasitelkiant tokią valstybių praktiką, kuri išskirtų „saugumą“ iš kitų praktikų ir tuo pačiu perteiktų kaip organizuojama gyvenimiška tvarka. **Tokiai praktikai atskleisti autorius pasirenka karo logiką, kurioje veiksmų seka išdėstoma kaip šūkis / grėsmė - gynyba / priešinimasis - situacijos paaštrėjimas –**

⁶⁵ Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos strateginė apžvalga 2006, Vilnius.

<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Strategine_apzvalga_2006_liet.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

pralaimėjimas / pergalė.⁶⁶ Remiantis tuo, galima teigti, kad O. Weaver'ui saugumas yra nebe objektyvi, o konstruojama sąvoka, t.y. **svarbiausiu tyrimo tikslu tampa ne atsakymo į klausimą „kas yra saugumas?“ ieškojimas, o proceso „kaip sukuriama saugumo problema?“ analizė.**

Anot O. Weaver'io, saugumo problemos konstravimo ašis yra veiksmi, kurie kelia grėsmę valstybės vidinei tvarkai ir stabilimui. Susiklosčius tokiai situacijai, valstybės valdžios atstovai gali išreikšti nuomonę, kad būtina imtis skubių veiksmų tai grėsmei neutralizuoti ir tokiu būdu perkelti ją iš įprastos politinės darbotvarkės į saugumo darbotvarkę. **Visa tai yra daroma diskurso metu, todėl „sugrėsminimas“ yra kalbos aktas.**⁶⁷

Saugumo negalima tirti ir analizuoti neatsižvelgiant į „grėsmės“ sąvoką. Ji dažnai yra įvardijama kaip tam tikra „saugumo antitezė“.⁶⁸ Tikslesnis šios sąvokos apibrėžimas priklauso nuo to, koks ontologinis ir epistemologinis požiūris yra pasirenkamas. **Pozityvistinio ontologinio ir epistemologinio požiūrio atveju, grėsmė yra kuriama realių konkrečių šaltinių, t.y. jos egzistavimas nepriklauso nuo mūsų suvokimo ir ji gali būti vertinama objektyviais kriterijais. Postpozityvistinio mąstymo atveju – grėsmės neturi materialaus pagrindo, o yra socialiniai konstruktai - intersubjektyvaus suvokimo ir vertinimo rezultatas.**⁶⁹ **Saugumo lygis šio požiūrio atžvilgiu priklauso nuo „1) saugumo veikėjų santykinių galimybių; 2) potencialių ar aktualių oponentų intencijų; 3) šių intencijų suvokimo“.**⁷⁰

Remiantis šia teorinio požiūrio **dichotomija, politikos mokslų profesorius B. Sundelius** as „grėsmes“ skirsto į „veikėjų įgalintas“ (angl. actor-focused) ir „struktūrines“ (angl. structural) grėsmes. Pirmajai kategorijai priskiriamos konkrečių veikėjų sukeltos grėsmės, o antrajai – be konkrečių tikslų ir motyvų atsiradusios grėsmės, kurios tiesiog įvyksta.⁷¹

⁶⁶ Weaver O., „*Securization and Desecurization*“. Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Tomas Janeliūnas, *Komunikacinis saugumas*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007, p.19.

⁶⁹ Ten pat, p. 19.

⁷⁰ Caldwell D., „*The Insecurity of Security: NATO and the New Strategic Landscape*“. Final Report, NATO-EAPC Research Fellowship, November 2002.

< <http://www.nato.int/acad/fellow/01-03/caldwell.pdf> > [žiūrėta 2012-10-15].

⁷¹ Sundelius B., „*The Challenge of Security Threats and Emergencies in Modern Society*“. Societal Security and Crisis Management in the 21st Century, ETH Zurich and Swedish Emergency Management Agency, CRN Workshop Report, Stockholm, Sweden, 2004 <<http://e-collection.library.ethz.ch/eserv/eth:27434/eth-27434-01.pdf>> [žiūrėta 2012-10-25].

4 pav. B. Sundelius'o grėsmių klasifikacija

		Pavyzdžiai
Veikėjų įgalintos grėsmės	Kitos valstybės karinė ataka	Karinė invazija
	Kito veikėjo karinė ataka	Terorizmas
	Kitos valstybės ataka	Prekybos, finansų, energetiniai išpuoliai, sankcijos
	Kito veikėjo ataka	Informacinės operacijos, išpuoliai prieš kritinę infrastruktūrą
Struktūrinės grėsmės	Kaimyninės sistemos žlugimas	Branduolinės, energetinės katastrofos, epidemijos, gyventojų neramumai
	Reikšmingi vidaus sukrėtimai	Nelaimingi atsitikimai, riaušės, epidemijos, demokratiųjų vertybių praradimas

Šaltinis: Sundelius B., “ *The Challenge of Security Threats and Emergencies in Modern Society* “. Societal Security and Crisis Management in the 21st Century, ETH Zurich and Swedish Emergency Management Agency, CRN Workshop Report, Stockholm, Sweden, 2004
<http://e-collection.library.ethz.ch/eserv/eth:27434/eth-27434-01.pdf> [žiūrėta 2012-10-25].

Jau aptartame B. Buzan'o veikale „Žmonės, valstybė ir baimė“ sektorinis saugumo sričių skirstymas yra paremtas grėsmių klasifikavimu pagal tai, kuriose srityse jos gali kilti. **Susiejant šį B. Buzan'o skirstymą su B. Sundelius'o grėsmių klasifikacija, galima teigti, kad karinis ir ekonominis saugumas didžiąja dalimi gali būti siejamas su veikėjų įgalintomis, t.y. objektyviomis grėsmėmis, o politinis, ekologinis ir socialinis saugumas – su struktūrinėmis, socialiai konstruojamomis grėsmėmis.**⁷²

Apibendrinant, kaip saugumas suprantamas šiame darbe, galima teigti, kad tai yra „kalbos aktai“ socialiai konstruojama sąvoka, kuri gali būti nagrinėjama atskiruose (kariniame, politiniame, ekonominiame, ekologiniame, arba socialiniame) sektoriuose, atsižvelgiant į tai, su

⁷² Jakevičiūtė J., „Paradigminės konstruktyvistų ir neorealitų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja“. Vytauto Didžiojo Universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas.
http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_2029-0225.V_9.PG_143-168/DS.002.0.01.ARTIC [žiūrėta 2012-11-05].

kokia sritimi yra susijusi saugumo objektui pavojų keliantį grėsmė, kuri, kaip ir saugumas, yra socialiai konstruojama sąvoka.

2.2. „Sugrėsminimo“ teorija – pagrindiniai principai ir bruožai

Anksčiau aptartųjų autorių B. Buzan'o ir O. Weaver'io idėjų apie saugumą ir grėsmės sintezė yra pateikta bendrame jų veikale „Saugumas: naujas analizės modelis“ (angl. **Security: A New Framework for Analysis**).⁷³ Joje, sujungdami savo neorealistine ir konstruktyvistines pažiūras, autoriai pateikia saugumo analizės modelį, kurio pagrindiniai elementai yra B. Buzano pasiūlyta sektorinė analizė bei O. Weaver'io „sugrėsminimo“ teorija.⁷⁴ Šiame poskyryje ir bus aptarta minėtame veikale išdėstyta „sugrėsminimo“ teorijos versija, išskiriant tuos jos principus ir bruožus, kurie yra aktualūs darbe atliekamam tyrimui.

Buzan et al. pateiktame saugumo tyrimų modelyje pats terminas „saugumas“ yra suprantamas kaip nesugebėjimas išspręsti tam tikrų problemų įprastos politikos priemonėmis. Anot autorių, bet kokie išskylantys **probleminiai klausimai gali būti išdėstomi tam tikroje skalėje, nuo „nepolizuotas“ link „politizuotas“ ir galiausiai - „sugrėsminimas“**. „Nepolitizuotas“ reiškia, kad valstybė nesikiša į šio klausimo sprendimą ir kad jis nėra viešojo diskurso dalis; „politizuotas“ klausimas jau yra dalis viešiosios politikos ir reikalauja tam tikro valstybės įsikišimo jam spręsti; galiausiai „sugrėsminimas“ tam tikra problema tampa tuomet, kuomet yra pristatoma kaip egzistencinė grėsmė valstybei ir reikalauja imtis skubių veiksmų, kurie dažnu atveju peržengia tai, kas yra laikoma įprasta politine kasdienybe.⁷⁵

Analizuojant „sugrėsminimo“ procesą yra išskiriami trys tyrimo vienetų tipai: tiksliniai objektai - objektai, kuriems kyla grėsmė, sugrėsminantys veikėjai, įvardinantys saugumo problemas, ir funkciniai aktoriai, kurie įtakoja „sugrėsminimo“ procesą.⁷⁶ **Autoriai teigia, kad veikėjai vienus objektus „sugrėsmina“ daug sėkmingiau nei kitus. Tai priklauso nuo tam tikrų lengvinančių aplinkybių: 1) grėsmės konstravimo gramatikos; 2) „sugrėsminančio“ veikėjo galios auditorijos atžvilgiu; 3) objektų, į kuriuos gali būti apeliuojama, konstruojant tą grėsmę. Tačiau reikia akcentuoti, kad sėkmingas „sugrėsminimas“ priklauso ne tik nuo „sugrėsminančių“ ir funkcinį veikėjų - būtina sąlyga yra veikėjo**

⁷³Buzan B., Weaver O., Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.

⁷⁴ Charrett C., „A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security“. International Catalan Institute for Peace, 2009
<http://www20.gencat.cat/docs/icip/Continguts/Publicacions/WorkingPapers/Arxius/WP7_ANG.pdf> [žiūrėta 2012-11-02].

⁷⁵ Buzan et al., 23-24.

⁷⁶ Buzan et al., 36.

sugebėjimas įtikinti auditoriją, kad problema, su kuria susiduriama, gali būti prilyginta grėsmei.⁷⁷

Dar vienas svarbus pastebėjimas „sugrėsminimo“ teorijoje yra tai, kad B. Buzan'as, O. Weaver'is ir Jaap de Wilde'as nelaiko „sugrėsminimo“ pageidautinu dalyku ir vietoj to pasisako už „de-sugrėsminimą“, t.y. sugrėsminimos problemos perkėlimui iš „grėsmė – gynyba“ diskurso į įprastos viešosios politikos sritį. Tai grindžiama faktu, kad „sugrėsminantys“ veikėjai yra linkę pasinaudoti objektu „(su)grėsminimu“ kaip priemone įtvirtinti savo galią ir primesti savo požiūrį į saugumą.⁷⁸

Šiame poskyryje aptartų pagrindinių „sugrėsminimo“ teorijos principų ir bruožų apibendrinimui vietoje jų glausto atkartojimo tikslinga pateikti atsakymus į šiuolaikinėse saugumo studijose keliamus keturis esminius klausimus, kurie geriausiai atskleidžia B. Buzan et al. siūlomo saugumo tyrimo modelio esmę:⁷⁹

- 1) Kas yra saugumo objektas? – bet kas, kas saugumizuojančio veikėjo yra pristatomas kaip toks, bet tik jei su tuo sutinka auditorija.
- 2) Kokia yra grėsmių prigimtis? – grėsmės neturi objektyvaus pagrindo, jos yra socialiai sukonstruojamos sugrėsminančių ir funkcinių veikėjų, kurie pristato jas kaip keliančias egzistencinę grėsmę
- 3) Kas teikia saugumą? Valstybė vis dar suvokiama kaip „idealus saugumo veikėjas“.
- 4) Kokiomis priemonėmis gali būti užtikrinamas saugumas? Geriausias būdas tam – „de-sugrėsminimas“.

2.3. „Sugrėsminimo“ teorijos kritika

Praeitame poskyryje aptarta B. Buzano, O. Weaver'io ir O. Wilde'o pasiūlyta „sugrėsminimo“ teorijos versija dėl savo požiūrio į saugumą bei bandymo „susintezuoti“ konkuruojančias tarptautinių santykių teorijas - neoliberalizmą ir konstruktyvizmą – susilaukė didelio akademikų dėmesio ir tapo viena iš populiariausių ir plačiausiai aptariamų saugumo tyrimų teorijų. Tačiau greta nemažo būrio šalininkų, ji susilaukė ir nemažos kritikos bangos. Šiame poskyryje ji ir bus apžvelgta, akcentuojant tuos probleminius „sugrėsminimo“ teorijos elementus, kurie yra aktualūs šio magistro darbo tyrimui.

⁷⁷ Ten pat, p. 25

⁷⁸ Collins A. (ed.), *Contemporary Security Studies*. New York: Oxford University Press, 2007, p. 115.

⁷⁹ Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos strateginė apžvalga 2006, Vilnius.

<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Strategine_apzvalga_2006_liet.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

Normatyvinis ribotumas yra įvardijamas kaip viena pagrindinių „sugrėsminimo“ teorijos silpnybių. Jis pasireiškia tuo, kad kalbėdami ir rašydami apie „sugrėsminimą“, tyrėjai tik sustiprina grėsmes, t.y. suproblemina situaciją, nes tiek kalbėjimas tiek rašymas saugumo tema nėra „neutralus“.⁸⁰ Visgi, svarbu pabrėžti, kad tai iš dalies gali būti laikoma ir tam tikru konstruktyvistinių teorijų privalumu lyginant su tradicinėmis saugumo studijomis. Paaikškinti ir pagrįsti šį teiginį galima tuo, jog jei tradicionalistai tiesiog atsako į klausimą „kas yra saugumas ar grėsmė“, tai „sugrėsminimo“ teorija koncentruojasi ties platesnio pobūdžio klausimais „kaip/kodėl?“.⁸¹

Dar vienas kritikuotinas „sugrėsminimo“ teorijos aspektas yra tas, kad joje daroma skirtis tarp „sugrėsminančio“ veikėjo bei pačio tyrėjo.⁸² Kitaip sakant, abejojama, ar tyrėjas gali „bešališkai“ stebėti procesą, neprisidėdamas prie problemos „sugrėsminimo“. Patys autoriai į šią kritiką atsako tuo, jog „sugrėsminantys“ aktoriai vaidina lemiamą vaidmenį tik politinio veiksmo pagal saugumo principus atlikime ir šioje vietoje analitikas negali ir neturi pakeisti sugrėsminančio veikėjo“.⁸³

Itin daug neigiamų vertinimų „sugrėsminimo“ teorija sulaukė dėl to, jog nepakankamai atsižvelgia į socialinį ir politinį kontekstą, kuris lemia tiek „sugrėsminimo“ būdą tiek platesnį saugumo konstravimą.⁸⁴ Nepaisant teorijoje esančių nuorodų į kalbos akto kontekstą, siejamų su lengvinančiomis aplinkybėmis ir auditorija, į kurią apeliuojama, kritikai teigia, kad to neužtenka norint suprasti, kodėl tam tikri diskursai tam tikru momentu išvis buvo galimi.⁸⁵ Pagrindinė problema yra tame, kad autoriai į savo pasiūlytą saugumo tyrimų modelį įtraukdami tiek vidinį (gramatinį) tiek išorinį (kontekstinį) „(su)grėsminimo“ aiškinimą, sukuria tam tikrus teorijos prieštaravimus, t.y. nenurodomas ir nepaaiškinamas ryšys tarp saugumo išreiškimo kalbos aktu tam tikru momentu ir „sugrėsminančių“ veikėjų bei vartojamų „(su)grėsminančių“ kalbos aktų įsitvirtinimo platesniame socialiniame ir

⁸⁰ Charrett C., „A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security“. International Catalan Institute for Peace: 2009.

<http://www20.gencat.cat/docs/icip/Continguts/Publicacions/WorkingPapers/Arxiu/WP7_ANG.pdf>
[žiūrėta 2012-11-02].

⁸¹ Weaver O., „Securitizing sectors? Reply to Eriksson“. *Cooperation and Conflict* Vol. 34(3), 1999.

⁸² Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006. Vilnius: 2007.,

⁸³ Buzan et al., 34-35.

⁸⁴ McDonald M., „Securization and the Construction of Security“. *European Journal of International Relations*, Vol. 14(4), 2008, 563-587 [sage duomenų bazė].

Balzacq T., „The three faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context“. *European Journal of International Relations*, Vol. 11(2), 2005, 171-201 [sage duomenų bazė];

Stritzel H., „Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond“. *European Journal of International Relations*, Vol. 13(3), 2007, 357-383[sage duomenų bazė].

⁸⁵ McDonald M., „Securization and the Construction of Security“. *European Journal of International Relations*, Vol. 14(4), 2008, 563-587 [sage duomenų bazė].

kalbiniame kontekste.⁸⁶ Kitaip tariant, būna atvejų, kad vieno ar kito objekto „(su)grėšminimas“ buvo „kuriamas“ ilgą laiką, todėl konteksto aptarimas šiuo atveju tampa neatsiejama „sugrėšminimo“ analizės dalis.⁸⁷

Paskutinis darbe atliekamam tyrimui aktualus „sugrėšminimo“ teorijos probleminis aspektas yra „sugrėšminančio“ veikėjo ir auditorijos santykis. Kaip jau buvo minėta, Buzan et al. sėkmingą reiškinių „sugrėšminimą“ sieja su auditorijos pritarimu tam, tačiau, kaip pastebi kritikai, jie **neapibrėžia, kas gali būti ta auditorija ir svarbiausia – nepateikia kriterijų, kuriais remiantis būtų galima spręsti apie auditorijos sutikimą. Be kita ko, taip akcentuojant auditorijos pritarimą kaip būtiną sąlygą sėkmingam „sugrėšminimui“, atsiranda tam tikras prieštaravimas pačioje teorijoje, konkrečiai tarp „saugumo“ kaip kalbos akto galios ir „saugumo“ intersubjektyviškumo.**⁸⁸ T. Balzacq'as šią prieštarą aiškino remdamasis mokslininko John L. Austin kalbos akto teorija. Joje yra skiriami trys kalbos aktai: lokucinis aktas (angl. locutionary act) - ištariamos kalbinės raiškos priemonės; ilokucinis aktas (angl. illocutionary act) – tam tikras pasakymas, kuris kartu netiesiogiai inicijuoja atlikti tam tikrą veiksmą, perlokucinis kalbos aktas (angl. perlocutionary act) - kalbos aktas su įtikinimu atlikti veiksmą, kuris sukelia pasekmes.⁸⁹ Kaip teigia T. Balzacq'as, prieštara Buzan et al. pasiūlytame modelyje atsiranda nes teigiama, jog iš esmės saugumas yra ilokucinis aktas („sugrėšminančių“ veikėjų bandymas įtikinti, kad objektas yra grėsmė ir reikia imtis skubių veiksmų), tačiau, akcentuojant auditorijos pritarimo svarbą, jis suvokiamas kaip perlokucinis aktas.⁹⁰ Kaip pažymi politikos mokslų ir taprtautinių santykių tyrinėtoja R. Taureck, tokia autorių pozicija gali būti paaiškinama tuo, kad saugumo kaip ilokucinio akto svarba yra siejama

⁸⁶ Stritzel H., “Towards a Theory of Securization: Copenhagen and Beyond”. *European Journal of International Relations*, Vol. 13(3), 2007, 357-383[sage duomenų bazė].

⁸⁷ McDonald M., “Securization and the Construction of Security”. *European Journal of International Relations*, Vol. 14(4), 2008 [sage duomenų bazė].

⁸⁸ Stritzel H., “Towards a Theory of Securization: Copenhagen and Beyond”. *European Journal of International Relations*, Vol. 13(3), 2007, 357-383[sage duomenų bazė].

⁸⁹ Taureck R., „Securitisation theory - The story so far: Theoretical inheritance and what it means to be a post- structural realist“. Paper for presentation at the at the 4th annual CEEISA convention University of Tartu, 25 - 27 June 2006 .

http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/0/1/7/pages100177/p100177-1.php [žiūrėta 2012-10-15].

⁹⁰ Weaver O., “Security, the Speech Act – Analysing the Politics of a word” (2nd draft) Paper presented at the Research Training Seminar, Sostrup Manor, June 1989. Revised, Jerusalem/Tel Aviv June 25-26,1989 cituota iš Rita Taureck.

su tam tikros tvarkos įvedimu nagrinėjamu momentu, o saugumo kaip perlokucinio akto poveikis pasireiškia tik ilguoju laikotarpiu.⁹¹

Aptarta Buzan et al. „sugrėsminimo“ proceso tyrimo modelio kritika parodo, kad šis tyrimo modelis dar nėra iki galo išvystytas ir išplėtotas. Todėl norint pritaikyti jį konkrečiam tyrimui atlikti, būtina atsižvelgti į kritikuotinus jo aspektus, iš kurių svarbiausi yra konteksto ignoravimas bei auditorijos vaidmuo „sugrėsminimo“ procese.

2.4. Demokratinės taikos teorija – Europos kaimynystės politikos demokratinio ir saugumo aspektų sintezė

Literatūroje teigiama, kad būtent demokratinės taikos teorijoje yra pradedamas „demokratijos“ grėsminimas.⁹² Remiantis šio magistro darbo tema, privalu atidžiau išnagrinėti šį teiginį. Tai bus daroma apžvelgiant demokratinės taikos teorijos pagrindinius teiginius ir samprotavimus, siekiant juos susieti su jau anksčiau išanalizuota „demokratijos“ sąvoka Europos kaimynystės politikos kontekste bei „sugrėsminimo“ teorija ir ieškant bendrų sąlyčio taškų.

Demokratių taikos teorijų ištakos siekia žymaus filosofo Imanuelio Kanto 1795 m. veikalą „Amžinoji taika: filosofinė studija“. Joje buvo teigiama, kad didžioji dauguma piliečių nebalsuos už tai, kad būtų pradedamas karas nebent tai būtų gynyba. Anot I. Kanto, esminė amžinosos taikos sąlyga yra konstitucinės respublikos santvarka. **Susidomėjimas demokratinės taikos tematika pagyvėjo XX a. 8 deš.** To meto autoriai, nagrinėję šį reiškinį, teigė, kad tai, jog demokratinės ir liberalios šalys tarpusavyje nekariauja, yra ne tik tarptautinių santykių „faktas“, bet ir tarptautinių santykių teorijos „empirinis įstatymas“. **XX a. 10 deš. buvo tas lūžio taškas, kuomet įvykusi trečioji demokratizacijos banga sukėlė tikrą ažiotažą tarp demokratinės taikos idėjos tyrėjų. To rezultatas – atsiradusi nauja tarptautinių santykių teorija - demokratinės taikos teorija (angl. democratic peace theory), kurios pagrindinė idėja ir yra, kad demokratinės valstybės tarpusavyje nekariauja, todėl kuo daugiau tokių valstybių pasaulyje yra, tuo mažesnė karinio konflikto tikimybė.**⁹³

⁹¹ Taureck R., „Securitisation theory - The story so far: Theoretical inheritance and what it means to be a post- structural realist“. Paper for presentation at the at the 4th annual CEEISA convention University of Tartu, 25 - 27 June 2006 .

http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/0/1/7/pages100177/p100177-1.php [žiūrėta 2012-

⁹² Galbreath D., „Securitizing Democracy and Democratic Security: A Reflection on Democratization Studies“. Democracy and Security, 8: 28-42, 2012.

<<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17419166.2012.653737> > [žiūrėta 2012-10-20].

⁹³ Mullerson R., „From democratic peace theory to forcible regime change“.

<<http://www.eurozine.com/articles/2012-08-22-mullerson-en.html>> [žiūrėta 2012-11-02].

Vienu iš pagrindinių jos kūrėjų yra nurodomas tarptautinių santykių specialistas iš JAV Michael Doyle'as. Pasak jo, liberaliosios demokratijos gali palaikyti taikius santykius tarpusavyje, bet yra linkusios kariauti su antiliberalsiomis ir/arba nedemokratiškomis valstybėmis siekdamas skleisti jose visuotinai priimtas vertybes.⁹⁴ Toks demokratinės taikos teorijos požiūris suponuoja priešpriešą realistinėms tarptautinių santykių teorijoms. Pasak jų, tarpvalstybiniai konfliktai kyla iš anarchinės tarptautinės sistemos prigimties, todėl valstybių vidinės politikos charakteristikos čia nevidina didelio vaidmens. Tuo tarpu **demokratinės taikos teorija yra priskiriama liberaliųjų tarptautinių santykių teorijų grupei, kuri išreiškia požiūrį, kad vidinės valstybių politikos bruožai yra svarbūs faktoriai nagrinėjant valstybių elgesį - taigi yra peržengiami galios politikos ir anarchinės tarptautinės sistemos imperatyvai, būdingi realizmui.** Apibendrinant šį skirtumą, kaip teigia amerikiečių profesorius Christopher Layne'as, demokratinė teorija ir realizmas išsiskiria ties tuo, kad „pirmoji mano, jog vidiniai valstybių pokyčiai gali pakeisti tarptautinės politikos prigimtį. Realizmas laikosi požiūrio, kad net jei valstybės ir pasikeičia viduje, tarptautinės politikos sistemos struktūra lieka ta pati. Kadangi sisteminė struktūra yra pirmoji sąlyga, lemianti tarptautinės politikos rezultatus, struktūriniai rėmai reiškia, jog į panašią padėtį pastatytos valstybės elgsis panašiai nepaisant jų vidinių politinių sistemų“.⁹⁵

Egzistuoja keturi pagrindiniai demokratinės taikos teorijos aiškinimo būdai. Pirmasis jų teigia, kad liberaliųjų demokratijų valdžios atstovai susiduria su tam tikrais juos ribojančiais socialiniais rėmais, kurie neleidžia jiems veltis į karą tarpusavyje. Antrasis aiškinamas siejamas su visų bendrai išpažįstamomis demokratinėmis vertybėmis, kurios sulaiko nuo agresyvių veiksmų. Trečiasis aiškinimo būdas remiasi idėja, kad liberaliojoje demokratijoje valdžia yra pakankama, todėl nėra poreikio naudoti jėgą. Galiausiai ketvirtasis aiškinimas teigia, jog tarpusavio požiūris į viena kitą liberaliųjų demokratijų atveju yra kupinas pasitikėjimo, todėl nekyla kariniai veiksmai.⁹⁶

Visi šie aiškinimo būdai yra glaudžiai susiję su Vakarų šalių diskurse pastebimais teiginiais, išsakomais kalbant demokratinės taikos teorijos tema:

⁹⁴ Kyle Grayson, "Democratic Peace Theory as Practice: (Re)Reading the Significance of Liberal Representations of War and Peace". YCISS working paper, Number 22, March 2003.

< <http://pi.library.yorku.ca/dspace/bitstream/handle/10315/1356/YCI0028.pdf?sequence=1> > [žiūrėta 2012-11-02].

⁹⁵ Mullerson R., "From democratic peace theory to forcible regime change".

<<http://www.eurozine.com/articles/2012-08-22-mullerson-en.html>> [žiūrėta 2012-11-02].

⁹⁶ Kyle Grayson, "Democratic Peace Theory as Practice: (Re)Reading the Significance of Liberal Representations of War and Peace". YCISS working paper, Number 22, March 2003.

< <http://pi.library.yorku.ca/dspace/bitstream/handle/10315/1356/YCI0028.pdf?sequence=1> > [žiūrėta 2012-11-02].

- 1) Demokratijos yra iš prigimties taikios, nebent yra neteisingai užpuolamos nedemokratiškos režimų.
- 2) Galios panaudojimas iš demokratiškos valstybių pusės yra pateisinamas dalykas, nes jis yra nukreiptas prieš tikras, realias grėsmes.
- 3) Remiantis pirmuoju teiginiu, demokratijos negali kariauti tarpusavyje.
- 4) Geriausias būdas užtikrinti tarptautinę taiką ir stabilumą yra skatinti demokratijos sklaidą.⁹⁷

Šių teiginių įtikinamoji galia grindžiama tuo, kad jie yra lengvai suprantami ir lengvai priimami valstybių gyventojų. Tai leidžia sukurti legitimų pagrindą imtis tam tikrų veiksmų, susijusių su kilusiais konfliktais. Kitaip sakant, **Vakarų šalys naudojasi demokratijos skatinimu kaip galimu vaistu nuo visų „ligų“ ir grindžia juo galios panaudojimo būtinybę.**⁹⁸

Buvo atlikta nemažai tyrimų, siekiančių pagrįsti demokratinės taikos teorijos teiginius. Remtasi tokiais aiškinimais kaip, kadangi demokratiškai išrinkta valdžia yra atsakinga prieš ją išrinkusią tautą ir kadangi būtent tauta kenčia karo žiaurumus, demokratijos yra iš esmės taikesnės nei nedemokratiniai režimai. Tai yra siejama su institucinių saitų vaidmeniu arba kitaip - stabdžių ir atsvarų sistema. Antrasis aiškinimas buvo siejamas su tuo, kad kadangi demokratijos sprendžia vidines problemas diskusijų ir kompromisų keliu, jos tuos būdus naudoja ir tarptautinėje politikoje, t.y. demokratinės normos ir kultūra, egzistuojantys valstybės viduje, yra perduodami „išoriškai“, bendraujant su kitomis valstybėmis. Dar vienas aiškinimas buvo grindžiamas ekonominiu aspektu: demokratijos, kurios yra turtingesnės, iš karo praloštų daugiau nei visuomenės, kurios yra skurdesnės.⁹⁹

Kaip ir kiekviena teorija, demokratinės taikos teorija susilaukė ne tik šalininkų, bet ir nemažai kritinių pastabų savo atžvilgiu. **Pirmiausia kritikuojama tai, kad statistiniai tyrimai, pagrindžiantys demokratinės taikos teorijos teiginius, apima gana trumpą laiko tarpą, kuris nėra pakankamas įvertinti šalies demokratiškumą.** Teigiama, kad dauguma demokratiškų valstybių atsirado ir subrendo Šaltojo karo laikais, todėl yra anksti vertinti jų demokratijos lygį. Be to, visus jų vidinius konfliktus atsvėrė tai, kad jos priklausė Vakarų blokui su pagrindiniu lyderiu priešakyje – Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, kovojusiam su svarbiausia viso bloko grėsme ir ideologiniu priešu – Rytų bloku. Kaip pastebi politikos mokslų profesorius Tony Smith, vienas esminių demokratinės taikos teorijos trūkumų yra, kad ji

⁹⁷ Ten pat

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Mullerson R., *“From democratic peace theory to forcible regime change”*.

<<http://www.eurozine.com/articles/2012-08-22-mullerson-en.html>> [žiūrėta 2012-11-02].

„neatsižvelgia į hegemoninio lyderio vaidmenį kuriant, saugant ir plečiant demokratinės taikos zoną“, kaip tai atsitiko Šaltojo karo metu.¹⁰⁰

Literatūroje ES ne kartą buvo įvardinta kaip hegemoninė galia trečiųjų valstybių atžvilgiu. Tokį požiūrį galima pagrįsti tuo, kad ES savo vykdoma politika ne kartą parodė, jog tiki, kad jos propaguojamos vertybės yra visuotinai priimtinos ir kad jos interesai kertasi su kitų valstybių interesais tuo atveju, jei jos yra nedemokratiškos ir vadovaujasi siaurais naudos siekiančiais interesais. Tačiau, anot britų diplomato ir ES išorės veikslių tarnybos nario Robert'o Cooper'io, „hegemonija nebėra priimtina liberaliajame pasaulyje, kuris vertina žmogaus teises ir pačių valstybių apsisprendimo teisę.“ Dabartinę ES įtaką, daromą demokratijos ir kartu taikos skleidimui, autorius aiškina tuo, kad **ES yra post-moderni valstybių sistema, kuriai būdingas skiriamųjų linijų naikinimas tarp vidaus ir išorės politikos, abipusė priklausomybė, jėgos panaudojimo atsisakymas sprendžiant konfliktus, mažėjanti valstybės skiriančių sienų reikšmė, priklausomybė saugumo srityje, t.y. realizmo principų atsisakymas ir „Kantiškosios tarptautinės sistemos sukūrimas“.** Visgi, kaip pastebi kritikai, vienareikšmiškai teigti, jog, jei pasaulis išvien būtų demokratiškas, jis būtų taikus, negalima, nes demokratinės taikos teorijoje demokratiškas valstybių vaidmuo negali būti suabsoliutintas: **kalba eina ne apie demokratiją per se, bet apie tam tikrą panašumą į vakarietiškas valstybes, vakarietišku vertybių įsisavinimą.**¹⁰¹

Detalizuoti tokį kritikų požiūrį galima į analizės lauką įtraukiant „europeizacijos“ sąvoką. Nors kaip akcentuoja politikos mokslų docentas K. Maniokas, tai yra sunkiai apibrėžiama sąvoka, tačiau **„Vienas dalykas paprastai aiškus visiems – tai, kad europeizacija susijusi su Europos integracijos ir šio proceso rezultato, Europos Sąjungos kartu su visomis jos formaliomis ir neformaliomis institucijomis ir sprendimais, poveikiu valstybėms ES narėms ar net nenarėms“.**¹⁰² Taip apibrėžiama europeizacija gali būti siejama su vadinamąja „normatyvine europeizacija“, apibūdinama „kaip hierarchinis Europos centro normų plėtros procesas, kurio metu valstybės kandidatės ir narės įgyja įsipareigojimus centrui bei pakinta jų normatyvinis išeities taškas. Formuojasi europinė tapatybė, kuriai būdingas valstybės lojalumas europinėms normoms bei įsipareigojimas jas ginti nuo išorinio poveikio.“¹⁰³ Šiame apibrėžime svarbūs du momentai, reikalaujantys išsamesnio paaiškinimo – **kas yra minėtoji europinė**

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Maniokas K., „Europeizacijos sąvoka ir jos vieta Europos integracijos teorijose“, Politologija 2002/4 (28)

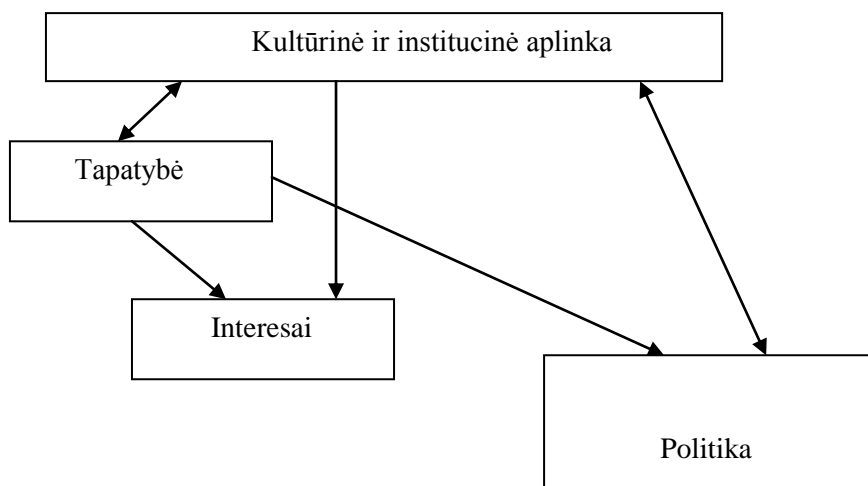
<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/2002-4_28/str4.pdf> [žiūrėta 2012-10-25].

¹⁰³ Brommesson D., „Normative Europeanization: the case of Swedish foreign policy reorientation“. Cooperation and Conflict, June 2010, vol 45. No. 2 224-244.

tapatybė ir kaip tai galima pritaikyti Europos kaimynystės politikai, jei minimos tik ES valstybes narės ir kandidatės?

Tapatybės sąvoka yra viena iš pagrindinių konstruktyvistinių teorijų tyrimų ašių. Ji netgi yra įvardijama kaip **esminis veiksnys „formuojant valstybių užsienio ir saugumo politiką“**, t.y. „veikėjai negalėtų nuspręsti, kokie jų interesai, jeigu pirmiausia nežinotų, kas jie yra“. Būtent tapatybė, kurios branduolį sudaro veikėjų išpažįstamos normos, vertybės bei įsitikinimai, lemia svarbiausius veikėjų interesus, pasirenkamą veikimo strategiją ir apskritai „savęs“, „savo“ vaidmens, tikslų suvokimą „kitų“ atžvilgiu. Pačią tapatybę savo ruožtu lemia institucinė, kultūrinė bei socialinė aplinka.¹⁰⁴

5 pav. Tapatybės – interesų – politikos tarpusavio ryšys

Šaltinis: Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2008. < http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Tarp_geopolitikos_ir_postmoderno.pdf > [žiūrėta 2012 - 10-15].

Siekiant dar aiškesnio veikėjo tapatybės tyrimo operacionalizavimo, tyrimuose neretai pasitelkiama vadinamoji „vaidmens“ teorija. Pagrindinė jos idėja yra ta, kad kiekvienas veikėjas tarptautinėje arenoje atlieka tam tikrą vaidmenį, kurį nulemia tiek išorinės tiek vidinės sąlygos. Kiekvienas vaidmuo susideda iš trijų pagrindinių elementų: vaidmens

¹⁰⁴ Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2008.

< http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Tarp_geopolitikos_ir_postmoderno.pdf > [žiūrėta 2012 - 10-15].

suvokimo (t.y. kaip pats veikėjas supranta savo vaidmenį), vaidmens lūkesčių (ko tikimasi iš veikėjo?), vaidmens atlikimo (kokie priimami sprendimai ir kaip vykdoma politika).¹⁰⁵

Pritaikant šią teoriją ES vaidmens tyrimui galima teigti, kad pati **ES save suvokia kaip normatyvinę galią įkūnijantį tarptautinių santykių veikėją, kuris remiasi liberaliosios demokratijos principais ir siekia šio normatyvinio ES pagrindo universalizacijos.** Kaip teigia profesorius I. Manners, „**normatyvinės galios sąvoka išreiškia Europos sugebėjimą taikomis priemonėmis skleisti savo pagrindines vertybes už ES ribų. Tai tokia galia, kuri, realizuodama save per idėjas ir nuomones, yra pajėgi pakeisti „normalumo“ sampratą tarptautiniuose santykiuose**“.¹⁰⁶ Kalbėdama su pasauliu normatyvinėmis sąvokomis, ES per Aš/Kitas priešpriešą konstruoja save kaip ypatingą, skirtingą nuo kitų egzistuojančių politinių formų instituciją, kurios tapatybė „įpareigoja normatyviniam elgesiui“. **Pritaikant tokį ES „savęs“ suvokimą Europos kaimynystės politikai teigiama, kad ji yra viena iš šios ES normatyvinės galios tapatybės konstravimo išraiškų, tam tikri „europeizacijos rėmai**“.¹⁰⁷ Išskiriama netgi atskira „kaimynystės europeizacijos“ (angl. Neighbourhood Europeanization) dimensija.¹⁰⁸

Kaip pagrindinis šios dimensijos išskirtinumas akcentuojamas jos rėmimasis ne vien išorinių paskatų modeliu, kuriam išskirtinai būdingi sąlygotumo ir paskatų principai, bet ir socializacijos principas, kuris lemia, kad veikėjai, į kuriuos nukreiptas šis principas, įsivaina europietiškas vertybes ir iš dalies perima europietiškąjį identitetą ir kad su europeizacija susijusios reformos ir taisyklių pritaikymas yra vykdomi todėl, jog tai yra suvokiama kaip geriausias būdas spręsti vidines problemas.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2008.

<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Tarp_geopolitikos_ir_postmoderno.pdf> [žiūrėta 2012 - 10-15].

¹⁰⁶ Manners I., “*Normative power Europe: A contradiction in terms?*”. *Journal of Common Market Studies*, Volume 40, Issue 2, 2002, 235-258

<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00353/pdf>> [žiūrėta 2012-11-15].

¹⁰⁷ Miniotaitė G., „*Baltijos valstybių užsienio ir saugumo politikos europeizacijos tendencijos*“. Lietuvos strateginė apžvalga 2010-2011 m., Vilnius, 2011.

<<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Lietuvos%20metine%20strategine%20apzvalga%202010-2011.pdf>> [žiūrėta 2012-10-20].

¹⁰⁸ Schimmelfenning F., “*Europeanization beyond Europe*“, *Living Rev. Euro.Gov*, 2, (2007), 1.

<<http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2007-1/download/lreg-2007-1Color.pdf>> [žiūrėta 2012-10-05].

Gawrich A., Melnykovska I., Schweickert R., “*Neighbourhood Europeanization through ENP. The case of Ukraine*“. KFG Working paper, Nr.3, August 2009.

<http://www.polsoz.fu-berlin.de/en/v/transforeurope/publications/working_paper/WP_03_August_Melnykovska_Gawrich_Schweickert.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁰⁹ Ten pat.

Pagrindinės autorių išskiriamos priemonės skatinti kaimynystės europeizaciją yra ekonominis bendradarbiavimas, demokratijos skatinimas ir dėmesys teisingumo bei vidaus reikalų sprendimams.¹¹⁰ Susiejant jas su šio magistro darbo viena iš esminių – saugumo – temų, galima teigti, kad šios priemonės yra traktuojamos kaip išankstinė saugumo sąlyga ir tuo pačiu saugumo garantas. Kitaip sakant, ES išskirtinis dėmesys ekonominiam bendradarbiavimui, demokratijos skatinimui ir teisingumo bei vidaus reikalų sprendimui gali būti paaiškinamas kaip **vis didėjančios „saugumo“ aspekto svarbos Europos kaimynystės politikoje rezultatas.**

Svarbu pažymėti, kad šios priemonės, nors ir išskiriamos kaip atskiri europeizacijos skatinimo elementai, turi būti traktuojamos kaip vienas bendras saugumo užtikrinimo garantas. Tokį požiūrį galima paaiškinti tuo, kad teisingumo ir vidaus reikalams priskiriami „minkštojo saugumo“ aspektai, tokie kaip migracijos politika, sienų kontrolė, organizuotas nusikaltamumas ir t.t., ne tik sąlygoja ES saugumą, bet tuo pačiu skatina ir gerojo valdymo, demokratijos formavimąsi, socialinius ir ekonominius valstybių pokyčius ilgalaikėje perspektyvoje, o ekonominis bendradarbiavimas ir demokratijos skatinimas savo ruožtu taipogi ne tik prisideda prie ES saugumo didinimo, bet sąlygoja ir teisingumo bei vidaus reikalų problemų sprendimą.

Apibendrinant šiame poskyryje aptartą demokratinės taikos teoriją, galima teigti, kad joje demokratijos „(su)grėsminimas“ vyksta demokratiją įvardijant kaip esminę sąlygą, sulaikančią valstybes nuo konfliktų tarpusavyje. Kaip teigia ši teorija, demokratijai įtaką daro valstybių vidinės politikos bruožai, kurie šiuo atveju didžiąja dalimi priklauso nuo valstybės „tapatybės“. Pačios ES tapatybė siejama su jos kaip normatyvinės galios vaidmeniu, kuris remiasi liberaliosios demokratijos principais. Ši tapatybė europeizacijos proceso metu yra diegiama ne tik valstybėms narėms, bet ir kaimyninėms šalims, ko rezultate Europos kaimynystės politika yra laikoma tam tikrais „europeizacijos rėmais“, kuriuose ES vertybių diegimas yra skatinams trimis priemonėmis – ekonominiu bendradarbiavimu, demokratijos sklaida bei teisingumo ir vidaus reikalų sprendimu. **Jų visų sintezė išreiškia tiek ES tapatybės tiek pačios Europeizacijos esmę - liberaliosios demokratijos modelio įtvirtinimo skatinimą.**

¹¹⁰ Gawrich A., Melnykovska I., Schweickert R., *“Neighbourhood Europeanization through ENP. The case of Ukraine”*. KFG Working paper, Nr.3, August 2009.

http://www.polsoz.fu-berlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/WP_03_August_Melnykovska_Gawrich_Schweickert.pdf [žiūrėta 2012-11-05].

3 SKYRIUS: DEMOKRATIJOS SKLAIDOS POLITIKOS „(SU)GRĖSMINIMO“ ATVEJO ANALIZĖ – „PLIUŠINIŲ MEŠKIUKŲ DESANTAS“

3.1. Diskurso analizė kaip metodologinis saugumo tyrimų analizės įrankis

Diskurso analizė kaip vienas iš metodologinių analizės būdų atsirado XX a. 8 dešimtmečio pabaigoje. Jis nesiūlė naujo teorinio įrankio, besiremiančio tam tikromis esminėmis prielaidomis, aiškiai apibrėžtomis sąvokomis ir taksonomijomis - tai buvo naujas analizės būdas, kuris didžiausią dėmesį skyrė tam tikroms taisyklėms ir reikšmėms, kurios sąlygoja socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo konstravimą.¹¹¹ „Sugrėsminimo“ kaip kalbos akto išraiškos principas įpareigoja diskursui skirti ypatingą dėmesį, išskiriant pagrindinius jo analizės principus ir kritikuojamus aspektus. Tai ir bus padaryta šiam skyriuje.

„Diskursas“ yra įvairiapusiškai apibrėžiama sąvoka, kuri gali būti suvokiama ir analizuojama keletu būdų. Pirmiausia jis gali būti tyrinėjamas **kaip tekstas**, kuomet analizės centre yra tekste naudojamos gramatikos, vartojamo žodyno ypatumai, jų dėstymo logika. Diskursas **kaip kalbinė praktika** įprasmina visuomenėje atsiradusių ryšių, jų pasiskirstymo svarbą, siejant diskursą su kontekstu, kuriame jis vyksta. Tiriant diskursą **kaip socialinę praktiką**, remiamasi prielaida, kad diskursas prisideda prie hegemoninių praktikų kūrimo procesų ir leidžia veikėjui įtvirtinti savo galią bei formuoti visuomenės ideologiją.¹¹² **Ši požiūrių įvairovė leidžia manyti, kad diskurso analizė nėra konkretus tyrimo metodas, o labiau tam tikras teorinis požiūris ir metodologija.**¹¹³ Pagrindiniai jos bruožai yra: naudojimas kasdieninio visuomenės gyvenimo, t.y. natūraliai pasakytomis/parašytomis, kalbomis ir rašytiniais dokumentais, dėmesys kalbai apskritai ir jos kaip socialinį gyvenimą struktūruojančio veiksnio reikšmei; konteksto, kuriame vyksta diskursas, svarba; diskurso kaip socialinių praktikų kūrėjo vaidmuo; interpretatyvus analizės būdas.¹¹⁴ Diskurso analizė kaip tyrimo metodologija

¹¹¹ Howarth D., Torfing J.(ed.), *Discourse Theory in European Politics: identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillian, 2005.

¹¹² Blommaert J., Bulcaen Ch., „Critical Discourse Analysis“. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 29 (2000), pp. 447-466 [JSTOR duomenų bazė]

¹¹³ Nikander P., „Constructionism and discourse analysis“. Department of Sociology and Social Psychology, University of Tampere, Finland, 2006. <<http://www.helsinki.fi/sosiaalipsykologia/arkisto/nikander.pdf>> [žiūrėta 2012-10-26].

¹¹⁴ Ainsworth S., „Discourse Analysis as Social Construction:Towards Greater Integration of Approaches and Methods“. Department of Management The University of Melbourne.

nesiekia pateikti bendro pobūdžio teorijos, o stengiasi kuo tiksliau parodyti konkrečios situacijos problemišumą, analizuojant ją įvairiais aspektais.

Kaip tyrimo metodologija, diskurso analizė susilaukė ir nemažai kritikos. Pirmiausia buvo **kritikuojamas jos idealizmas**, pasireiškiantis teiginiu, jog joks objektyvumas neegzistuoja, o viskas yra socialiai konstruojama. Tačiau ką iš tikro teigia diskurso analizė yra tai, kad niekas neatsiranda „tiesiog iš dalyko egzistavimo“, nes toks dalykas neturi priemonių savo reprezentacijai - jam reikšmę suteikia socialinės formos, kurios yra konstruojamos būtent diskurso metu.¹¹⁵

Be to, buvo **abejojama diskurso analizės aiškinamąja galia**, teigiant kad ji gali tik suprasti diskursyvines praktikas, bet ne paaiškinti jas. Tačiau svarbu akcentuoti, kad čia klaida daroma tame, kad negalima supratimo ir aiškinimo išskirti kaip dviejų opozicinių kategorijų, nes aiškinimas reikalauja supratimo apie tai, kas aiškinama, o aiškinimas yra bandymas užpildyti žinojimo spragas. Konkrečiai diskurso analizės atveju, jos tikslas yra apibūdinti ir suprasti, kaip/kodėl analizuojamos diskursyvinės formos buvo sukonstruotos, o ne pateikti išsamius priežastiniais ryšiais paremtus socialinių reiškinių aiškinimus. Tam, kad suprastų ir paaiškintų, kodėl tam tikras diskursas tapo įmanomas tiriamu atveju, diskurso analizė didelį dėmesį skiria kontekstui, t.y. remiasi prielaida, kad „tam kad suprastume diskursą, turime suprasti kontekstą, kuriame jis atsirado“.¹¹⁶

Galiausiai ši tyrimo metodologija kritikuojama dėl to, kad **negali atskleisti tikrųjų veikėjų motyvų**. Tačiau diskurso analizė ir nebando to daryti, o pasilieka diskurso lygyje. Anot jos, politika ir diskursas yra neabejotinai susiję analizės elementai, nes būtent diskurso pagalba politikai apibrėžia tai, „kas yra mes?“ , „kas yra jie?“ ir pan. Dėl to veikėjų diskursas nėra atsitiktinis procesas, o pastovus reikšmių ciklas.¹¹⁷

Apibendrinant aptartą diskurso analizės metodologiją, galima daryti išvadą, kad tai yra savitą logiką turintis tyrimo būdas, kuris gali pasiūlyti netradicinį požiūrį į tiriamus objektus/reiškinius ir yra pajėgus atremti jo atžvilgiu išsakytą kritiką.

<<http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2001/Papers/ConstructionKnowledge/Ainsworth.pdf>> [žiūrėta 2012-10-28].

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Ten pat; Bondarouk, T., & Ruël, H.J.M., „Discourse analysis: making complex methodology Simple“ in T. Leino, T. Saarinen, and S. Klein (Eds.), *Proceedings of the 12th European Conference on Information Systems (ECIS). June 14-16.2004 Turku Finland*. <<http://doc.utwente.nl/47407/1/ECIS2004-1.pdf>> [žiūrėta 2012-10-28].

¹¹⁷ Howarth D., Torfing J. (ed.), *Discourse Theory in European Politics: identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillian, 2005.

3.2 Tyrimo modelio metodologiniai rėmai

Dvi šio magistro darbo svarbiausios sąvokos – „demokratija“ ir „saugumas“ - nėra nei lengvai apibrėžiamos nei lengvai tiriamos ir analizuojamos. Koku būdu tai bus daroma, t.y. kokia teorinė ir metodologinė prieiga tyrime bus pasirinkta, priklauso nuo pačio tyrėjo. Kokybinių tyrimų atveju, kuomet tyrimo rezultatai negrindžiami jokia konkrečia statistine analize ar kitais objektyviais kiekybiniais metodais, o yra visiškai priklausomi nuo to, kokia metodologija yra pasirenkama ir kaip ji yra panaudojama, tinkamas tyrimo modelio pasirinkimas tampa esmine sėkmingo tyrimo sąlyga.

Prieš apibrėžiant šiame darbe daromo tyrimo metodologinius rėmus, svarbu išsiaiškinti, kas tai yra tyrimo „metodologija“ ir „metodas“? Bendriausia prasme metodologija gali būti apibrėžiama kaip „metodų mokslas“. Ji yra susijusi su esminėmis tyrime daromomis teorinėmis prielaidomis ir jų analize, o metodas yra ta technika, priemonė, kurios pagalba atliekamas pats tyrimas. Jo veiksmingumas priklauso nuo daugelio aspektų, tokių kaip atliekamo tyrimo koncepcijos, tiriamojo objekto, paties tyrėjo tikslų, ir pan. Tiek tyrimo metodologija tiek tyrimo metodai yra esminiai tyrimo elementai, o jų tarpusavio ryšys gali būti įvardintas taip, kad jei **tyrimo metodologija yra pasirinktas būdas/požiūris kaip tirti, analizuoti, aiškinti tam tikrą reiškinių procesą, tai metodas yra analizės „įrankis“, kuriuo siekiama paaiškinti ir pagrįsti pasirinktą požiūrį.**¹¹⁸

Atliekamo tyrimo „ašimi“ pasirinkta demokratijos sklaidos „(su)grėsminimo“ Europos Sąjungos kaimynystės politikoje proceso analizė nurodo, kad šio **darbo metodologija yra apibrėžiama remiantis esminiais „sugrėsminimo“ teorijos principais, o pagrindinis joje naudojamas tyrimo metodas yra diskurso analizė.** Kitaip tariant, laikomasi požiūrio, kad tiek pačios ES tiek atskirų valstybių saugumas ir grėsmės jam yra diskurso pagalba socialiai konstruojamos sąvokos, paremtos demokratijos kaip pagrindinės saugumą užtikrinančios sąlygos idėja. **Be to, svarbu pabrėžti, kad tyrime svarbesnis yra ne pats demokratijos sklaidos politikos „sugrėsminimo“ faktas, bet procesas, kaip tai yra daroma.**

Patvirtinti/paneigti šį faktą bei parodyti jo konstravimo procesą bus bandoma pasitelkiant **vieno atvejo analizę** (angl. case study). Toks pasirinkimas yra grindžiamas tuo, jog atvejo analizė laikoma vienu tinkamiausių tyrimo metodų, kai: tyrėjas analizuodamas tam tikrą reiškinių/situaciją koncentruojais ne ties klausimu „kas vyksta/ įvyko“, bet ties klausimais „**kaip**“

¹¹⁸ Tidikis R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2003.
<<http://www.vda-unesco.lt/wp-content/uploads/2012/02/R.Tidikis-Socialiniu-mokslu-tyrimu-metodologija1.pdf>>
[žiūrėta 2012-11-15].

ir „kodėl” tai vyksta/įvyko?; ir mano, kad **reiškinys/situacija negali būti paaiškinami paliekant nuošalyje kontekstą, kuriame ji vyksta/įvyko, nes jis daro įtaką tam, kas vyksta.**¹¹⁹

Kalbant apie šiame darbe atliekamo tyrimo - demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ – konkretaus atvejo pasirinkimą, reikia pažymėti, kad pasirinkimo galimybių yra daug, nes Europos kaimynystės politikoje dalyvauja ne kelios, o net 16 valstybių. Kiekvienos iš jų politinių santykių su ES istorijoje galima rasti analizei tinkamą situaciją, kuriuose daugiau ar mažiau išreikštas demokratinis „kaimynystės“ aspektas. Itin daug tokių atvejų, kurie yra aktualūs ir dabar, galima rasti tiriant vadinamojo „Arabų pavasario“ procesus, kurių metu diktatūrinių režimų valdomų arabų šalių – Tuniso, Egipto, Libijos, Sirijos, Jemeno – visuomenės sukilo į kovą siekdamos savo gimtųjų valstybių demokratizacijos, o ES savo ruožtu labai rėmė šiuos procesus. Paskatinta šių įvykių, ji 2011 m. gegužės 25 d. netgi pristatė naują komunikatą „Naujas požiūris į kintančią kaimynystę“, kuriame aiškiai išdėstė savo požiūrį, jog šis „Naujas požiūris turi būti grindžiamas tarpusavio atskaitomybe ir bendru išiparegojimu paisyti visuotinių žmogaus teisių, demokratijos ir teisinės valstybės vertybių“.¹²⁰ Remiantis tokia ES pozicija, šiame darbe atliekamam tyrimui būtų galima pasirinkti bet kurios iš minėtų arabų šalių, kurioje vyko/buvo siekiama demokratizacijos procesų, atvejį, pvz. „Jazminų revoliuciją“ Tunise, tebevykstantį kruviną konfliktą Sirijoje ir pan. Tačiau, kaip jau buvo minėta, analizei pasirinktas atvejis yra „plušinių meškiukų desantas” Baltarusijoje. Tokį pasirinkimą galima grįžti tuo, jog šis įvykis 1) dar neprarado savo aktualumo, t.y. yra vis dar aptarinėjamas tiek žiniasklaidos tiek politikų tarpe, 2) padarė didelę įtaką ES ir Baltarusijos tarpusavio santykiams, 3) įprasmino minėtame komunikate išdėstytą naują ES požiūrį į šalis - kaimynes.

Pasirinktos situacijos tyrimo centre yra tam tikrų tekstų analizė. **Nagrinėjama jų vidinė struktūra bandant surasti „sugrėsminančių“ ir funkcinių veikėjų suteikiamas reikšmes tam tikram objektui (šiuo atveju Baltarusijai ir jos vykdomai politikai), kuris yra įvardijamas kaip grėsmė ES ir atskirų valstybių saugumui (sugrėsminamam objektui) ir skatina imtis skubių, normalios politikos ribas peržengiančių priemonių šiai problemai spręsti.** Akcentuotina tai, kad diskurso analizėje tam tikri ieškomi apibrėžimai gali skirtis, tačiau jei jų tematinė grandis yra bendra ir kartojasi, tai jie gali būti priskirti dominuojančiam diskursui.

¹¹⁹ Baxter P., Jack S., „*Qualitative case study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers*“. *The Qualitative Report*. Volume 13 Number 4, December 2008, 544-559.

<<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>> [žiūrėta 2012-10-30].

¹²⁰ Joint Communication by the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission. A New Response to a Changing Neighbourhood. A review of European Neighbourhood Policy. Brussels, 25 May 2011.

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].

Kitaip sakant tie patys dalykai gali būti išreiškiami skirtingai, tačiau tai nenuneigia jų egzistavimo fakto.

Kaip jau buvo minėta, diskursas nėra vien tik tekstas, t.y. diskurso analizė negali būti atliekama atsiribojant nuo konteksto (**socialinių, politinių, kultūrinių, istorinių struktūrų**), **kuriame vyksta diskursas**. Jos gali būti aptariamoms remiantis minėtają vaidmens teorija, parodytant: kaip veikėjai supranta pasaulį ir koks jo santykis su kitais veikėjais; kokia yra veikėjo tapatybė bei kaip jis suvokia savo vaidmenį tam tikroje situacijoje? Kaip teigia VU TSPMI docentė I.Vinogradnaitė, minėtieji veiksniai veikia tekstų formas, todėl „formalūs teksto požymiai gali būti laikomi konteksto paliktais pėdsakais – atspindžiais - tekste”.¹²¹

Šiame darbe, analizuojant demokratijos sklaidos „(su)grėsminimą“ Europos Sąjungos kaimynystės politikoje, kontekstas **nebus paliktas nuošalyje**. Priimant teiginį, kad diskurso analizėje kontekstas gali būti siejamas su veikėjo vaidmens teorija, tyrime didelis **dėmesys bus kreipiamas į tai, kaip sugrėsminantis veikėjas – ES – vertindamas „pliušinių meškiukų skandalą”, išreiškia savo normatyvinio pobūdžio tapatybę**, kuri lemia jos požiūrį į pasaulį ir vaidmenį jame, taip pat santykius su kitais veikėjais (šiuo atveju Baltarusija) ir galiausiai - vykdomą užsienio ir saugumo politiką.

Atsižvelgiant į „sugrėsminimo“ teorijos atžvilgiu išsakytą kritiką, kad ji ignoroja platesnį politinį kontekstą, ir tokiu būdu neatsako į svarbius tyrimui klausimus, kodėl nagrinėjamas diskursas „kaip toks” tapo įmanomas ir kuo remiantis jis gali būti pateisinamas, bus trumpai apžvelgta ir ES - Baltarusijos santykių raida. Tai leis paaiškinti, dėl kokių motyvų buvo įvykdytas „pliušinių meškiukų desnatas“, ir tuo pačiu padės suprasti **diskursyvių praktikų, atsiradusių vertinant šią ataką, konstravimo logiką ir principus**.

Be to, turint galvoje, kad **sėkmingas „sugrėsminimas“ yra siejamas su įtikinta auditorija**, tyrime bus be kita ko bandoma parodyti, kaip sugrėsminantys veikėjai stengiasi įtikinti auditoriją, kokia šio įtikinėjimo ir argumentavimo strategija yra pasirenkama. Kitaip sakant, bus tiriamas procesas, kaip tam tikros konteksto įtakotos ir nulemtos formos (retorinės fgūros, įvaizdžiai ir pan.) yra panaudojamos sugrėsminančių veikėjų sukurti į auditoriją nukreiptą nuoseklų reikšmių tinklą, kuris Baltarusijos valdžios vykdomą autoritarinio pobūdžio politiką pristato kaip egzistencinę grėsmę ES vykdomai demokratijos sklaidos politikai, o priimant šiame darbe daromą prielaidą, ir jos saugumui apskritai.

Tyrimo metu bus analizuojamas aukščiausių ES pareigūnų bei atskirų jos šalių narių valdžios atstovų ir Baltarusijos valdančiojo elito bei opozicinių jėgų diskursas, išsakytas

¹²¹ Vinogradnaitė, Inga, *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas. Metodinė priemonė politikos mokslų studentams*. Vilnius: VU TSPMI, 2006, p.14.

„pliušinių meškiukų skandalo“ atžvilgiu. Taip pat bus atsižvelgta ir į vadinamųjų funkcinių veikėjų išsakytas mintis, aiškinantis, kaip jie prisideda prie demokratijos sklaidos „(su)grėsminimo“.

Naudojami tekstai yra atrinkti iš svarbiausių Lietuvos ir užsienio žiniasklaidos portalų, tokių kaip www.geopolitika.lt; www.lrytas.lt; www.delfi.lt; www.lrt.lt; www.atgimimas.lt; www.euobserver.com; www.eubusiness.com; www.independent.co.uk; www.reuters.com; www.telegraph.co.uk; www.bbc.co.uk; www.globalpost.com; www.nytimes.com ir kt.

3.3. ES ir Baltarusijos santykių raida

ES ir Baltarusijos santykių pradžia galima laikyti XX a. 10 dešimt., kuomet, žlugus Sovietų Sąjungai, Baltarusija tapo nepriklausoma valstybe ir pateko į ES dėmesio centrą, kuri tuo metu ėmėsi globoti naujai susikūrusias valstybes ir vesti jas „liberaliosios demokratijos“ keliu. Pirmi žingsniai link to buvo Baltarusijai suteikta finansinė ir techninė pagalba per TACIS ir kitas finansines programas. Po to sekė derybos dėl abipusio Partnerystės ir Bendradarbiavimo susitarimo, kuriame apibrėžiamas bendradarbiavimas įvairiose srityse, skatinamas politinis dialogas, siekiant padėti šaliai sparčiau žengti link liberaliosios demokratijos modelio. Jos buvo baigtos 1995 metais, tačiau minėtasis susitarimas taip ir liko nepasirašytas. Tai buvo aiškinama „blogėjančia politine situacija Baltarusijoje“, kuri siejama su prezidento Aleksandro Lukašenkos atėjimu į valdžią (1994 metais) ir jo įvestu autoritariniu šalies valdymo režimu.¹²² Nuo to laiko viešajame politiniame diskurse Baltarusija yra įvardijama kaip „paskutinė diktatūra Europoje“. Tokį požiūrį į šią šalį skatina nuolatiniai joje vykdomi nusižengimai prieš pagrindinius demokratijos principus bei vertybes, piliečių laisves ir teises.

Pirmiausia kiekvienai rinkimai vykstantys Baltarusijoje (tiek parlamento tiek prezidento) yra įvardijami kaip nedemokratiški ir ribojantys opozicinių jėgų galimybes patekti į valdžią. Prieš rinkimų teisėtumą nukreipti protestai yra nuolat valdžios malšinami, o jų rengėjai suimami ir baudžiami. Kaip savo ataskaitose nuolat pabėžia rinkimų stebėjimo misijas vykdanči Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (sutrump. ESBO), rinkimų standartai Baltarusijoje yra „stipriai pažeidžiami“, o patys rinkimai yra „su trūkumais“.¹²³

¹²² Relations between Belarus and the EU – an Outline
<http://eeas.europa.eu/delegations/belarus/eu_belarus/political_relations/index_en.htm> [žiūrėta 2012-11-04].

¹²³ European Neighbourhood and Partnership Instrument. Belarus. Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011.
<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_belarus_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].

Kalbant apie piliečių teises ir laisves, jos taip pat neatitinka vakarietišku demokratijos principų. Baltarusijai nuolat reiškiami kaltinimai dėl šių teisių pažeidimų, joje vis dar galioja didžiojoje dalyje valstybių uždrausta mirties bausmė, o visa teismų sistema yra iš esmės prezidento valdžioje.¹²⁴ Esant tokiai situacijai, „Baltarusiška visuomenė yra uždara ir kontroliuojama [...] Valstybės vadovas teigia turįs tam teisę, remdamasis tiesioginiu ryšiu su tauta, ir dėl to nepripažįsta jokių konstitucinių, teisinių ar institucinių apribojimų. Esant tokiai sistemai faktiškai nėra vietos žmogaus teisėms“.¹²⁵

Žiniasklaidos bei išraiškos laisvė taip yra įvardijama kaip vienas problematiškiausių demokratijos aspektų Baltarusijoje. Visa žiniasklaida yra nuolatinėje valdžios kontrolėje, o atskiri „valdžiai neįtikę“ žurnalistai yra persekiojami ir baudžiami. Panaši situacija yra ir su nevyriausybinėmis organizacijomis. Ribojama jų veikla, be to, jos yra nuolat stebimos, „saugantis“ kad bendraudamos su užsienio organizacijomis nepaskleistų „netinkamos“ informacijos apie Baltarusiją.¹²⁶

Atsižvelgdama į tokią padėtį valstybėje, ES vykdo dvigubą politiką šios šalies atžvilgiu. Viena vertus, ji jai taiko tam tikras ribojančias priemones – sankcijas, bet kita vertus, išreiškia paramą demokratinėms procesams ir skatina juos. Kaip jau buvo minėta, sankcijos yra ES sąlygotumo politikos dalis, kuriomis siekiama pakeisti valstybės, kuriai jos yra skirtos, vykdomą politiką. Sankcijų Baltarusijai taikymo pradžia galima laikyti 1997 m., kuomet dėl jau minėtos politinės situacijos blogėjimo, buvo išaldytas aukščiausio lygio bendradarbiavimas, sustabdyti ministrų lygio susitikimai bei nustota teikti parama.¹²⁷

Nepaisant šių politikos savo rytų kaimynės atžvilgiu pasikeitimų, ES aktyviai reiškia paramą ir demokratizacijos bei žmogaus teisių ir laisvių principų įgyvendinimui Baltarusijoje. Kuomet 1997 m. ES atsisakė ratifikuoti Partnerystės ir Bendradarbiavimo susitarimą su šia valstybe bei apribojo savo santykius su ja, ji neatsisakė ketinimų teikti pagalbą šiai šaliai žengti demokratijos keliu. Nors ir buvo sustabdytas paramos teikimas, tačiau projektai, susiję su humanitarine pagalba ir demokratijos plėtra, buvo tęsiami, be to ES ir toliau siūlė savo pagalbą, tačiau su sąlyga, kad Baltarusija vykdys reikalaujamas reformas. Tokia jos pozicija nuolat atsikartojo ES Bendrųjų reikalų ir Išorės santykių tarybos išvadose, skelbtose po kiekvienų

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ United Nations. Commission on Human Rights. Sixty-first session. Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Adrian Severin, 18 March 2005.

<http://www.ciwr.org/documents_en/2005-03-18-severin-report-print.html> [žiūrėta 2012-11-05].

¹²⁶ European Neighbourhood and Partnership Instrument. Belarus. Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011.

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_belarus_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].

¹²⁷ Lietuva tikisi atlydžio santykiuose su Baltarusija.

<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=18610834> [žiūrėta 2012-11-03].

Baltarusijoje vykusių parlamento ir prezidento rinkimų. Jose buvo teigiama, kad nepaisant visų demokratiškų principų pažeidimų, jei valstybė išreikš norą gerbti demokratines vertybes bei vykdys tinkamas reformas, ES yra pasirengusi plėsti ir vystyti santykius su ja, o ši ES norą įprasmino kvietimas Baltarusijai – kaip kaimyninei sąjungos šaliai – prisijungti prie Europos kaimynystės politikos.¹²⁸

2006 m. ES parengė dokumentą „ES - Baltarusija: nauja žinia Baltarusijos žmonėms“, kuriame dar kartą išdėstė savo nuomonę dėl santykių su šia valstybe bei nurodė, kaip ji galėtų padėti šaliai žengti demokratijos keliu konkrečiai Europos kaimynystės politikos rėmuose. Pabrėžtina, kad šis dokumentas yra išdėstytas orientuojantis ne į Baltarusijos valdančiuosius, o į Baltarusijos piliečius, apeliuojant į jų politinę savimonę. Anot už išorės santykius ir Europos kaimynystės politiką atsakingos Europos Komisijos narės Benita Ferrero-Waldner, „Baltarusijos žmonės yra pirmosios šalies valdžios institucijų nustatytos izoliacijos aukos [...]“ ir „[...] turi teisę žinoti, ko jiems trūksta“, nes jie „bus pirmieji, kurie pasinaudos demokratiškai Baltarusijai siūlomais privalumais“, todėl „[...] kai tik šalis pareikš norą tapti iš tiesų demokratiška, gerbti žmogaus teises bei teisinės valstybės principus[...]“, ES bus pasirengusi „[...] pagal Europos kaimynystės politiką pradėti visapusišką partnerystę su Baltarusija“, o „[...] tai reikštų gerokai didesnę pagalbą – Baltarusijoje būtų labai pagerinta gyvenimo kokybė.“ Kad ši pagalba taptų įgyvendinama Baltarusijos valdžia turi gerbti Baltarusijos žmonių teises ir leisti: demokratiškai rinkti vadovus; laisvai reikšti nuomonę ir turėti galimybę gauti nepriklausomą informaciją; kurti asociacijas; turėti teisingą ir skaidrią teisminę sistemą.¹²⁹

Kitas ryškus etapas ES - Baltarusijos santykiuose prasidėjo 2008 m. kuomet buvo pastebimas tam tikras santykių „atšilimas“. Tai galima sieti su tuo, kad Baltarusijos valdžia iš pradžių ėmusi užsienio investicijų pritraukimo politikos, vėliau paleido dalį politinių kalinių ir tuo, ES akimis, pademonstravo tam tikrą „pažangą“. Atsakydama į tai, ES sutiko pusei metų sustabdyti prezidentui A. Lukašenkai ir kitiems pareigūnams skirtą draudimą vykti į ES. Kaip tuo metu teigė jau minėtoji ES išorės ryšių komisarė Benita Ferrero-Waldner, „Kad paskatintume tolesnę demokratinę raidą Baltarusijoje, pritarčiau svarbiausios kelionių draudimo dalies sustabdymui, nes mes norime pademonstruoti, kad už pažangą atsilyginama“.¹³⁰ Be to, ji išreiškė

¹²⁸ European Neighbourhood and Partnership Instrument. Belarus. Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011.

<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_belarus_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].

¹²⁹ ES-Baltarusija: nauja žinia Baltarusijos žmonėms. Briuselis, 2006 lapkričio 21 d.

<http://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-1593_lt.htm> [žiūrėta 2012-11-02].

¹³⁰ Baltarusijos opozicija sveikina ES ir Minsko santykių atšilimą.

<http://www.alfa.lt/straipsnis/201748/Baltarusijos.opozicija.sveikina.ES.ir.Minsko.santykiu.atsilima=2008-10-13_20-57> [žiūrėta 2012-11-02].

mintį, jog „(Baltarusija) susidūrė su istoriniu pasirinkimu. Arba ji žengs būtinus žingsnius demokratijos ir nepriklausomybės link, arba pasiduos stagnacijai“. Tie žingsniai link demokratijos buvo žengti – Baltarusija ir toliau vykdė reformas, nukreiptas į demokratinių principų įgyvendinimą: buvo leista įregistruoti du opozicinius laikraščius bei Aleksandro Milinkevičiaus „Judėjimas už laisvę“. Atsakydama į tai, ES taip pat demonstravo palankumą Baltarusijai: po daugelio metų vizitą į Minską surengė ES Vyriausybės įgaliotinis užsienio politikai Javieras Solana, o vėliau šalis buvo pakviesta prisijungti prie Rytų partnerystės iniciatyvos.¹³¹

Santykių atšilimo laikotarpis baigėsi kartu su 2010 m. gruodžio mėnesį įvykusiais Baltarusijos prezidento rinkimais, kurie tarptautinių stebėtojų vėl buvo paskelbti „nedemokratiškais“.¹³² Nors buvo pripažįstama, kad šie rinkimai pasižymėjo didžiausiu kandidatų skaičiumi, jiems buvo leista dalyvauti tiesioginėse televizijos laidose, tačiau vis dėlto balsų skaičiavimo procedūros bei valdžios veiksmai atsakant į vykusių demonstraciją neleido šių rinkimų įvardinti skaidriais. Atsakydamas į tai, A. Lukašenka oficialiai pareiškė, kad „atšilimo laikotarpis baigėsi“ ir kaip to įrodymą išreiškė kritišką požiūrį į opoziciją bei nepriklausomą spaudą. Apibendrinamas tokį santykių su ES pasikeitimą, jis teigė, kad „Daugiau betvarkiškos demokratijos šalyje nebus! Mes daugiau niekam nemėginsime patikti. Nėra ko jiems (Vakarams) lankstyti. Visada elgsimės principingai“.¹³³ Visa tai lėmė, kad ES – Baltarusijos bendradarbiavimas vėl tapo komplikuoatas, o A. Lukašenkos valdoma šalis atgaivino savo autoritarinio pobūdžio valdymą. ES vėl pradėjo spausti Baltarusiją ir taikyti jai sankcijų politiką. Buvo nuolat plečiamas vadinamasis „juodasis sąrašas“, į kurį įrašomi A. Lukašenkos režimui artimi Baltarusijos pareigūnai. Į jį buvo įtrauktas ir pats prezidentas, du jo sūnūs, prezidento administracijos vadovas Vladimiras Makėjus, Saugumo Tarybos sekretorius Leonidas Malcevas ir kt. Jame įrašytiems asmenims draudžiama vykti į ES, jų sąskaitos, esančios ES bankuose, bei ES valstybėse esantis turtas yra išaldytas. Be to, sankcijos pritaikytos ir Baltarusijos verslo kompanijoms. Buvo įvestas embargas „ginklų ir medžiagų, kurios gali būti naudojamos vidaus represijoms“, tiekimui į Baltarusiją.¹³⁴

¹³¹ Grajauskas R., „*Naujas etapas Baltarusijos balansavimo politikoje*“.

<<http://www.delfi.lt/news/ringas/abroad/rgrajauskas-naujas-etapas-baltarusijos-balansavimo-politikoje.d?id=20838838>>

[žiūrėta 2012-11-02].

¹³² Rinkimai Baltarusijoje – nedemokratiški.

<<http://www.veidas.lt/rinkimai-baltarusijoje-nedemokratiški>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹³³ A. Lukašenka žada padaryti galą „betvarkiškai“ demokratijai.

<<http://www.diena.lt/naujienos/uzsienis/a-lukasenka-zada-padaryti-gala-betvarkiskai-demokratijai-321601/psl-1>>

[žiūrėta 2012-11-02].

¹³⁴ Iškauskas Č., „*Sankcijos Baltarusijai – Lietuvos nacionalinė katastrofa?*“

2012 metų vasario mėnesį santykiai tarp ES ir Baltarusijos itin paaštrėjo. ES nusprendė pritaikyti Baltarusijai naujas sankcijas dėl represinių priemonių prieš politinius oponentus. Atsakydama į tai, Baltarusija atšaukė savo ambasadorius ES ir Lenkijoje (ši šalis yra labiausiai už sankcijas pasisakanti ES narė) bei patarė ES atstovui Minske bei Lenkijos ambasadoriui „grįžti konsultacijų į savo valstybes“. ES, atsakydama į tai, atšaukė visus šalių - narių ambasadorius Baltarusijoje (jie į šalį sugrįžo tik balandžio mėnesio gale). Galutinai dėl sankcijų įvedimo buvo nuspręsta tų pačių metų kovo mėnesį. ES šalių užsienio reikalų ministrų taryba priėmė sprendimą įvesti sankcijas 29 įmonėms ir papildyti vadinamąjį „juodąjį sąrašą“ 12 fizinių asmenų.¹³⁵

Būtent tokia politiniame kontekste ir buvo įvykdyta viešųjų ryšių akcija, politiniame diskurse įgavusi „pliušinių meškiukų skandalo“ arba kitaip „pliušinių meškiukų desanto“ vardą

3.4 Atvejo analizė: „pliušinių meškiukų desantas“

Ankstų 2012 m. liepos 4 d. rytą švedų pilotuojamas lėktuvas pakilo iš Pociūnų aerodromo, esančio Lietuvos teritorijoje, ir neteisėtai įskridęs į Baltarusijos oro erdvę, virš šalies sostinės Minsko numetė daugiau nei 800 pliušinių meškiukų su anglų bei gudų kalbomis parašytais lozungais, remiančiais žodžio laisvę. Tai padaręs jis be jokių trukdymų sugrįžo atgal į Lietuvą ir iš ten išskrido atgal į Švediją. – taip glaustai gali būti nupasakota šio magistro darbo tyrimo analizės centre esanti situacija, viešajame diskurse įvardinta kaip „pliušinių meškiukų skandalas/desantas“.

Ši viešųjų ryšių akcija prieš Baltarusijos valdžios vykdomą politiką buvo surengta Švedijos viešųjų ryšių ir reklamos agentūros „Studio Total“, jau anksčiau garsėjusios provokacinėmis demonstracijomis. Aiškindamas pasirinkimą akciją vykdyti būtent Baltarusijoje, šios agentūros vadovas Per Cromwell'is teigė, jog „Baltarusija yra labai arti Švedijos. Situacija Baltarusijoje per kelis pastaruosius metus vis blogėjo, taip pat ir žodžio laisvės bei žmogaus teisių suvaržymai. Taigi mes pamanėme, kad tai yra tinkama šalis mums įsitraukti (su savo veikla).¹³⁶ Jos tikslas buvo, atskleidžiant gyvenimo A. Lukašenkos režimo sąlygomis absurdiškumą, atkreipti dėmesį į prodemokratišką judėjimą Baltarusijoje, kuris įkvėptas 1996 m.

<<http://www.geopolitika.lt/?artc=5338>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹³⁵ ES Taryba žengė žingsnelį Baltarusijos link.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/es-taryba-zenge-zingsneli-baltarusijos-link.d?id=58501300>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹³⁶ EU enters row that pits bears against Belarus president.

<<http://www.euronews.com/2012/08/11/eu-enters-row-that-pits-bears-against-belarus-president/>> [žiūrėta 2012-11-16].

paskelbts deklaracijos „Chartija 97“, kviečiančios demokratijai Baltarusijoje, jau beveik 20 metų kovoja prieš antidemokratinę Baltarusijos valdymą. Kaip teigė P.Cromwell'is, „Akcijos idėją įkvėpė baltarusių opozicionieriaus Pavelo Vinogradovo veikla“. „Pliušinių meškiukų desanto“ rengėjų reiškiamą paramą šiam opozicijos aktyvistui suponavo tai, kad kaip pagrindinis reiškiama protesto elementas buvo pasirinkti paties opozicionieriaus protesto akcijoms naudoti „pliušiniai meškiukai“. Remdamasis demokratijos (gero, teisingo valdymo) – autoritarizmo (neteisingo, represinio valdymo) opozicijos principu, „Studio Total“ direktorius akcijoje panaudotą žaislą apibrėžė kaip tam tikrą demokratišką valdymą įprasminantį simbolį: „Mes ieškojome simbolio, kuris sudarytų ryškų kontrastą negailestingam režimui“. Tokiu būdu P. Cromwell'is nubrėžė aiškų skirtumą tarp tų, kuriuos įprasmina „pliušinis meškiukas“, t.y. už demokratines vertybes ir principus kovojančius bei juos ginančius, ir tų, kurie yra priešiška nusiteikę demokratijos atžvilgiu, t.y. autoritarinės Baltarusijos valdžios su. Lukašenka priešakyje.

Pasirinkti tokią protesto formą „Studio Total“ paskatino ir tai, kad jie laiko humora „tobulu protesto būdu“. Tokį savo požiūrį jie aiškina tuo, kad „diktatorius gali būti bauginamas, jį gali būti nekenčiamas, galima pasakyti daug dalykų apie diktatorių, bet tik kai pradedi juoktis iš diktatoriaus jis pakliūna į daug didesnę bėda“, nes „tai yra kažkas, ko diktatorius negali ištvirti“, ir pridūrė: „Tu negali laimėti kovos prieš pliušinį meškiuką, nes jei tu nedarai nieko, atrodysi kvailai, o jei tu pradedi kovoti, atrodysi kvailai“.¹³⁷ Tokiu būdu „pliušinis meškiukas“ įkūnija viena vertus komišką, bet kita vertus nenugalimą opoziciją diktatūriniam, „griežtos rankos“ A. Lukašenkos valdymui.

Pirmosios žinios apie viešųjų ryšių akciją prieš Baltarusijos autoritarinę politiką pasirodė Švedijos internetiniame žinių portale „The Local“. Jame buvo cituojama nemažai akcijos vykdytojų pirminių pasisakymų apie įvykdytą protestą. Jų pagrindinė teminė grandis koncentravosi ties pilotų kaip drąsių, dėl demokratiškos vertybių pasirengusių kovoti žmonių, nepabijojusių jiems gresiančių Baltarusijos atsakomųjų veiksmų, įvazdžiu: „Be žodžio laisvės negali būti demokratijos <...> viskas, dėl ko veta kovoti, yra sunku. Tai kaina, kurią reikia sumokėti“. Jie pripažino, kad pažeidė Baltarusijos oro erdvę, tačiau akcentavo, jog tai buvo būtina norint atkreipti tarptautinės visuomenės dėmesį į šią akciją ir jos tikslą: „Jei galėtume ką nors padaryti, būdami su gėrimo taure Švedijoje, būtų puiku, tačiau tai neturėtų tokio efekto“,

¹³⁷ Bratu B., „*Could teddy bears unsettle „Europe’s last dictator?”*“
<<http://worldnews.nbcnews.com/news/2012/08/17/13336200-could-teddy-bears-unsettle-europes-last-dictator?lite>> [žiūrėta 2012-11-05].

nepaisant to fakto, kad jie galėjo „atsidurti kalėjime“.¹³⁸ Nepaisant tokių, įvykdytą akciją kaip didelės drąsos išraišką apibrėžiančių, pasisakymų, dar didesnis dėmesys buvo skirtas Baltarusijos visuomenei, akcentuojant su kokiomis rimtomis grėsmėmis ji kasdien susiduria: „Skristi lėktuvu gali atrodyti drąsu, bet gyvenant Baltarusijoje reikia dar didesnės drąsos [...] tai reiškia gyventi šalyje, kur tavo šeima ir draugai gali būti areštuoti, ir tai gali nutikti bet kada“.¹³⁹ Toks akcijos vykdytojų baltarusių gyvenimo sąlygų vertinimas vėlgi konstruoja Baltarusijos valdžios palaikomo režimo itin neigiamą įvaizdį, kuriame nė vienas gyventojas negali būti tikras dėl to, kas jam gali nutikti.

Netrukus ši žinia paplito po užsienio žiniasklaidos priemonės. Tai jau nebebuvo vietinio - Baltarusijos – lygmens įvykis. Nepaisant publikuojamos informacijos, Baltarusijos pareigūnai iš pradžių neigė buvus tokį įvykį, vadindami tai „99 procentais niekais“, „100 procentų provokacija prieš Baltarusiją“.¹⁴⁰ Tai buvo pateisinama, tuo, kad nėra pakankamai ši įvykį patvirtinančios medžiagos, tik kelios nuotraukos ir video įrašai, neįrodantys, kad visa tai buvo įvykdyta būtent Baltarusijoje.

Liepos gale A. Lukašenka visgi pripažino, kad vadinamasis „pliušinių meškiuku desantas“ buvo įvykdytas. Kaip buvo skelbiama oficialiame Baltarusijos vyriausybės internetiniame puslapyje, susitikime su aukščiausiais šalies saugumo institucijų pareigūnais jis retoriškai klausė jų: „Kaip paaiškinti provokaciją lengvojo lėktuvo, kuris ne tik kirto sieną, bet ir nebaudžiamas įsibrovė į Baltarusijos Respublikos teritoriją?; „Tai konkrečių vykdytojų neišmanymas ar valstybės oro sienos apsaugos klaida?; Motyvuodamas savo ilgą delsimą pripažinti įvykusį „pliušinių meškiukų desantą“, jis teigė, kad „Priimti sprendimo aš neskubėjau jūsų prašymu. Jūs norėjote šį atvejį nuodugniai ištirti. Dabar, kaip matau, jis nuodugniai ištirtas, ir šito kaltininkai turi atsakyti“. „Priemonių komplekso išdava turi būti nuoseklus nacionalinio saugumo sistemos stiprinimas ir būtinybė užtikrinti adekvatų operatyvinį reagavimą į bet kuriuos iššūkius ir grėsmes, kad ir iš kur jie kiltų“. Iš šių Baltarusijos prezidento pasisakymų galima teigti, kad šiuo atveju buvo vykdomas ir „Studio Total“ surengto išpuolio „(su)grėsminimas“ Baltarusijos atžvilgiu, t.y. A. Lukašenka („sugrėsminantis“ veikėjas) pristatė Švedijos reklamos

¹³⁸ Swedes launch teddy bear "assault" on Belarus.

< <http://www.thelocal.se/41816/20120704/> > [žiūrėta 2012-11-05].

Bogdanas R., „R. Bogdanas:Lukašenka išsigando meškiuku, o mes - Lukašenkos?“

<<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rbogdanas-lukasenka-issigando-meskiuku-o-mes-lukasenkos.d?id=59290989>>

[žiūrėta 2012-11-05].

¹³⁹ Swedes launch teddy bear "assault" on Belarus.

< <http://www.thelocal.se/41816/20120704/> > [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁴⁰ A. Lukašenka pripažino, kad meškiukų desantas buvo“.

<<http://www.lrytas.lt/-13433096421342479417-a-luka%C5%A1enka-pripa%C5%BEino-kad-me%C5%A1kiuk%C5%B3-desantas-buvo.htm>> [žiūrėta 2012-11-16].

agentūros surengtą „pliušinių meškiukų desanto” akciją kaip keliančią pavojų jo valdomai valstybei ir jos saugumui (sugrėsminamam objektui). Šis įvykis buvo perkeltas iš įprastinės politinės darbotvarkės į reikalaujančią imtis skubių veiksmų.

Šiuo atveju pirmieji veiksmai, kurie buvo padaryti iš Baltarusijos pusės, tai buvo sulaikytas Antonas Suriapinas, kuris paskelbė „pliušinių meškiukų desanto” nuotraukas ir buvo laikomas švedų bendrininku, nes „[...] vienintelis paskelbė švediškų meškiukų nuotraukas” bei nekilnojamojo turto agentas Sergejus Bašarimovas, neva išnuomojęs akcijos vykdytojams Minske butą. Visgi šiame tyrime jie negali būti priskirti „sugrėsminimo” teorijos laukui, nes viena vertus, jie buvo įvykdyti dar prieš Baltarusijos prezidentui viešai pripažįstant „pliušinių meškiukų desanto” nutikimą, o antra – gali būti laikomi įprasta politine praktika Baltarusijoje. Veiksmai, kurie peržengė įprastą politinę darbotvarkę ir buvo įvykdyti jau po oficialių A. Lukašenkos pasisakymų, buvo pasienio komiteto pirmininko Igorio Račkovskio ir Karinių oro pajėgų bei priešlėktuvinės gynybos kariuomenės vado Dmitrijaus Pachmelkino atleidimas iš pareigų.¹⁴¹ Tačiau daugiausia atgarsių sulaukęs Baltarusijos valdžios žingsnis, kuris O. Weaver’io skalėje gali būti įvardintas kaip „santykių paaštrėjimas” buvo Švedijos ambasadoriaus Baltarusijoje Stefan’o Eriksson’o akreditacijos nepratęsimas ir liepimas jam išvykti iš šalies, nes anot Baltarusijos valdžios atstovų, ambasadoriaus veikla „buvo nukreipta ne į santykių tarp Baltarusijos ir Švedijos gerinimą, bet į jų naikinimą”.¹⁴² Toliau kuriant jo, kaip neigiamo, priešiško asmens įvaizdį, per nacionalinį Baltarusijos televizijos kanalą S. Eriksson’as buvo kaltinimas, kad „[...] asmeniškai ir nuolatos radikalioms grupėms bei ekstremistrams, kurie prieš Baltarusiją rengė smurtinę, į Arabų pavasarį panašią kampaniją, perduodavo instrukcijas ir pinigus”.¹⁴³ Be to, iš Stokholmo buvo atšauktas ir Baltarusijos ambasadorius Švedijoje. Šių veiksmų rezultatas - įtampos tarp šalių perkėlimas į aukščiausią diplomatinį lygmenį. Visgi nepaisant to, Baltarusijos valdžia teigė, kad jos priimtas sprendimas išsiųsti S. Eriksson’ą yra „išskirtinai dvišalių santykių“ dalykas ir kad jie yra „pasirengę stengtis išlaikyti santykių konstruktyvų pobūdį“, tačiau įspėjo, kad, jei Švedija „sieks pasunkinti situaciją“, tai bus

¹⁴¹ Baltarusijos policija sulaikė parašiuotais besileidžiančių meškiukų nuotrauką paskelbusį studentą.
<<http://m.lrytas.lt/-13425462041340264468-baltarusijos-policija-sulaik% C4% 97-para% C5% A1 iutais-besileid% C5% BEian% C4% 8Di% C5% B3-me% C5% A1 kiuk% C5% B3-nuotrauk% C4% 85-paskelbus% C4% AF-student% C4% 85.htm>> [žiūrėta 2012-11-05].

Baltarusijos opozicija protestavo Minsko centre išstatę pliušinius meškiukus - „desantininkus“.
<<http://bendraukime.lrytas.lt/ivykiai/baltarusijos-opozicija-protestavo-minsko-centre-issstate-PLUSINIUS-meskiukus-desantininkus.htm>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁴² Region: Teddy - bear trouble in the neighbourhood. Diplomatic crisis escalates between Belarus, Sweden after teddy – bear stunt.
< <http://www.praguepost.com/news/14045-region-teddy-bear-trouble-in-the-neighborhood.html>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁴³ Ten pat.

„reguojama adekvačiai“.¹⁴⁴ Nors iš Baltarusijos pusės buvo teigiama, kad šis S. Eriksson'o išsiuntimas iš šalies yra nesusijęs su „pliušinių meškiukų desantu“, kad tai yra „kita istorija“, tačiau, kaip teigė Baltarusijos užsienio reikalų žurnalistas Roman Yakovlevsky, „teiginys, kad daug metų jo veiksmai buvo nukreipti į santykių tarp dviejų šalių bloginimą nesutampa su tikrove. Švedų ambasadorius buvo populiarus, ir jo įvairūs projektai remti Baltarusijos kultūrą buvo plačiai žinomi.“ Netiesiogiai patvirtindamas šį R. Yakovlevsky teiginį, A. Lukašenka toliau kvestionavo S. Eriksson'ą teigdamas, kad būtų ryšių tarp „tų, kurie atvyko čia pasiruošti pažeisti valstybės sieną“ ir Švedijos ambasados. „Mes turime svarbių įrodymų. Tyrėjai juos pristatė, taigi mes atsižvelgsime į buvusios Švedijos ambasados vaidmenį šiame įvykyje“.¹⁴⁵ Pačios Švedijos valdžios atstovai neigė, kad jie yra kaip nors susijusę su įvykusia akcija ir teigė, kad „tai nėra politinė kampanija [...]“, o „[...] privačios reklamos agentūros akcija“ ir Švedijos valdžia „neturi nieko bendra su tuo“.¹⁴⁶

Šie Baltarusijos valdžios pasisakymai bei priimti sprendimai dar labiau „paaštrinę“ dvišalius valstybių santykius susilaukė atitinkamos reakcijos bei veiksnių ir iš Švedijos pusės. Švedijos užsienio reikalų ministras Carl'as Bildt'as pareiškė, kad S. Eriksson'as buvo išsiųstas už tai, kad „gynė demokratiją ir žmogaus teises“. Atsakydama į akreditacijos ambasadoriui nepratęsimą, Švedija, nepaisydama Baltarusijos išsakytų įspėjimų, išsiuntė du baltarusių diplomatus ir nesutiko priimti naujo Baltarusijos ambasadoriaus, nes, anot C. Bildt'o „Lukašenkos režimo sprendimas išsiųsti Švedijos ambasadorių yra didelis šalių bendradarbiavimo normų pažeidimas“.¹⁴⁷ Kartu jis atkreipė dėmesį į tai, jog „žmogaus teisių padėtis Baltarusijoje yra tikrai bloga“ ir „svarbu kalbėti apie tai“.¹⁴⁸ Tokia savo reakcija Švedija parodė, kad nėra linkusi nusileisti Baltarusijai ir žaisti pagal „jos diktuojamas žaidimo taisykles“.

¹⁴⁴ Marini A., „*Absolute success of operation „Teddy Bear“ in Belarus*“.
<<http://www.euinside.eu/en/analyses/complete-success-of-operation-teddy-bear-in-belarus>> [žiūrėta 2012-11-20].

¹⁴⁵ Region: Teddy - bear trouble in the neighbourhood. Diplomatic crisis escalates between Belarus, Sweden after teddy – bear stunt.
< <http://www.praguepost.com/news/14045-region-teddy-bear-trouble-in-the-neighborhood.html>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁴⁶ Švedai paitkėjo, kad Minska užėmė meškiukų desantas iš Lietuvos
<<http://www.lrytas.lt/-13413884111340946234-p2-%C5%A1vedai-patik%C4%97jo-kad-minsk%C4%85-u%C5%BE%C4%97m%C4%97-me%C5%A1kiuk%C5%B3-desantas-i%C5%A1-lietuvos.htm>> [žiūrėta 2012-11-05].

Swedish Foreign Minister: Swedish government has nothing to do with teddy-bear stunt.
<<http://www.15min.lt/en/article/world/swedish-foreign-minister-swedish-government-has-nothing-to-do-with-teddy-bear-stunt-529-246424>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁴⁷ Švedija ir Baltarusija išvarė viena kitos diplomatų.
<<http://vz.lt/article/2012/8/3/svedija-ir-baltarusija-ismare-vienas>> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁴⁸ Marini A., „*Absolute success of operation „Teddy Bear“ in Belarus*“.
<<http://www.euinside.eu/en/analyses/complete-success-of-operation-teddy-bear-in-belarus>> [žiūrėta 2012-11-20].

o suvokia šią situaciją kaip galimybę eskaluoti prastą demokratijos ir žmogaus teisių padėtį šioje valstybėje tarptautiniu mastu.

Kaip ir buvo įspėjusi ankščiau, Baltarusija į tokius švedų veiksmus atsakė pareiškimu, kad „Taip susiklosčius aplinkybėms, Baltarusija buvo priversta priimti sprendimą uždaryti ambasadą Švedijoje ir atšaukti savo (ambasadų) darbuotojus“, „Kartu...prašoma, kad Švedija iki rugpjūčio 30 d. atšauktų ambasadą iš Baltarusijos Respublikos“. Situacija iš abiejų šalių pusių buvo toliau aštrinama: Baltarusija teigė, kad ji nesiekia bloginti santykių su Švedija, o savo veiksmais tiesiog reaguoja į dėl Švedijos veiksmų „susiklosčiusias aplinkybes“, o švedai toliau reiškė savo paramą demokratijai ir žmogaus teisėms: „Mes išliekame stipriai įsipareigoję Baltarusijos ir visų jos piliečių laisvei. Jie nusipelno tokių laisvių ir teisių kaip ir likusioje Europoje“, o A. Lukašenkos sprendimą išvaryti Švedijos diplomatus aiškino tuo, kad „jo (A. Lukašenkos) baimė dėl žmogaus teisių pasiekė naujas aukštumas“.¹⁴⁹ Tokia ES pozicija aiškiai išreiškia jos normatyvinio pobūdžio tapatybę, kuri lemia ES pasirinktą politikos kursą remti Baltarusiją ir jos piliečius siekiant demokratiškas reformas nepaisant akivaizdžiai opozicinio Baltarusijos valdžios režimo elgesio.

„Pliušinių meškiukų desantas“ neliko nepastebėtas ir ES, kurios nare yra Švedija, pareigūnų. Tiesa, reikia paminėti, kad oficialūs jų pasisakymai prasidėjo tik po rugpjūčio 3-iają įvykusio Švedijos ambasadoriaus Baltarusijoje S. Eriksson'o išsiuntimo iš šalies, t.y. situacijai itin paaštrėjus ir įtampai persikėlus į diplomatinį lygmenį. Reaguodama į tai, ES užsienio politikos vadovė Catherin Ashton pareiškė, jog „toks sprendimas prieštarauja dvišalių santykių normoms. ES ir Švedija yra įsipareigojusios modernizuoti Baltarusiją ir skleisti europietiškas vertybes, ypač demokratiją, žmogaus teises ir teisinės valstybės principus.“¹⁵⁰ Šiame pareiškimame yra svarbūs keli momentai. Viena, šiuo pareiškimu C. Ashton aiškiai pasakė, kad „pliušinių meškiukų desantas“ nebėra tik Švedijos ir Baltarusijos santykių lygmens įvykis, o yra ir ES darbotvarkės bei santykių su Baltarusija dalis, nes Švedija yra ES narė ir jos vykdoma politika bei priimti sprendimai bei bet kokie veiksmai prieš šią šalį tuo pačiu yra ir ES reikalas. Be to, C. Ashton pareiškimame vėlgi buvo aiškiai išreikštas ES kaip normatyvinės galios pobūdis.

Specialieji veiksmai iš ES pusės prasidėjo tuomet, kai 2012 m. rugpjūčio 10 d. buvo sušauktas specialusis ES Tarybos Politikos ir Saugumo Komiteto posėdis, skirtas apsvarstyti

¹⁴⁹ Ten pat.

Dėl Baltarusijos ginčo su Švedija rengiamas ES specialusis posėdis.

<<http://www.euractiv.lt/lt/straipsnis/5604/del-baltarusijos-ginco-su-svedija-rengiamas-es-specialusis-posedis>> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁵⁰ *Statement by High Representative Catherine Ashton on the decision of Belarus to expel the Swedish ambassador*. Brussels, 3 August 2012, A 361/12.

< http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132114.pdf > [žiūrėta 2012-11-16].

atsakomuosius veiksmus į S. Eriksson'o išsiuntimą iš Baltarusijos. Režimuodamas posėdyje išsakyta mintis, komiteto pirmininkas Olof Skoog'as teigė, kad Minskui artimiausiu metu bus išsiųsta „labai aiški žinia“, t.y. „bus (išsiųsta) labai aiški žinia visiems Baltarusijos ambasadoriams Europoje artimiausiomis dienomis išreiškianti visišką solidarumą su švedais“, nes „Visiems posėdžio dalyviams buvo visiškai aišku dėl faktų, kad ši situacija nėra vien tik tarp Švedijos ir Baltarusijos“ ir „visi dalyvavusieji stipriai rėmė Švediją“.¹⁵¹ Tokiu būdu ES dar kartą patvirtino, kad šis valstybių ginčas yra ES lygmens konfliktas. Remiantis O. Skoog'o žodžiais „Situacija, susidariusi dėl Švedijos ir Baltarusijos, susijusi ne tik su šiomis dviem šalimis, ji atsilieps Baltarusijos santykiams su Europos Sąjunga“.¹⁵² Tuo pačiu komiteto pirmininkas pabrėžė, kad nors sprendimas peržiūrėti sankcijas Baltarusijos atžvilgiu buvo priimtas jau anksčiau, tačiau akcentavo, kad „Sprendimas Švedijos ambasados atžvilgiu, žinoma, turės įtakos tam, kaip mes aptarsime mūsų santykius su Baltarusija“. Būtinybę peržiūrėti sankcijų taikymą valstybei jis motyvavo tuo, jog „situacija su politiniais kaliniais, represijos prieš civilinę visuomenę, ir demokratijos trūkumas Baltarusijoje yra lemiantis veiksnys, taikyti ribojančias priemones prieš šalį“.¹⁵³ Kaip matyti iš šių O. Skoog'o pasisakymų, juose didžiausias akcentas yra dedamas ant ES išpažįtamų demokratinių vertybių ir tuo parodoma, kokią jos svarbą jos turi ES vykdomai politikai, konkrečiau tariant, sąlygoja ją. Tai patvirtina ir Komiteto priimtoje rezoliucijoje išsakyta mintis, jog „Šalys narės pabrėžia Europos Sąjungos įsipareigojimą europietiškomis vertybėms, ypač demokratijai, žmogaus teisėms ir įstatymo viršenybei, ir ES dialogui su Baltarusija dėl modernizacijos.“ Be to, jie išreiškė ES ambicijas tęsti ir plėsti įsipareigojimą ir paramą Baltarusijos pilietinei visuomenei ir demokratiniais veikėjams [...]“.¹⁵⁴ Baltarusija, reaguodama į tokius ES pareiškimus ir veiksmus, oficialiame KGB tinklapyje paskelbė, jog pradeda „kriminalinės bylos“ dėl reklamos agentūros nelegalaus Baltarusijos oro erdvės kirtimo tyrimą remdamasi tuo, pareikalavo atsakingus asmenis atvykti į apklausą per 10 dienų, grasindama pataisos darbais iki dviejų metų arba įkalinimu iki šešių mėnesių. Tai ji teisingai tuo, jog nori, kad švedai dalyvaudami tyrime atskleistų, kaip kiekvienas asmuo prisidėjo prie įvykdyto išpuolio, ir padėtų nuspręsti, kaip nubausti asmenis, suimtus už pagalbą „Studio

¹⁵¹ ES nesiryžta atšaukti ambasadorius iš Baltarusijos.

< http://www.alfa.lt/straipsnis/15051090/ES.nesiryzta.atsaukti.ambasadorius.is.Baltarusijos=2012-08-10_19-56 > [žiūrėta 2012-11-20].

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ EU prepares „Clear message“ for Belarus
<<http://www.turkishweekly.net/news/140167/eu-prepares-39-clear-message-39-for-belarus.html> > [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁵⁴ *Statement by the Spokesperson of EU HR Ashton following the meeting of the Political and Security Committee on Belarus.* Summary: 10 September 2012, Brussels.

<http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_12504_en.htm> [žiūrėta 2012-11-20].

Total“. Atsakydami į tai švedų reklamos agentūros nariai teigė, jog „neturi nieko prieš padėti tyrimui išaiškinant kaip mes tai padarėme“, tačiau, yra įspėti dėl Baltarusijos galimų kėslių du suimtus švedų bendrininkus panaudoti kaip masalą tam, kad „Studio Total“ nariai atvyktų į Minską, pavadino tokį kvietimą „šantažu“ ir teigė, kad „reikalaus garantijų, jog KGB jų nenubaus“. ¹⁵⁵ Tokiais savo pareiškimais jie dar kartą sustiprino Baltarusijos kaip neigiamos, priešiška nusiteikusios jų atžvilgiu valstybės įvaizdį.

Be aukščiausių ES pareigūnų, Švedijos valdžios atstovų, „pliušinių meškiukų desanto“ vykdytojų pasisakymų apie blogą demokratijos padėtį Baltarusijoje, viešajame diskurse netrūko ir įvairių su kova už demokratiją, žmogaus teises ir laisvas susijusių organizacijų atstovų bei žurnalistų (funkcinių veikėjų) komentarų, prisidedančių prie demokratijos „(su)grėsminimo“ Baltarusijos valdžios vykdomos politikos kontekste. Iliustruojant tai pavyzdžiais: Susan Corke, amerikiečių nevyriausybines organizacijos “Freedom house” Eurazijos programų direktorė, po ES užsienio reikalų ministrų tarybos išreiškė mintį, kad „spalis atrodo (bus) dar labai greit, tačiau [...] reikalavimas daugiau sankcijų yra tai, ko mums reikia”. ¹⁵⁶; Yulia Gorbunova, nevyriausybines organizacijos “Human Rights Watch” tyrėja, komentuodama padėtį Baltarusijoje apskritai, teigė, kad „Ji (Baltarusija) visiškai negerbia iš esmės visų pamatinių laisvių - susirinkimų ir asociacijos laisvės, žodžio laisvės, laisvės nuo kankinimų ir žeminančio elgesio, faktiškai nėra nepriklausomos spaudas, nepriklausomos teisinės sistemos“, „Valdžia yra tokia represinė [...]“, kad „[...] opozicija ir pilietinė visuomenė neturi galimybių vystytis”. ¹⁵⁷; Tarptautinis savaitraštis “Newsweek” , komentuodamas opozicinių jėgų situaciją rytinėje ES kaimynėje rašo, kad „[...]opozicija yra nuvaryta į pogrindį. Laikas nuo laiko disidentai (opozicionieriai) susirenka tik tam, kad pakalbėtų apie meną, žmogaus teises ir pasvajotų apie kitkokią Baltarusijos ateitį“. ¹⁵⁸

Analizuojant „pliušinių meškiukų desanto“ akciją ir jos implikacijas ES – Baltarusijos santykiams, negalima atsiriboti nuo 2012 metų rugsėjo mėnesį vykusių rinkimų į Baltarusijos parlamentą. Po ES Politikos ir Saugumo Komiteto neeilinio posėdžio rugpjūčio 10 d. C. Ashton savo pareiškime nurodė, kad tolimesnis santykių su Baltarusija vystymas ir numatytas papildomų

¹⁵⁵ Belarus KGB summons Swedes in teddy bear row.

< <http://www.aljazeera.com/news/europe/2012/08/201281251224148180.html> > [žiūrėta 2012-11-20].

¹⁵⁶ EU prepares „Clear message“ for Belarus

< <http://www.turkishweekly.net/news/140167/eu-prepares-39-clear-message-39-for-belarus.html> > [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁵⁷ Bratu B., „Could teddy bears unsettle „Europe’s last dictator?“

< <http://worldnews.nbcnews.com/news/2012/08/17/13336200-could-teddy-bears-unsettle-europes-last-dictator?lite> > [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁵⁸ Valentinavičius K., „Baltarusijos ateitis – kol kas be prošvaisčių“,

< <http://www.atgimimas.lt/Pasulyje/Baltarusijos-ateitis-kol-kas-be-prosvaisciu> > [žiūrėta 2012-11-05].

sankcijų šiai šaliai taikymas priklausys ne tik nuo pilietinės visuomenės ir politinių kalinių padėties, bet ir nuo to, kaip bus „vykdomi artėjančios parlamento rinkimai“.¹⁵⁹ C. Bildt‘as kalbėdamas apie juos buvo kategoriškas teigdamas, kad „Baltarusijos režimas dabar rengiasi parlamento rinkimams rudenį pagal jos pačios principus“.¹⁶⁰ Taip atsiliėpdami apie artėjančius rinkimus rytų kaimynėje, ES užsienio politikos vadovė ir Švedijos užsienio reikalų ministras, dar nepasibaigus diskusijoms dėl „pliusinių meškiukų skandalo“, į viešojo diskurso erdvę iškėlė naują tolimesnių santykių tarp ES ir Baltarusijos aspektą – artėjančius rinkimus. Buvo siekiama šiems rinkimams suteikti ypatingą prasmę, t.y. jie viešojoje erdvėje konstruoti kaip tam tikras „demokratijos išbandymas“, „testas“ A. Lukašenkos valdomai valstybei, pabrėžiant ES viltis, kad šįkart Baltarusija atsižvelgs į jai išsakytas pastabas vertinant švedų surengtą akciją, jos priežastis bei tikslus, bet tuo pačiu ir reiškiant abejones, kad tai bus padaryta dėl ją valdančio režimo prigimties.

Baltarusija šio ES „demokratijos testo“ neišlaikė – rinkimai ESBO stebėtojų buvo įvardinti kaip nedemokratiški. Kaip pagrindinius rinkimų trūkumus, jie įvardino tai, kad „Per šį balsavimą nuo pat pradžių nbuvo konkurencijos“, „Laisvi rinkimai priklauso nuo galimybės žmonėms, kalbėti, vienyti ir siekti valdžios, o šioje kampanijoje mes to nematėme“, „Žymiai stebėtojų daliai nebuvo suteikta galimybė stebėti, kaip balsai skaičiuojami, daugelyje kitų vietų, kurios stebėtos, procesas įvertintas neigiamai“ ir pan.¹⁶¹ Anot ESBO Parlamentinės Asamblėjos viceprezidentės ir stebėtojų koordinatorės Anne-Marie Lizin, „Rinkimų proceso kokybė nepagerėjo. Jei Baltarusija nori rengti demokratinus ir ESBO kriterijus atitinkančius rinkimus, šalis privalo kardinaliai pasikeisti. Deja, nesulaukėme jokių geranoriškumo ar bendradarbiavimo ženklų. Dėl šios priežasties šalis dar kartą neįgyvendino savo demokratiškos politikos.“¹⁶² Vertindama tokius rinkimų Baltarusijoje rezultatus, C. Ashton ir EK Plėtros ir Europos kaimynybės politikos komisaras Štefan Füle savo bendrame pareiškime teigė, kad tai yra „[...] dar viena praleista galimybė vykdyti rinkimus pagal tarptautinius standartus“. Kartu jie paskatino „[...] imtis veiksmų įgyvendinant Baltarusijos tarptautinius įsipareigojimus demokratijos principams ir žmogaus teisėms [...] ir dar kartą užtikrinti, kas ES yra pasirengusi

¹⁵⁹ *Statement by the Spokesperson of EU HR Ashton following the meeting of the Political and Security Committee on Belarus.* Summary: 10 September 2012, Brussels.

<http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_12504_en.htm> [žiūrėta 2012-11-20].

¹⁶⁰ Rault Ch., „*Has Teddy bear taken Belarus away from EU aspirations for Political Transition?*“

<http://www.diplonews.com/reports/2012/20120831_L_Belarus.php> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁶¹ ESBO parlamento rinkimus Baltarusijoje vadina nedemokratiškais.

<http://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/3/5248/esbo_parlamento_rinkimus_baltarusijoje_vadina_nedemokratiškais> [žiūrėta 2012-11-20].

¹⁶² ESBO: parlamento rinkimai - nedemokratiški.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/article.php?id=18702141>> [žiūrėta 2012-11-20].

„[...] padėti Baltarusijai siekiant šių tikslų.“¹⁶³ Europos parlamento pirmininkas Martynas Schultzas išreiškė kategoriškesnę nuomonę, teigdamas, kad šie rinkimai buvo „pasityčiojimas iš demokratijos“: „Aš tikrai apgailėstauju, kad parlamento rinkimai Baltarusijoje eilinį kartą neatitiko tarptautinių skaidraus ir sąžiningo rinkimo procesų standarto. Situaciją, kada opozicijos lyderiai lieka kalėjime, kai kuriems opoziciniams kandidatams neleidžiama registruotis, o žmonėms jėga užčiaupiamos burnos, galima vadinti tik pasityčiojimu iš demokratijos“.¹⁶⁴

Susiklosčius tokiai rinkimų baigčiai ir atsižvelgiant į anksčiau susiklosčiusią ES santykių su Baltarusija situaciją, 2012 spalio 15 d. ES Ministrų Taryba priėmė sprendimą pratęsti sankcijas rytų kaimynei iki 2013 m. spalio 31 d., kadangi „Baltarusijoje ne visi politiniai kaliniai buvo paleisti, o paleistieji nebuvo reabilituoti, taip pat nepagerėjo padėtis žmogaus teisių gerbimo, įstatymo ir demokratinių principų viršenybės sferoje“, tačiau paliko galimybę šias sankcijas, esant reikalui, peržvelgti.¹⁶⁵ ES užsienio ir saugumo politikos vadovė C. Ashton, vertindama tokį Tarybos sprendimą, akcentavo, kad kadangi palikta galimybė šias sankcijas peržiūrėti ir keisti, tai viskas iš esmės priklauso nuo pačios Baltarusijos: „dvišalių santykių su Baltarusija vystymas išlieka priklausomas nuo (Baltarusijos) progreso žmogaus teisių, demokratijos, įstatymo viršenybės (srityse). Iki tol mūsų politika liks nepakitusi, taigi mes pratęsime ribojančias priemones kitiems metams“.¹⁶⁶

Kaip jau buvo minėta, „sugrėsminimo“ teorijoje didelis dėmesys yra skiriamas auditorijai, kurią apeliuojama konstruojant tam tikrą objektą/reiškinį kaip grėsmę. Vertinant jos vaidmenį „pliušinių meškiukų desanto“ situacijoje, pirmiausia reikia pastebėti, kad tiek ES pareigūnų, tiek Švedijos valdžios atstovų, tiek „Studio Total“ narių diskurse ji nėra konkrečiai apibrėžiama. Daugiausia apeliuojama į „žmones pasaulyje“ apskritai. Pagrindinė įtikinėjimo strategija, kuri naudojama, yra, kad „mes“ (ES, Švedija, „Studio total“) išpažįstame ir kovojame už žmogaus teises ir laisves, demokratiją ir įstatymo viršenybę prieš „kitus“ (A. Lukašenką ir jo valdžios atstovus), kurių politika prieštarauja šioms demokratinėms vertybėms ir principams. Dėl tokio represinio „kitų“ valdymo Baltarusijos visuomenė gyvena nuolatinių represijų ir baimės

¹⁶³ *Joint statement by EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Štefan Füle on the Parliamentary elections in Belarus.* Brussels, 24 September 2012, A418/12.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/132545.pdf> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁶⁴ Valentinavičius K., „Baltarusijos ateitis – kol kas be prošvaisčių“,

<<http://www.atgimimas.lt/Pasaulyje/Baltarusijos-ateitis-kol-kas-be-prosvaisciu>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁶⁵ Prie ES sprendimo pratęsti sankcijas Baltarusijos atžvilgiu prisijungė aštuonios Europos šalys.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/prie-es-sprendimo-pratesti-sankcijas-baltarusijos-atzvilgiu-prisijunge-astuonios-europos-salys.d?id=59904873>> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁶⁶ EU ministers opt to keep sanctions on Belarus.

<<http://www.unhcr.org/refworld/country,...BLR.4562d8b62.50890732c.0.html>> [žiūrėta 2012-11-20].

sąlygomis, piliečiams nuolat ribojamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, to rezultate ji „nesivysto“, o opozicijos atstovai tėra politiniai „desidentai“. Tačiau „mes“ esame pasirengę padėti rytų kaimynei žengti demokratijos keliu, tačiau tik tuomet, kai ji pati sutiks tą daryti ir imsis atitinkamų veiksmų. Kol tai nėra vykdoma, nebus žaidžiama pagal Baltarusijos „žaidimo taisykles“ ir bus imamasi ribojančių veiksmų šios šalies atžvilgiu. Kaip galima pastebėti, šiame diskurso „pliušinių meškiukų desanto“ tema ne karą minima Baltarusijos visuomenė bei opozicinės jėgos. Tai gali būti siejama su jau aptartu demokratijos sklaidos politikai būdingu socializacijos principu, kurio esminė idėja, kad ES ir valstybės bendradarbiavimo sėkmė priklauso nuo pačios valstybės noro bendradarbiauti, neapsiribojant tik finansinės pagalbos poreikiu. Valstybės pokyčiai gali įvykti tik keičiantis pačiai visuomenei, jai pradedant išpažinti tas pačias europietiškas vertybes ir demokratijos principus, įgyjamus bendradarbiaujant su ES.

Kadangi šio magistro darbo tyrimo ašinėje teorijoje sėkmingas „sugrėsminimas“ yra siejamas su auditorijos pritarimu tam, reikia aptarti ir tai, kokie „pliušinių meškiukų desanto“ vertinimai buvo išsakyti viešajame diskurse ir remiantis tuo, nuspręsti, ar švedų įvykdytą akciją galima laikyti sėkmingai „sugrėsminanta“, t.y. ar buvo pritarta „sugrėsminančių“ veikėjų - ES pareigūnų, Švedijos valdžios atstovų, akcijos rengėjų - ir funkcinių veikėjų išsakytam diskursui, pristačiusiam Baltarusiją ir jos vykdomą politiką kaip grėsmę demokratijos sklaidos politikai - ES ir jos narių saugumui.

Vertindami savo įvykdytos akcijos rezultatus, patys „Studio total“ nariai teigė, jog jos dėka „žmonės pasaulyje daugiau sužinos (apie situaciją Baltarusijoje) ir atsiras daugiau žmonių, remiančių Baltarusijos tautą“. Jų pačių žodžiais tariant, tai buvo <...> kampanija remianti tai. Oro tiltas remiantis pliušinius meškiukus nuo pliušinių meškiukų visame pasaulyje.“¹⁶⁷ Be to, atsižvelgdami į veiksmus, kurių ėmėsi ES Baltarusijos atžvilgiu, jie pripažino, kad nesitikėjo, jog „viskas nueis taip toli, taip greit“.¹⁶⁸ „Studio Total“ surengta akcija pasiekė savo tikslą - t.y. atsirado žmonių (neįskaitant išreikštos Švedijos valdžios ir ES bei jos šalių narių paramos), kurie atsiliepė į tokį švedų viešųjų ryšių ir reklamos agentūros kvietimą išreikšti savo paramą Baltarusijos tautai. 2012 metų lapkričio 10 d. švedų žmogaus teisių aktyvistų grupė, pasivadavusi Ostgruppen, Stokholme surengė dar vieną akciją, iš dalies atkartojančią „pliušinių meškiukų desantą“, per kurią pliušiniai meškiukai su reikalavimais laikytis žmogaus teisių buvo išsiųsti

¹⁶⁷ Teddy bears defeat Belarus generals.

<<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/teddy-bears-defeat-belarus-generals-8001362.html>>

[žiūrėta 2012-11-16].

¹⁶⁸ EU enters row that pits bears against Belarus president.

<<http://www.euronews.com/2012/08/11/eu-enters-row-that-pits-bears-against-belarus-president/>> [žiūrėta 2012-11-16].

pašto siuntose Baltarusijos valstybės tarnautojams ir politikams, esantiems Europos Sąjungos „juodajame sąrašė“, siekiant „pareikšti paramą baltarusiams, kurie dirba demokratizuojant jų šalį“.¹⁶⁹ Pasak šios grupės vadovės Martin Uggla, „Lukašenka buvo išutintas ir apkaltino meškiukus nelegaliai kirtus valstybės sieną „[...] Štai kodėl mes planuojame išsiųsti meškiukus siuntiniuose, tiesiogiai A. Lukašenkai ir jo draugams.“¹⁷⁰ Nors Švedijoje ši akcija, nebenorint dar labiau aštrinti situacijos buvo kritikuojama, tačiau Baltarusijoje ji susilaukė didelės opozicijos aktyvistų paramos.

Visgi ne visi opozicijos atstovai buvo teigiamai nusiteikę vertindami „pliušinių meškiukų desantą“. Baltarusijos opozicinio susivienijimo „Konservatyvioji krikščionių partija – Baltarusijos liaudies frontas“ vadovas Zenonas Pozniakas, įvardino jį kaip „provokuojantį šou“. Anot jo, jis Baltarusijos žmonėms atnešė tik „minusų ir sugriovimą“, „nieko, išskyrus, žalą“, nes „Dėl šios tuščios švedų provokacijos (Baltarusijos prezidentas Aleksandras) Lukašenka sėdo ant savo antibaltarusiškos politikos arkliuko ir visokeriopai pasinaudojo šita proga. Visų pirma jis sustiprino represijas prieš parlamento pseudorinkimus, pradėjo suiminėti režimui neparankius žmones, atleido kariuomenės ir sienų apsaugos vadovus baltarusius, o į jų vietą paskyrė rusus, įgijo laisvas rankas tolesniems griežtiems veiksams, išvido Švedijos ambasadorių (Stefaną Eriksoną (Stefaną Eriksoną), ant kurio seniai griežė dantį dėl baltarusių kultūros palaikymo ir baltarusių kalbos mokėjimo“. Jis sukritikavo ir Švedijos užsienio reikalų ministro T. Bildt'o pasisakymus apie Lukašenkos baimę dėl žmogaus teisių: „Čia esmė ne žmogaus teisėse, pone Bildtai. Ir kaip tik jokios baimės jis nejaučia. Jis veikia kaip tik racionaliai, kai ta boheminė reklaminė firmelė paliko kvailiais visą Švediją. Ponai, nevaizduokite kvailiu savo priešininko, kuriam pralaimėsite – juk nuo tokio puikavimosi galiausiai nukenčia baltarusių tauta.“¹⁷¹ Aiškinant tokį Z. Pozniako priešišumą ir kategoriškumą „pliušinių meškiukų desanto“ ir jo šalininkų atžvilgiu, galima pasitelkti Baltarusijos vidaus politikos eksperto Pauliuko Bykovskio nuomonę, kad iš šios viešųjų ryšių akcijos „silpnai“ Baltarusijos opozicijai „gauti rimtesnių dividendų [...] nepavyko“.¹⁷² Įvyko netgi atvirkščiai – Baltarusijos valdžia, kaip pažymėjo ir pats

¹⁶⁹ Svarsto, kaip atsakyti Baltarusijai dėl „pliušinių meškiukų“ tyrimo.

<<http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Svarsto-kaip-atsakyti-Baltarusijai-del-pliusiniu-meskiuku-tyrimo>> [žiūrėta 2012-11-20].

Belarusian Information Company “BelaPAN“

<http://en.belapan.com/archive/2012/11/12/en_media_mishki/> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁷⁰ Belarusian Information Company “BelaPAN“

<http://en.belapan.com/archive/2012/11/12/en_media_mishki/> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁷¹ „Meškiukų desantą“ Baltarusijoje pavadino provokuojančiu šou.

<<http://www.diena.lt/naujienos/uzsienis/-me-kiuku-desanta-baltarusijoje-pavadino-provokuojanciu-ou-443597>> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁷² Šernius V., „Istorija su pliušiniais meškiukais: žvilgsnis iš Baltarusijos“.

<<http://www.geopolitika.lt/?artc=5594>> [žiūrėta 2012-11-20].

Z. Pozniakas sugriežtino savo politiką ir ėmėsi aktyvių represinių veiksmų. Atsižvelgiant į praeitame poskyryje apžvelgtus ES – Baltarusijos santykių raidos aspektus, galima daryti išvadą, kad Baltarusių opozicionieriaus kategoriškumo pagrindas yra ankstesnė šių santykių praktika, parodysi, kad A. Lukašenko autoritarinis režimas yra kol kas yra neįveikiama „kliūtis“ ES, o pastarosios propaguojama demokratinės sklaidos politika yra nepriimtina Baltarusijai ir užuot atnešusi pastebimų rezultatų, dažnu atveju iššaukia priešiškus rytų kaimynės vadovo veiksmus, kurie pirmiausia paliečia baltarusių visuomenę ir opoziciją.

Verta pastebėti ir tai, kad po „pliušinių meškiukų desanto“ buvo surengti keli renginiai, skirti, kaip to siekė „Studio Total“, Baltarusijos visuomenei ir opozicijai remti. Estijos užsienio reikalų ministras Urmas Paet ir Lenkijos užsienio reikalų ministras Radosław Sikorski 2012 m. rugpjūčio 27-29 d. Taline surengė seminarą, skirtą Baltarusijos pilietinės visuomenės atstovams. Abu šie valdžios pareigūnai pasisakė už tai, kad „vis dar svarbu toliau remti demokratines jėgas ir pilietinę visuomenę Baltarusijoje“, o Rytų partnerystę jie įvardino kaip geriausią priemonę skatinti pokyčius Baltarusijoje.¹⁷³ Tuo pačiu metu – rugpjūčio 29 d. – Lietuvos užsienio reikalų ministerija surengė diskusiją, skirtą ES dialogui dėl modernizacijos su Baltarusijos visuomene. Jos metu URM Rytų kaimynystės departamento direktorius Edminas Bagdonas kartu su EK atstovybės Minske atstovu Ramūnu Janušausku pristatė dar kovo mėnesį priimtą ES iniciatyvą. Jos pagrindiniai tikslai yra „kurti modernios ir demokratinės Baltarusijos vystymosi viziją ir padėti įgyvendinti būtinas reformas, įvertinti tolesnių ES ir Baltarusijos santykių plėtros potencialą Europos kaimynystės ir Rytų partnerystės politikos rėmuose, pasidalinti ES ir jos šalių narių patirtimi įvairiose modernizacijos srityse.“¹⁷⁴ Šios diskusijos metu jos iniciatoriai pabrėžė jaunimo – kaip centrinės šalies modernizacijos jėgos – svarbą.¹⁷⁵

Siekiant visapusiškos „pliušinių meškiukų desanto“ analizės, reikia aptarti ir dar vieną šios akcijos aspektą – ar/kaip Lietuva, kita ES narė, prisidėjo prie jos vertinimo ir demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ proceso. Šios valstybės vaidmuo aptariamoje situacijoje buvo svarbus tuo, kad būtent iš jos teritorijoje esančio Pociūnų aerodromo skrydžiui į Minską pakilo „Studio Total“ narių pilotuojamas lėktuvas. Dar oficialiai nepatvirtinus, kad šis įvykis iš tikrųjų buvo, Baltarusijos žiniasklaida, kalbėdama apie šią „Vakarų spectarnybų provokaciją“

¹⁷³ Rault Ch., „Has Teddy bear taken Belarus away from EU aspirations for Political Transition?“ <http://www.diplonews.com/reports/2012/20120831_L_Belarus.php> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁷⁴ Užsienio reikalų ministerijoje – diskusija apie Baltarusijos modernizaciją. <<http://www.ekspertai.eu/uzsienio-reikalu-ministerijoje-diskusija-apie-baltarusijos-modernizacija/>> [žiūrėta 2012-11-16].

¹⁷⁵ Rault Ch., „Has Teddy bear taken Belarus away from EU aspirations for Political Transition?“ <http://www.diplonews.com/reports/2012/20120831_L_Belarus.php> [žiūrėta 2012-11-16].

pabrėžė, kad joje „savo vaidmenį atliko ir Lietuva“.¹⁷⁶ Reaguojant į išreikštus kaltinimus, Lietuvos viešajame diskurse prasidėjo diskusijos ir oficialūs pareiškimai, susiję su Lietuvos – Baltarusijos sienos kirtimu ir Lietuvos oro erdvės pažeidimu, aiškinantis, ar iš tiesų Lietuvoje buvo fiksuotas toks įvykis kaip švedų pilotuojamo lėktuvo išskridimas iš Pociūnų link Minsko. Aukštų valstybės pareigūnų išsakytų nuomonių, susijusių su „pliušinių meškiukų desanto“ demokratiniu aspektu, taip eskaluotu Švedijos valdžios atstovų bei ES pareigūnų, buvo išsakyta labai nedaug ir santūriai. Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė, reaguodama į sprendimą iš Baltarusijos išvyti Švedijos ambasadorių S. Eriksson'ą, teigė, kad „tai neatitinka nei geros kaimynystės, nei bendradarbiavimo tarp valstybių principų“, tačiau paklausta dėl Lietuvos pagalbos tiriant galimą valstybių sienos pažeidimą susilaikė nuo išsamesnių komentarų, sakydama, kad „Lietuva neturi jokių duomenų apie šitą incidentą“.¹⁷⁷ Tuo tarpu Baltarusijos prezidentas, kreipdamasis į Lietuvą teisinės pagalbos ištirti įvykdytą akciją, vartojo aršią, grasinantį pobūdį turinčią retoriką: „(Ši tema) reikalauja atsakymo pagal tarptautinius standartus iš Švedijos ir Lietuvos, tuo mes šiandien ir užsiimame“, „jeigu tu atsakymų, pagal tarptautines normas, nebus, mes rasime adekvatų atsakymą į „pliušinius reikalus“. Reaguodamas į vangius Lietuvos valdžios pasisakymus šia tema, A. Lukašenka buvo itin kategoriškas, teigdamas: „Ir Lietuvoje tegu netupi kaip pelytės po šluota. Jie mums turi atsakyti, kodėl suteikė savo teritoriją sienos pažeidimui“, „Kam, kam kam, o jau Lietuvai dėl to maža nepasirodys“.¹⁷⁸ Demonstruodama savo santūrią poziciją, Lietuva nesileido į „žodžių karą“ su Baltarusija ir nuo komentarų apie tokius Baltarusijos prezidento teiginius, neatitinkančius Vakarų valstybėse priimtino diplomatinio diskurso normų, susilaikė.

2012 metų rugpjūčio 14 dieną Lietuvoje buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl neteisėto valstybės sienos perėjimo ir Tarptautinių skrydžių taisyklių pažeidimo. Komentuodamas galimą Lietuvos pagalbą Baltarusijai aiškinantis „pliušinių meškiukų desanto“ aplinkybes, Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Andrius Kubilius buvo lakoniškas ir visą dėmesį sutelkė į tai, kad Lietuva bet kokių atveju elgsis kaip šioje situacijoje priklauso kiekvienai ES narei: „Mes esame kaimyninė Baltarusijai valstybė, kuri yra Europos Sąjungos narė ir kuri kartu su visais ES

¹⁷⁶ Pociūnų aerodromo vadovas Vytautas Sabeckis apie vadinamąjį „meškiukų desantą“: liepos 4-ąją pakilo švedų lėktuvas. Kariškiai teigia nefiksavę skrydžio į Baltarusiją.

<<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/pociunu-aerodromo-vadovas-vytautas-sabeckis-liepos-4-aja-pakilo-svedu-lektuvas-kariskiai-teigia-nefiksave-skrydzio-i-baltarusija-56-233839>> [žiūrėta 2012-11-10].

¹⁷⁷ R. Juknevičienė apie meškiukų desantą: Lietuvos oro erdvė tikrai nebuvo pažeista.

<<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/r-juknevicienne-apie-meskiuku-desanta-lietuvos-oro-erdve-tikrai-nebuvo-pazeista.htm>> [žiūrėta 2012-11-10].

¹⁷⁸ A. Lukašenka: Lietuvai maža nepasirodys.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alukasenka-lietuvai-maza-nepasirodys.d?id=59285623>> [žiūrėta 2012-11-10].

nariais vykdo bendrą politiką tokiais atvejais”. Tuo pačiu jis pabrėžė, kad pagalba bus teikiama, tačiau tik pagal nustatytas taisykles: „Aš manau, kad pagal nustatytas teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo taisykles turėsime elgtis. Ir manau, kad taip elgsimės”.¹⁷⁹

Praėjus savaitei po ikiteisminio tyrimo pradžios, buvo sušauktas neeilinis Seimo Nacionalinio Saugumo ir Gynybos komiteto posėdis, skirtas aptarti „pliušinių meškiukų skandalą” ir jo implikacijas Lietuvai bei šalies santykiams su Baltarusija. Viešajame diskurse jis taip pat nebuvo išsamiai aptartas, nes politikai ir pareigūnai, dalyvavę šiame posėdyje, jo metu aptartų klausimų ir priimtų sprendimų nekommentavo, o buvo apsiribota tik glaustais faktais.

Kiek kategoriškesnę nuomonę „pliušinių meškiukų desanto” ir Lietuvos pareigos suteikti teisinę pagalbą Baltarusijai klausimais, išdėstė Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Teigdama, kad „Incidentą suskirstyčiau į dvi dalis: Lietuvos oro sienos kirtimą ir tai, kas vyko kitos šalies teritorijoje.”, prezidentė aiškiai parodė, kad skiria du „pliušinių meškiukų desanto” situacijos aspektus – tai, kas susiję su Lietuva tiesiogiai ir tai, kas įvyko „kitur”. Ji nekommentuoja antrojo situacijos aspekto, o kalbėdama apie pirmąjį pažymi, kad „Lietuva yra demokratinė, teisinė valstybė. Visi tarptautiniai įsipareigojimai vienokia ar kitokia forma turi būti vykdomi. Kokia forma, kokia apimtimi ir kaip tarptautiniai susitarimai bus vykdomi tai tiesioginė atsakomybė ir sprendimą priims teisėsaugos institucijos. Konkrečiai šiuo metu tyrimą vykdo prokuratūra“.¹⁸⁰ Tuo pačiu ji kritiškai atsiliepė apie ankstesnius Lietuvos valdžios ir atitinkamų tarnybų prieštarigus pareiškimus dėl švedų pilotuojamo lėktuvo skrydžio į Baltarusiją: „Bet (...) nereikia meluoti – nereikės nusišnekėti ir išsisukinėti.“¹⁸¹

Trumpai apibendrinant Lietuvos valdžios pareigūnų išsakytą poziciją „pliušinių meškiukų desanto” atžvilgiu galima teigti, kad jų pasisakymuose nėra jo „(su)grėšminimo” fakto. Nei švedų lėktuvas, nei Baltarusija dėl savo grėsmingų ir kategoriškų pasisakymų nebuvo įvardinti kaip grėsmė konkrečiai Lietuvos ar apskirai ES saugumui. Pastebėtina, kad jų kalbose ne kartą buvo paminėtas Lietuvos „kaip ES narės“, „kaip demokratiškos”, „teisinės” valstybės įvaizdis, tačiau jis buvo sietinas su Lietuvos „pareiga” suteikti teisinę pagalbą Baltarusijai taip

¹⁷⁹ „Lietuva dėl „meškiukų desanto“ elgsis pagal taisykles?
<<http://www.balsas.lt/naujiena/614647/lietuva-del-meskiuku-desanto-elgsis-pagal-taisykles>> [žiūrėta 2012-11-10].

Dėl „meškiukų desanto“ pradėtas ikiteisminis tyrimas.
<http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/3585/del_meskiuku_desanto_pradetas_ikiteisminis_tyrimas> [žiūrėta 2012-11-10].

¹⁸⁰ Dalia Grybauskaitė apie „meškiukų desantą“: Lietuva turi vykdyti tarptautinius įsipareigojimus
<<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-apie-meskiuku-desanta-lietuva-turi-vykdyti-tarptautinius-ispareigojimus-56-247200>> [žiūrėta 2012-11-10].

¹⁸¹ Dalia Grybauskaitė apie meškiukų akciją Baltarusijoje: nereikia meluoti, nusišnekėti ir išsisukinėti.
<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-apie-meskiuku-desanta-nereikia-meluoti-nereikes-nusisneketi-ir-issisukineti.d?id=59426523>> [žiūrėta 2012-11-10].

laikantis tarptautinių įsipareigojimų, o ne su tiesiogiai reiškiamą parama „Studio Total“ įvykdytos akcijos tikslams.

Šiame poskyryje atliktas „pliušinių meškiukų desanto“ atvejo studijos tyrimas parodė, kad šios akcijos vykdytojų, Švedijos valdžios ir ES aukščiausių pareigūnų viešajame diskurse yra aiškiai išreikštas nuoseklus demokratinių vertybių ir principų kaip pagrindinio ES – Baltarusijos santykių pamato teigimas. Kalbėdami apie rytinę ES kaimynę, šie sugrėsminantys veikėjai ją įvardina kaip nedemokratišką, represinio pobūdžio, piliečių teises ir laisves bei politinės opozicijos veiklą ribojančią valstybę. Tokiu būdu yra konstruojamas Baltarusijos kaip opozicinės Europos Sąjungai, besiremiančiai aiškiai išreikšta savo normatyvinio pobūdžio tapatybe, kuri lemia atitinkamą jos požiūrį į savo vaidmenį pasaulyje (demokratijos skleidėja/platintoja), santykius su Baltarusija (jų pagrindas – demokratinės vertybės ir principai) bei vykdomą užsienio ir saugumo politiką (demokratijos sklaidos politika), šalies įvaizdis, kuris lemia tai, kad Baltarusija ir jos valdžios vykdoma politika yra netiesiogiai pristatoma kaip tam tikras iššūkis ES. Nors tirtame diskurse nebuvo jokių tiesioginių ir aiškiai išreikštų nuorodų į Baltarusijos ir jos valdžios vykdomą politiką kaip grėsmę ES saugumui, galima daryti išvadą, kad „pliušinių meškiukų desanto“ atveju ES vykdoma demokratijos sklaidos politika buvo „(su)grėsminama“. Taip teigti leidžia „sugrėsminančių“ veikėjų diskurso metu sukonstruotas Baltarusijos ir jos valdžios vykdomos politikos kaip visais atžvilgiais priešiškos/opozicinės valstybės ir politikos ES bei jos veiklos principams įvaizdis, paskatinęs imtis normalios įprastos politikos ribas peržengančių veiksmų. Šią opoziciją/priešišumą dar labiau sustiprina pats faktas, kad būtent ES demokratijos sklaidos politika yra įvardijama kaip „saugumo objektas“. Tokią jos „svertinę“ galią, lyginant su Baltarusija ir jos valdžios vykdoma politika kaip grėsme saugumo objektui, lemia jau minėtosios „lengvinančios aplinkybės“, t.y. nuoseklus grėsmės konstravimo gramatikos laikymasis (nuolat ir nuosekliai reiškiamas „Baltarusijos ir jos valdžios vykdomos politikos kaip iššūkio/grėsmės“ reikšmių tinklas); „sugrėsminančių“ veikėjų turima galia auditorijos atžvilgiu (šia galią kuria Švedijos kaip brandžios demokratijos ir ES kaip normatyvinio tarptautinių santykių veikėjo įvaizdžiai ir politinės praktikos) ir objektai, į kuriuos gali būti apeliuojama (itin bloga Baltarusijos visuomenės ir politinės opozicijos padėtis, nedemokratiški rinkimai ir pan.).

Įvertinant ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ sėkmę auditorijos pritarimo atžvilgiu, pateikti vienintelį ir galutinį vertinimą yra keblu. Tai sąlygoja tai, kad pirma – nėra tiesiogiai išreikštos auditorijos į kurią apeliuojama, antra – „sugrėsminimo“ teorija

nepateikia konkrečių vertinimo kriterijų, kuriais remiantis, būtų galima spręsti apie auditorijos pritarimą. Todėl „pliušinių meškiukų desanto“ atveju galima kalbėti tik apie tai, kad buvo apeliuojama tiek į „žmones pasaulyje“ tiek konkrečiai į Baltarusijos visuomenę ir opoziciją ir nors sulaukta tiek teigiamų, tiek neigiamų šios akcijos vetinimų, „Studio Total“ pavyko pasiekti savo tikslą – būti išgirstiems ir atkreipti dėmesį į situaciją Baltarusijoje.

Dar vienas svarbus aspektas, į kurį reikia atkreipti dėmesį yra, kad tiriamo atvejo metu analizuotas „sugrėsminančių“ veikėjų diskursas, parodė, jog kaip geriausias ES – Baltarusijos santykių problemų sprendimo būdas yra suvokiamas šių santykių „de-sugrėsminimas“, t.y. gražinimas į normalios politikos ribas. Tačiau tai, kaip įvardina aukščiausi ES pareigūnai, priklauso nuo pačios Baltarusijos valdžios reiškiamo noro ir dedamų pastangų tai daryti. Kol to nėra – ES ir Baltarusijos santykiai nuolat remiasi ir varijuoja tarp to, kas „sugrėsminimo teorijoje“ yra įvardinta kaip „politizuoti“ ir „sugrėsmininti“ probleminiai klausimai.

IŠVADOS

Europos kaimynystės politika yra sąlyginai nauja, tačiau jau nemažai akademikų, politikų ir visuomenės dėmesio sulaukusi ES iniciatyva. Jos pagrindinis tikslas, išreikštas svarbiausiuose Europos kaimynystės politikos esmę, principus ir pagrindinius bruožus apibrėžiančiuose dokumentuose yra klestinti ir draugiška kaimynystė arba kitaip sakant - gerai valdomų, draugiškų valstybių žiedas. ES, savo pačios sukūrimą, vystymąsi, plėtrą ir visą vykdomą politiką grindžianti demokratinėmis vertybėmis ir principais, juos taiko ir santykiuose su trečiosiomis šalimis. Taigi „gerai valdomos ir draugiškos kaimynės“ ES suvokimu yra tos šalys, kurios išpažįsta ir dalinasi demokratinėmis vertybėmis bei demokratijos principais bendradarbiaudamos politinėse, ekonominėse ir socialinėse srityse.

Toks ES dėmesys demokratiniam politikos aspektui lemia tai, kad Europos kaimynystės politikoje didelis dėmesys yra skiriamas demokratijos sklaidos politikai, kuri ir buvo pasirinkta kaip vienas iš šio darbo tyrimo objekto elementų. Suvokiant „demokratijos“ sąvokos kompleksiskumą ir vieno „universalus“, visuotinai priimtino jos apibrėžimo nebuvimą, buvo aptarta, kaip ši sąvoka traktuojama šiame magistro darbe. Tai buvo daroma pasitelkiant tokias demokratijos klasifikacijas ir kategorizacijas kaip procedūrinė ir substantyvioji demokratija, „demokratinė valdžia“ ir „demokratinis valdymas“, taip pat „demokratijos konsolidacijos“ terminą, „svertų“ ir „saito“ sąvokas. Visų jų pagrindas yra skirtis tarp „formalių“, „techninių“ demokratijos principų, tokių kaip tinkamai funkcionuojančios institucijos, politinė lygybė, laisvi ir nepriklausomi rinkimai ir t.t. bei platesnio požiūrio į demokratiją, kuomet atsižvelgiama ir į demokratinės kultūros kūrimą bei vystymą socialiniu, visuomeniniu lygmeniu, neapsiribojant tik aukščiausiomis valdžios institucijomis. Buvo prieita išvados, kad ES demokratijos sklaidos politikos kontekste, „demokratija“ yra suvokiama kaip abiejų šių skirčių sintezė.

Atsižvelgiant į tai, kad kalbant apie Europos kaimynystės politiką ji yra įvardijama kaip priemonė, skirta ES saugumui užtikrinti, kitu darbo tyrimo objekto elementu buvo pasirinktas Europos kaimynystės politikos „saugumo“ aspektas. Kadangi „saugumas“ taip pat yra sunkiai apibrėžiama sąvoka ir jos pasirinkimas priklauso nuo pačio tyrėjo, šiame darbe jis buvo suvokiamas remiantis O. Weaver'io sukurta „sugrėsminimo“ teorija. Ji teigia, kad tiek „saugumas“ tiek „grėsmės“ yra kalbos aktų metu socialiai konstruojamos sąvokos, intersubjektyvaus suvokimo ir vertinimo rezultatas. Šios teorijos tyrimo analizės centre yra procesas, kaip „sugrėsminantis“ veikėjas tam tikrą reiškinį pristato kaip grėsmę sugrėsminamam objektui, reikalaujančią imtis skubių, įprastos politikos ribas peržengiančių priemonių. Remiantis

tuo, šio magistro darbo tyrimo analizės „ašimi“ buvo pasirinktas demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimas“.

Ieškant Europos kaimynystės politikos „demokratijos“ ir „saugumo“ aspektų sąlyčio taškų, prieš pristatant metodologinius tyrimo rėmus, buvo aptarta „demokratinės taikos“ teorija, kurioje, kaip teigiama literatūroje, yra pradedamas demokratijos „grėsminimas“. Išsiaiškinta, kad šis procesas vyksta demokratiją įvardijant kaip pagrindinę sąlyga, apsaugančią nuo konfliktų tarp valstybių. Buvo aptarti ir „demokratinės taikos teorijoje“ aktualūs šalių vidinės politikos bruožai, kurie iš esmės priklauso nuo valstybės tapatybės. ES atveju ji, kaip jau buvo minėta, yra pagrįsta liberaliosios demokratijos principais, kurie europeizacijos proceso metu yra diegiami ir kitoms šalims, tarp jų ir Europos kaimynystės politikoje dalyvaujančioms valstybėms, skatinančiais liberaliosios demokratijos modelio sklaidą.

Pereinant prie šio magistro darbo tyrimo, pirmiausia buvo pristatyti tyrimo modelio metodologiniai rėmai, didelį dėmesį skiriant diskurso analizei, kaip pagrindiniam „sugrėsminimo“ teorijos analizės įrankiui. Buvo aptarti šio tyrimo metodo pagrindiniai principai bei trūkumai, kurie, kaip buvo parodyta, nesumenkina jo aiškinamosios galios. Kaip pagrindinis atliekamo tyrimo tikslas buvo įvardintas siekis, parodyti kaip ES demokratijos sklaidos politika yra „(su)grėsminama?“.

Tyrimui buvo pasirinkta vieno atvejo (angl. case study) studija – „pliušinių meškiukų desanto“ akcija, Švedijos viešųjų ryšių ir reklamos agentūros „Studio Total“ įvykdyta 2012 m. liepos 4 d. Baltarusijoje. Pirmiausia, atsižvelgiant į kritiką, išsakytą „sugrėsminimo“ teorijos atžvilgiu bei į pačios diskurso analizės kaip tyrimo metodo principus, reikalaujančius tam tikro tiriamo reiškinių konteksto aptarimo, buvo trumpai apžvelgta ES – Baltarusijos santykių raida, leidžianti suprasti viešai deklaruojamas šios akcijos įvykdymo priežastis (sieki paremti už demokratinę Baltarusiją kovojančias opozicines jėgas ir atkreipti „pasaulio žmonių“ dėmesį į problemas Baltarusijoje) bei diskursyvinių praktikų, atsiradusių vertinant ją, konstravimo logiką ir principus (ES kaip demokratiškos vertybių ir principų gynėja; Baltarusija kaip represinio pobūdžio režimo valstybė, ribojanti pagrindines žmonių laisves ir teises bei opozicijos veiklą, vykdanči priešišką ES politiką ir tokiu būdu kelianti grėsmę jos vykdomai demokratijos sklaidos politikai).

Atlikto tyrimo metu buvo parodytas procesas, kaip „sugrėsminantys“ veikėjai (akcijos rengėjai ir vykdytojai, Švedijos valdžios atstovai bei ES pareigūnai) aptardami ir vertindami „pliušinių meškiukų desantą“ diskurso pagalba konstruoja Baltarusiją ir jos vykdomą politiką kaip iššūkį/grėsmę ES vykdomai demokratijos sklaidos politikai (sugrėsminamam objektui), skatinančią imtis įprastos politinės darbotvarkės ribas peržengiančių veiksmų (pritaikytos naujos

sankcijos). Toks pasirinktas tyrimo analizės būdas suponavo tai, kad jame nebuvo mėginama pateikti giliais priežastiniais ryšiais grįstus reiškinių aiškinimus, o buvo orientuojamasi į patį demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ procesą, analizuojant jo konstravimo logiką, principus, naudojamas įtikinėjimo strategijas, kuriamas reikšmės ir pan.

Kaip ne kartą jau buvo minėta šiame magistro darbe, tai, kokia tyrimo metodologija bus pasirenkama atliekant vienokį ar kitokį tyrimą, priklauso nuo pačio tyrėjo. Šiuo atveju pasirinktas būtent toks požiūris į „demokratijos“ ir „saugumo“ tarpusavio ryšį Europos kaimynystės politikoje kampa buvo iš esmės sąlygotas siekio „kitaip“ pažvelgti į literatūroje jau ne kartą nagrinėtą(us) Europos kaimynystės politikos demokratinį ar/ir saugumo aspektą(us), atsižvelgiant į tai, kad tiek „demokratija“ tiek „saugumas“ yra niekad aktualumo neprarandančio sąvokos tarptautinių santykių ir politikos tyrimuose, dėl savo neapibrėžtumo atveriančios plačias interpretacines galimybes tyrėjui.

Vertinant atliktą tyrimą Europos kaimynystės kontekste, svarbu pabrėžti keletą aspektų. Pirmiausia, kaip jau buvo minėta šio darbo įvadinėje dalyje, ES demokratijos sklaidos politika, žvelgiant į jos realizavimą atskiruose pasaulio, Europos regionuose ir atskirose valstybėse, skiriasi. Tai galima paaiškinti tuo, kad ES vykdomoje politikoje yra itin svarbus diferenciacijos principas, kuriam naujajame EK komunikate „Naujas požiūris į kintančią kaimynystę“, yra priskirtas dar didesnis vaidmuo. Tai lemia, kad ES, bendradarbiaudama su kiekviena valstybe atskirai, atsižvelgia į jos poreikius, lūkesčius, pajėgumus, daromą pažangą ir pagal tai nustato tarpusavio santykių turinį. Remiantis tuo, galima teigti, kad ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimas“ nagrinėtu „pliušinių meškiukų desanto“ atveju buvo įtakotas jos bendradarbiavimo su Baltarusija raidos istorijos ir esamos situacijos šioje kaimyninėje šalyje. Analizuojant tam tikrus atvejus kitose ES kaimyninėse šalyse tyrimo rezultatai gali būti skirtingi, t.y. juose gali būti kuriami kitokie tų šalių įvaizdžiai ES atžvilgiu, naudojama skirtinga įtikinėjimo strategija, demokratijos sklaidos politika gali būti „de-sugrėsminama“ arba „grėsminama“, bet ne „sugrėsminama“ ir pan. bet koku atveju ES ir atskiros valstybės bendradarbiavimo pagrindas išlieka toks pat - pagarba visuotinėms žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinės valstybės principams.

Kalbant apie tyrime taikomo analizės modelio tinkamumą aiškinant ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimą“, akcentuotina, kad jis gali paaiškinti tik dabar vykstančius politinius, ekonominius, socialinius procesus, nes jo tikslas yra, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame vyksta tiriamas procesas, suprasti kaip tam tikras diskursas tam tikru momentu yra/buvo apskritai įmanomas ir kaip jis yra/buvo (su)konstruojamas ((su)konstruotas). Kartu atkreipiant dėmesį į tai, kad „sugrėsminimo“ teorijoje sėkmingas „sugrėsminimas“ yra siejamas su

auditorijos pritarimo svarba, galima teigti, kad jos pritarimas pasireiškia tik ilgalaikėje perspektyvoje.

Taigi darbe atlikto tyrimo išvada, kad diskurso apie „pliušinių meškiukų desantą“ metu ES demokratijos sklaidos politika buvo „(su)grėsminta“ dar nereiškia, kad tai buvo padaryta sėkmingai. Tai jau parodys ateitis, kurios šiame darbe taikomas analizės modelis negali tiksliai nuspėti ir nebando to daryti. Norint numatyti šiuos galimus ateities politikos pokyčius reikia išsamesnės, gilesniais priežastiniais ryšiais paremtos analizės, o „sugrėsminimo“ teorija ir jos pagrindinis metodologinis įrankis – diskurso analizė – tam atveria plačias galimybes.

Kaip teigia ir patys „Studio Total“ nariai: „Mes nesame nei iš tikro laimingi, nei pasitenkinę, nei laimingi, nei didžiuojamės [...] kol nesame pasiekę ko nors tikro, t.y. kad (Lukašenka) pakeistų savo politiką arba kas nors tai padarytų už jį“, „ką mes galime pasiekti, tai paskatinti žinojimą ir pritraukti dėmesį bei sukurti tam tikrą pagrindą opozicijai. Bet, be abejo, pliušinių meškiukų išmetimas virš diktatoriaus dar nesukuria ilgo laikotarpio pokyčių“.¹⁸²

Vertinant šių ateities pokyčių tikimybę, darbe pritaikytas modelis gali pasiūlyti tik vieną išvadą - bent jau iš Baltarusijos valdžios tai yra sunkiai tikėtina, nes ji nėra linkusi priimti to, kas vakaruose yra vadinama „demokratija“. Kaip teigia Baltarusijos prezidentas A. Lukašenka: „Demokratija yra gerai, bet ar pasiruošusi tauta, ar yra sąlygos priimti tokią demokratiją šalyje? Kokia demokratija šiandien Irake, kur kiekvieną dieną sproginėja bombos? Kam ji reikalinga, tokia demokratija?“¹⁸³

¹⁸² Bratu B., „*Could teddy bears unsettle „Europe’s last dictator?”*“
<<http://worldnews.nbcnews.com/news/2012/08/17/13336200-could-teddy-bears-unsettle-europes-last-dictator?lite>> [žiūrėta 2012-11-05].

¹⁸³ Valentinavičius K., „*Baltarusijos ateitis – kol kas be prošvaisčių*“,
<<http://www.atgimimas.lt/Pasaulyje/Baltarusijos-ateitis-kol-kas-be-prosvaisciu>> [žiūrėta 2012-11-05].

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. "About the ENPI". EU Neighbourhood info centre. An ENPI Project.
<http://www.enpi-info.eu/main.php?id=402&id_type=2> [žiūrėta 2012-10-05].
2. Agenda 2000. For a stronger and wider Europe. Document drawn up on the basis of COM(97) 2000 final 15 July 1997
<http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/agenda-2000/com97-2000_en.pdf> [žiūrėta 2012-09-30].
3. Ainsworth S., „Discourse Analysis as Social Construction: Towards Greater Integration of Approaches and Methods“. Department of Management The University of Melbourne.
<<http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2001/Papers/ConstructionKnowledge/Ainsworth.pdf>> [žiūrėta 2012-10-28].
4. A. Lukašenka: Lietuvai maža nepasirodys.
<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alukasenka-lietuvai-maza-nepasirodys.d?id=59285623>> [žiūrėta 2012-11-10].
5. A. Lukašenka pripažino, kad meškiukų desantas buvo“.
<<http://www.lrytas.lt/-13433096421342479417-a-luka%C5%A1enka-pripa%C5%BEino-kad-me%C5%A1kiuk%C5%B3-desantas-buvo.htm>> [žiūrėta 2012-11-16].
6. A. Lukašenka žada padaryti galą "betvarkiškai" demokratijai.
<<http://www.diena.lt/naujienos/uzsienis/a-lukasenka-zada-padaryti-gala-betvarkiskai-demokratijai-321601/psl-1>> [žiūrėta 2012-11-02].
7. Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus, 177 straipsnis, 2 dalis.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=29686> [žiūrėta 2012-10-01].
8. Balfour R., Missiroli A., "Reassessing the European Neighbourhood policy", EPC issue paper No. 54, June 2007.
<http://www.epc.eu/documents/uploads/963724382_EPC%20Issue%20Paper%2054%20-%20Reassessing%20the%20ENP.pdf> [žiūrėta 2012-10-02].
9. Baltarusijos opozicija protestavo Minsko centre išstatę pliusinius meškiukus - „desantininkus“.
<<http://bendraukime.lrytas.lt/ivykiai/baltarusijos-opozicija-protestavo-minsko-centre-isstate-pliusinius-meskiukus-desantininkus.htm>> [žiūrėta 2012-11-05].
10. Baltarusijos opozicija sveikina ES ir Minsko santykių atšilimą.
<http://www.alfa.lt/straipsnis/201748/Baltarusijos.opozicija.sveikina.ES.ir.Minsko.santykiu.atsilima=2008-10-13_20-57> [žiūrėta 2012-11-02].

11. Baltarusijos policija sulaikė parašutais besileidžiančių meškiukų nuotrauką paskelbusį studentą.
<<http://m.lrytas.lt/-13425462041340264468-baltarusijos-policija-sulaik%C4%97-para%C5%A1iutais-besileid%C5%BEian%C4%8Di%C5%B3-me%C5%A1kiuk%C5%B3-nuotrauk%C4%85-paskelbus%C4%AF-student%C4%85.htm>> [žiūrėta 2012-11-05].

12. Balzacq T., “The three faces of Securization: Political Agency, Audience and Context”. *European Journal of International Relations*, Vol. 11(2), 2005, 171-201 [sage duomenų bazė];

13. Baxter P., Jack S., „*Qualitative case study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers*“. *The Qualitative Report*. Volume 13 Number 4, December 2008, 544-559.
<<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>> [žiūrėta 2012-10-30].

14. Beichelt T., “*Democracy promotion in Eastern Europe in the context of the European Neighbourhood Policy*. Paper presented at the EUSA Tenth Biennial International Conference Monreal, Canada – May 17-19, 2007.
<<http://aei.pitt.edu/7693/1/beichelt-t-12b.pdf>> [žiūrėti 2012-10-20].

15. Belarus KGB summons Swedes in teddy bear row.
< <http://www.aljazeera.com/news/europe/2012/08/201281251224148180.html>> [žiūrėta 2012-11-20].

16. Belarusian Information Company “BelaPAN“
<http://en.belapan.com/archive/2012/11/12/en_media_mishki/> [žiūrėta 2012-11-16].

17. Blommaert J., Bulcaen Ch., „Critical Discourse Analysis“. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 29 (2000), pp. 447-466 [JSTOR duomenų bazė].

18. Bogdanas R., „*R. Bogdanas: Lukašenka išsigando meškiukų, o mes - Lukašenkos?*“
<<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rbogdanas-lukasenka-issigando-meskiuku-o-mes-lukasenkos.d?id=59290989>> [žiūrėta 2012-11-05].

19. Bondarouk, T., & Ruël, H.J.M., „Discourse analysis: making complex methodology Simple“ in T. Leino, T. Saarinen, and S. Klein (Eds.), *Proceedings of the 12th European Conference on Information Systems (ECIS). June 14-16.2004 Turku Finland*. <<http://doc.utwente.nl/47407/1/ECIS2004-1.pdf>> [žiūrėta 2012-10-28].

20. Bratu B., „*Could teddy bears unsettle „Europe’s last dictator?*“
<<http://worldnews.nbcnews.com/news/2012/08/17/13336200-could-teddy-bears-unsettle-europes-last-dictator?lite>> [žiūrėta 2012-11-05].

21. Brommesson D., „*Normative Europeanization: the case of Swedish foreign policy reorientation*“. *Cooperation and Conflict*, June 2010, vol 45. No. 2 224-244.

22. Buzan B., Weaver O., Wilde J., *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.
23. Caldwell D., “*The Insecurity of Security: NATO and the New Strategic Landscape*“. Final Report, NATO-EAPC Research Fellowship, November 2002. <<http://www.nato.int/acad/fellow/01-03/caldwell.pdf>> [žiūrėta 2012-10-15].
24. Casier T., “*The Two - Track Approach to Democracy Promotion in the European Neighborhood Policy*“. Paper presented at the EUSA conference in Los Angeles, April, 2009. <http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/casier_02B.pdf> [žiūrėta 2012-10-15].
25. Catherine Ashton EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the European Commission Speech to the European Parliament on human rights European Parliament Strasbourg, 16 June 2010. <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-317_en.htm> [žiūrėta 2012-11-15].
26. Charrett C., „A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security“. International Catalan Institute for Peace: 2009. <http://www20.gencat.cat/docs/icip/Continguts/Publicacions/WorkingPapers/Arxiu/WP7_ANG.pdf> [žiūrėta 2012-11-02].
27. Collins A. (ed.), *Contemporary Security Studies*. New York: Oxford University Press, 2007.
28. Commission of the European Communities. European Governance white paper. Brussels, 25.7.2001, COM(2001) 428 <http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].
29. Communication from the Commission. European Neighbourhood Policy. Strategy paper. COM (2004), 373 final, Brussels, 12.5.2004. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf> [žiūrėta 2012-10-10].
30. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours“. Brussels, 11.3.2003, COM (2003) 104 final. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf> [žiūrėta 2012-10-02].
31. Communication from the Commission to the Council, the European parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Governance in the European Consensus on Development Towards a harmonised approach within the European Union. Brussels, 30.8.2006, COM (2006) 421 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0421en01.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].
32. Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 Presidency Conclusions. Brussels, 29 January 2003, 15917/02. <<http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-27.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].

33. Dalia Grybauskaitė apie meškiukų akciją Baltarusijoje: nereikia meluoti, nusišnekėti ir išsisukinėti.
<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-apie-meskiuku-desanta-nereikia-meluoti-nereikes-nusisneketi-ir-issisukineti.d?id=59426523>> [žiūrėta 2012-11-10].
34. Dalia Grybauskaitė apie „meškiukų desantą“: Lietuva turi vykdyti tarptautinius įsipareigojimus
<<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-apie-meskiuku-desanta-lietuva-turi-vykdyti-tarptautinius-ispareigojimus-56-247200>> [žiūrėta 2012-11-10].
35. Dėl Baltarusijos ginčo su Švedija rengiamas ES specialusis posėdis.
<<http://www.euractiv.lt/lt/straipsnis/5604/del-baltarusijos-ginco-su-svedija-rengiamas-es-specialusis-posedis>> [žiūrėta 2012-11-16].
36. Dėl „meškiukų desanto“ pradėtas ikiteisminis tyrimas.
<http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/3585/del_meskiuku_desanto_pradetas_ikiteisminis_tyrimas> [žiūrėta 2012-11-10].
37. ES-Baltarusija: nauja žinia Baltarusijos žmonėms. Briuselis, 2006 lapkričio 21 d.
<http://europa.eu./rapid/press-release_IP-06-1593_lt.htm> [žiūrėta 2012-11-02].
38. ESBO parlamento rinkimus Baltarusijoje vadina nedemokratiškais.
<http://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/3/5248/esbo_parlamento_rinkimus_baltarusijoje_va_dina_nedemokratiškais> [žiūrėta 2012-11-20].
39. ESBO: parlamento rinkimai - nedemokratiški.
<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/article.php?id=18702141>> [žiūrėta 2012-11-20].
40. ES nesiryžta atšaukti ambasadorius iš Baltarusijos.
<http://www.alfa.lt/straipsnis/15051090/ES.nesiryzta.atsaukti.ambasadorius.is.Baltarusijos=2012-08-10_19-56> [žiūrėta 2012-11-20].
41. Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija, 6 straipsnio 1 dalis
<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12006M/TXT:LT:HTML>> [žiūrėta 2012-10-01].
42. ES Taryba žengė žingsnelį Baltarusijos link.
<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/es-taryba-zenge-zingsneli-baltarusijos-link.d?id=58501300>> [žiūrėta 2012-11-05].
43. EU enters row that pits bears against Belarus president.
<<http://www.euronews.com/2012/08/11/eu-enters-row-that-pits-bears-against-belarus-president/>> [žiūrėta 2012-11-16].
44. EU ministers opt to keep sanctions on Belarus.
<<http://www.unhcr.org/refworld/country,,,BLR,4562d8b62,50890732c,0.html>> [žiūrėta 2012-11-20].

45. European Commission “On the inclusion of respect for democratic principles and human rights in agreements between Community and third Countries”, Brussels: 23 May, COM (95) 216 final, Annex 1.2, approved by the Council on 29 May 1995.
46. EU prepares „Clear message“ for Belarus
<<http://www.turkishweekly.net/news/140167/eu-prepares-39-clear-message-39-for-belarus.html>> [žiūrėta 2012-11-16].
47. European Neighbourhood and Partnership Instrument. Belarus. Country Strategy Paper 2007-2013 and National Indicative Programme 2007-2011.
<http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_nip_belarus_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].
48. Europos kaimynystės politika.
<<http://www.urm.lt/index.php?1084359818>> [žiūrėta 2012-10-03].
49. Franzi D., “*Can democracy kill democracy? Democracy promotion through partnership initiatives: the EU, the US and the Egyptian Case*“.
<<http://www.ecprnet.eu/MyECPR/proposals/reykjavik/uploads/papers/1722.pdf>> [žiūrėta 2012-10-15].
50. Galbreath D., “*Securitizing Democracy and Democratic Security: A Reflection on Democratization Studies*“. *Democracy and Security*, 8: 28-42, 2012.
<<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17419166.2012.653737>> [žiūrėta 2012-10-20].
51. Gawrich A., Melnykovska I., Schweickert R., “*Neighbourhood Europeanization trough ENP. The case of Ukraine*“. KFG Working paper, Nr.3, August 2009.
<http://www.polsoz.fuberlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/WP_03_August_Melnykovska_Gawrich_Schweickert.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].
52. Grajauskas R., „*Naujas etapas Baltarusijos balansavimo politikoje*“.
<<http://www.delfi.lt/news/ringas/abroad/rgrajauskas-naujas-etapas-baltarusijos-balansavimo-politikoje.d?id=20838838>> [žiūrėta 2012-11-02].
53. Grayson K., “*Democratic Peace Theory as Practice: (Re)Reading the Significance of Liberal Representations of War and Peace*“. YCISS working paper, Number 22, March 2003.
<<http://pi.library.yorku.ca/dspace/bitstream/handle/10315/1356/YCI0028.pdf?sequence=1>> [žiūrėta 2012-11-02].
54. Gwiazda A. “*Europeanization, EU accession conditionality and domestic policy structures*“. Isomorphism of polish competition policy. Department of political science trinity college Dublin, 2002.
<<http://www.epic.ac.uk/documents/C2W2Gwiazda.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].
55. Howarth D., Torfing J.(ed.), *Discourse Theory in European Politics: identity, policy and governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillian, 2005.

56. Huysmans J., "Security! What Do You Mean? From Concept to Thick Signifier". *European Journal of International Relations*, Vol. 4(2), 1998, p. 226.
57. Iškauskas Č., „Sankcijos Baltarusijai – Lietuvos nacionalinė katastrofa?“ <<http://www.geopolitika.lt/?artc=5338>> [žiūrėta 2012-11-05].
58. Youngs R., "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy". Working paper, Centre for European Policy Studies, 2001. <<http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=cab359a3-9328-19cc-a1d2-8023e646b22c&lng=en&id=29697>> [žiūrėta 2012-10-15] ir kt.
59. Jakevičiūtė J., „Paradigminės konstruktyvistų ir neorealitų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja“. Vytauto Didžiojo Universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_2029-0225.V_9.PG_143-168/DS.002.0.01.ARTIC> [žiūrėta 2012-11-05].
60. Jakniūnaitė D., Miniotaitė G., „Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu“. *Politologija*, 3(23), 2001. <<http://edvardas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2011/09/LT-saugumas-pagal-siuolaikines-teorijas.pdf>> [žiūrėta 2012-11-20].
61. Janeliūnas T., *Komunikacinis saugumas*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007.
62. Janeliūnas T., „Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio“. *Politologija*, 2004/ 2 (34). <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/2004-2_34/str2.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].
63. Joint Communication by the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission. A New Response to a Changing Neighbourhood. A review of European Neighbourhood Policy. Brussels, 25 May 2011. <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-05].
64. *Joint statement by EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Štefan Füle on the Parliamentary elections in Belarus*. Brussels, 24 September 2012, A418/12. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/132545.pdf> [žiūrėta 2012-11-16].
65. Kahraman S., "The European Neighbourhood policy: the European Union's new engagement towards wider europe". *Perceptions* 2005. <<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Sevilay-Kahraman.pdf>> [žiūrėta 2012-10-02].
66. Kas yra Europos Sąjungos dvynių programa? <<https://www.urm.lt/index.php?3989076860>> [žiūrėta 2012-10-05].

67. Kleenmann K., „*The European Neighbourhood Policy – a reality check. How effective is the European Neighbourhood Policy in promoting good governance?*”, Civil society against corruption, September 2010
<http://www.againstcorruption.eu/uploads/rapoarte_finale_PDF/The-%20European-Neighbourhood-Policy-A-Reality-Check.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].
68. Kuokštis V., „*Demokratijos skatinimo skirtumai po Šaltojo karo pabaigos*”. Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Vilnius, 2009.
<http://www.academia.edu/1639603/Demokratijos_skatinimo_skirtumai_po_Saltojo_karo_pabaigos> [žiūrėta 2012-11-20].
69. „Lietuva dėl „meškiukų desanto“ elgsis pagal taisykles?
<<http://www.balsas.lt/naujiena/614647/lietuva-del-meskiuku-desanto-elgsis-pagal-taisykles>> [žiūrėta 2012-11-10].
70. Lietuva tikisi atlydžio santykiuose su Baltarusija.
<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=18610834> [žiūrėta 2012-11-03].
71. Lisabonos sutartis
<http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_k=1&p_r=2432> [žiūrėta 2012-10-01].
72. McCrain J., „*Salvaging Democracy in Competitive Authoritarian Regimes: The European Neighbourhood Policy and Ukraine*”. 11 November, 2011.
<<http://www.unc.edu/depts/tam/docs/mccrain-fall11.pdf>> [žiūrėta 2012-10-30].
73. Making a success of enlargement Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries.
<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/strategy_en.pdf> [žiūrėta 2012-09-30].
74. Maniokas K., „*Europeizacijos sąvoka ir jos vieta Europos integracijos teorijose*“, Politologija 2002/4 (28)
<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/2002-4_28/str4.pdf> [žiūrėta 2012-10-25].
75. Manners I., „*Normative power Europe: A contradiction in terms?*”. Journal of Common Market Studies, Volume 40, Issue 2, 2002, 235-258
<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00353/pdf>> [žiūrėta 2012-11-15].
76. Marini A., „*Absolute success of operation „Teddy Bear“ in Belarus*“.
<<http://www.euinside.eu/en/analyses/complete-success-of-operation-teddy-bear-in-belarus>> [žiūrėta 2012-11-20].
77. McDonald M., „*Securization and the Construction of Security*“. *European Journal of International Relations*, Vol. 14(4), 2008, 563-587 [sage duomenų bazė].
78. „Meškiukų desantą“ Baltarusijoje pavadino provokuojančiu šou.
<<http://www.diena.lt/naujienos/uzsienis/-me-kiuku-desanta-baltarusijoje-pavadino-provokuojanciu-ou-443597>> [žiūrėta 2012-11-16].
79. Miniotaitė G., „*Baltijos valstybių užsienio ir saugumo politikos europeizacijos tendencijos*“. Lietuvos strateginė apžvalga 2010-2011 m., Vilnius, 2011.

<<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Lietuvos%20metine%20strategine%20apzvalga%202010-2011.pdf>> [žiūrėta 2012-10-20].

80. Minską įžeidė pliusiniai meškiukai.
<<http://www.lzinios.lt/Pasaulis/Minska-izeide-pliusiniai-meskiukai>> [žiūrėta 2012-10-20].

81. Mullerson R., “*From democratic peace theory to forcible regime change*“.
<<http://www.eurozine.com/articles/2012-08-22-mullerson-en.html>> [žiūrėta 2012-11-02].

82. Nicos sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32183> [žiūrėta 2012-10-01].

83. Nikander P., „Constructionism and discourse analysis“. Department of Sociology and Social Psychology, University of Tampere, Finland, 2006.
< <http://www.helsinki.fi/sosiaalipsykologia/arkisto/nikander.pdf>> [žiūrėta 2012-10-26].

84. Parmentier F., ”The European Neighbourhood Policy as a process of democratic norms diffusion in Ukraine. Can the EU act beyond Conditionality?“ Les Cahiers europeens de Sciences Po, No. 02, Paris: Centre d’etudes europeenes at Sciences Po., 02/2006.
< http://www.cee.sciences-po.fr/erpa/docs/wp_2006_2.pdf > [žiūrėta 2012-10-02].

85. Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia.
<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_en.htm> [žiūrėta 2012-10-01].

86. Paulauskas K., „Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos“. Lietuvos strateginė apžvalga 2006, Vilnius.
<http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Strategine_apzvalga_2006_liet.pdf> [žiūrėta 2012-10-20].

87. PHARE programa.
<<http://www.cpva.lt/phare-programa/>> [žiūrėta 2012-10-01].

88. Pociūnų aerodromo vadovas Vytautas Sabeckis apie vadinamąjį „meškiukų desantą“: liepos 4-ąją pakilo švedų lėktuvas. Kariškiai teigia nefiksavę skrydžio į Baltarusiją.
<<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/pociunu-aerodromo-vadovas-vytautas-sabeckis-liepos-4-aja-pakilo-svedu-lektuvas-kariskiai-teigia-nefiksave-skrydzio-i-baltarusija-56-233839>> [žiūrėta 2012-11-10].

89. Presidency Conclusions. Copenhagen European Council - 21-22 June 1993
<http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf> [žiūrėta 2012-10-01].

90. Prie ES sprendimo pratęsti sankcijas Baltarusijos atžvilgiu prisijungė aštuonios Europos šalys.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/world/prie-es-sprendimo-pratesti-sankcijas-baltarusijos-atzvilgiu-prisijunge-astuonios-europos-salys.d?id=59904873>> [žiūrėta 2012-11-16].

91. Podagelytė V., „EKP – Europos kaimynystės politika ar Europos kompormisų politika?“.

<<http://www.geopolitika.lt/?artc=4579>> [žiūrėta 2012-10-30].

92. Rault Ch., „Has Teddy bear taken Belarus away from EU aspirations for Political Transition?“

<http://www.diplonews.com/reports/2012/20120831_L_Belarus.php> [žiūrėta 2012-11-16].

93. Region: Teddy - bear trouble in the neighbourhood. Diplomatic crisis escalates between Belarus, Sweden after teddy – bear stunt.

<<http://www.praguepost.com/news/14045-region-teddy-bear-trouble-in-the-neighborhood.html>> [žiūrėta 2012-11-05].

94. R. Juknevičienė apie meškiukų desantą: Lietuvos oro erdvė tikrai nebuvo pažeista.

<<http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/r-juknevicienne-apie-meskiuku-desanta-lietuvos-oro-erdve-tikrai-nebuvo-pazeista.htm>> [žiūrėta 2012-11-10].

95. Relations between Belarus and the EU – an Outline

<http://eeas.europa.eu/delegations/belarus/eu_belarus/political_relations/index_en.htm> [žiūrėta 2012-11-04].

96. Richard Youngs, “Security through democracy: Between aspiration and pretence”. Working paper, No 103, October 2010.

<<http://www.fride.org/publication/816/security-through-democracy:-between-aspiration-and-pretence>> [žiūrėta 2012-10-10].

97. Rinkimai Baltarusijoje – nedemokratiški.

<<http://www.veidas.lt/rinkimai-baltarusijoje-nedemokratiski>> [žiūrėta 2012-11-05].

98. Santiso C., “Good Governance and Aid Effectiveness: The World Bank and Conditionality“. The Georgetown Public Policy Review, Volume 7, Number 1 Fall 2001 p.1-22.

<http://www.sti.ch/fileadmin/user_upload/Pdfs/swap/swap108.pdf> [žiūrėta 2012-10-05].

99. „Saugi Europa geresniame pasaulyje“. Europos saugumo strategija.

<<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIILT.pdf>> [žiūrėta 2012-10-15].

100. Schimmelfenning F., “Europeanization beyond Europe“, Living Rev. Euro.Gov, 2, (2007), 1.

<<http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2007-1/download/lreg-2007-1Color.pdf>> [žiūrėta 2012-10-05].

101. Schimmelfenning F., Scholtz H., *“EU democracy promotion in the European Neighbourhood: political conditionality, economic development, and transnational exchange”*. European Union Politics, Volume 9(2):187-215, SAGE Publications, 2008. <http://www.eup.ethz.ch/people/schimmelfennig/publications/08_EUP_EUDemocracyPromotionNeighbourhood.pdf> [žiūrėta 2012-10-15].
102. Statkus N., Paulauskas K., *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, 2008. < http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Tarp_geopolitikos_ir_postmoderno.pdf > [žiūrėta 2012 - 10-15].
103. *Statement by High Representative Catherine Ashton on the decision of Belarus to expel the Swedish ambassador*. Brussels, 3 August 2012, A 361/12. < http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/132114.pdf > [žiūrėta 2012-11-16].
104. *Statement by the Spokesperson of EU HR Ashton following the meeting of the Political and Security Committee on Belarus*. Summary: 10 September 2012, Brussels. <http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_12504_en.htm> [žiūrėta 2012-11-20].
105. Stritzel H., *“Towards a Theory of Securization: Copenhagen and Beyond”*. *European Journal of International Relations*, Vol. 13(3), 2007, 357-383[sage duomenų bazė].
106. Sundelius B., *“ The Challenge of Security Threats and Emergencies in Modern Society”*. Societal Security and Crisis Management in the 21st Century, ETH Zurich and Swedish Emergency Management Agency, CRN Workshop Report, Stockholm, Sweden, 2004 <<http://e-collection.library.ethz.ch/eserv/eth:27434/eth-27434-01.pdf>> [žiūrėta 2012-10-25].
107. Svarsto, kaip atsakyti Baltarusijai dėl „plušinių meškiukų“ tyrimo. <<http://www.lzinios.lt/Lietuvoje/Svarsto-kaip-atsakyti-Baltarusijai-del-plusiniu-meskiuku-tyrimo>> [žiūrėta 2012-11-20].
108. Šernius V., *„Istorija su plušiniais meškiukais: žvilgsnis iš Baltarusijos“*. <<http://www.geopolitika.lt/?artc=5594>> [žiūrėta 2012-11-20].
109. Švedija ir Baltarusija išvarė viena kitos diplomatų. <<http://vz.lt/article/2012/8/3/svedija-ir-baltarusija-ismare-vienas>> [žiūrėta 2012-11-16].
110. Švedai patikėjo, kad Minska užėmė meškiukų desantas iš Lietuvos <<http://www.lrytas.lt/-13413884111340946234-p2-%C5%A1vedai-patik%C4%97jo-kad-minsk%C4%85-u%C5%BE%C4%97m%C4%97-me%C5%A1kiuk%C5%B3-desantas-i%C5%A1-lietuvos.htm> > [žiūrėta 2012-11-05].
111. Swedish Foreign Minister: Swedish government has nothing to do with teddy bear stunt.

- <<http://www.15min.lt/en/article/world/swedish-foreign-minister-swedish-government-has-nothing-to-do-with-teddy-bear-stunt-529-246424>> [žiūrėta 2012-11-05].
112. Swedes launch teddy bear "assault" on Belarus.
< <http://www.thelocal.se/41816/20120704/> > [žiūrėta 2012-11-05].
113. Tacis programme (2000-2006).
<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17003_en.htm> [žiūrėta 2012-10-02].
114. "Tarptautinių žodžių žodynas". Kauno technologijos universitetas.
<<http://www.ukc.ktu.lt/zodynas/word.php?zodis=conditio%20sine%20qua%20non>> [žiūrėta 2012-10-30].
115. Taureck R., „Securitisation theory - The story so far: Theoretical inheritance and what it means to be a post- structural realist“. Paper for presentation at the at the 4th annual CEEISA convention University of Tartu, 25 -27 June 2006 .
http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/0/1/7/pages100177/p100177-1.php [žiūrėta 2012-10-15].
116. Teddy bears defeat Belarus generals.
<<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/teddy-bears-defeat-belarus-generals-8001362.html>> [žiūrėta 2012-11-16].
117. Tidikis R., *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2003.
<<http://www.vda-unesco.lt/wp-content/uploads/2012/02/R.Tidikis-Socialiniu-mokslu-tyrimu-metodologija1.pdf>>[žiūrėta 2012-11-15].
118. Tocci N., “*The European Neighbourhood Policy: a framework for modernisation?*”. European University Institute, December, 2006.
<<http://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/Law/Professors/Cremona/TheEuropeanNeighbourhoodPolicy/PaperTocci.pdf>> [žiūrėta 2012-10-01].
119. Towards the Enlarged Union Strategy Paper And Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries. Brussels, 9.10.2002, COM (2002) 700 final.
<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>> [žiūrėta 2012-10-01].
120. United Nations. Commisison on Human Rights. Sixty-first session. Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Adrian Severin, 18 March 2005.
<http://www.ciwr.org/documents_en/2005-03-18-severin-report-print.html> [žiūrėta 2012-11-05].
121. Užsienio reikalų ministerijoje – diskusija apie Baltarusijos modernizaciją.
<<http://www.ekspertai.eu/uzsienio-reikalu-ministerijoje-diskusija-apie-baltarusijos-modernizacija/>> [žiūrėta 2012-11-16].

122. Valentinavičius K., „Baltarusijos ateitis – kol kas be prošvaisčių“, <<http://www.atgimimas.lt/Pasaulyje/Baltarusijos-ateitis-kol-kas-be-prosvaisciu>> [žiūrėta 2012-11-05].
123. Vinogradnaitė, Inga, *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas. Metodinė priemonė politikos mokslų studentams*. Vilnius: VU TSPMI, 2006, p.14.
124. Weaver O., „Securitizing sectors? Reply to Eriksson“. *Cooperation and Conflict* Vol. 34(3), 1999.
125. Weaver O., „*Securization and Desecurization*“. Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995.
126. Wetzel A., Orbie J., „*The EU’s Promotion of External Democracy: in search of the plot*“. PS Policy Brief, No. 281, 13 September 2012. <http://www.eu-ipods.ugent.be/media/4145/wetzel_orbie_policybrief.pdf> [žiūrėta 2012-10-10].
127. Wolff S., „Re-thinking the European Neighbourhood Policy: From „Alternative to Enlargement“ to Regional Foreign and Security Policy?“. <<http://www.stefanwolff.com/files/Re-thinking%20the%20European%20Neighbourhood%20Policy.pdf>> [žiūrėta 2012-10.15].
128. I dalis I antraštinė dalis Sąjungos sąvoka ir tikslai i–2 straipsnis
Sąjungos vertybės
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0011:0040:LT:PDF>>
[žiūrėta 2012-10-01]
129. V antraštinė dalis Sąjungos išoriniai veiksmai i skyrius visuotinai taikomos nuostatos III-292 straipsnis
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0055:0185:LT:PDF>>
[žiūrėta 2012-10-01].

Vepštaitė R. ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimas“ Europos kaimynystės politikoje/Europos kaimynystės politikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. E.Motieka. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų katedra, 2012. – 88 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ procesas Europos kaimynystės politikoje, konkrečiai nagrinėjant „pliušinių meškiukų desanto“ akcijos, įvykdytos 2012 m. liepos 4 d. Baltarusijoje, atvejį. Pirmajame darbo skyriuje yra aptariamas Europos kaimynystės politikos demokratinis aspektas, parodant demokratiškas vertybių ir principų svarbą ES santykiuose su trečiosios šalimis, išskiriamos pagrindinės ES demokratijos sklaidos politikos priemonės ir principai bei nurodoma, kaip „demokratijos“ sąvoka yra suvokiama šiame darbe. Antrame skyriuje aptariamas Europos kaimynystės politikos saugumo aspektas. Priimant saugumo kaip socialiai konstruojamos sąvokos prielaidą, pristatoma konstruktyvistinė „sugrėsminimo“ teorija bei jos kritika. Galiausiai abu šie Europos kaimynystės politikos aspektai yra „sintezuojami“ aptariant demokratinės taikos teoriją, kurioje yra aiškiai išreikštas „demokratijos“ ir „saugumo“ tarpusavio ryšys. Trečiame skyriuje yra aprašoma darbo metodologija, didelį dėmesį skiriant diskurso analizės kaip tyrimo metodo aptarimui, yra atliekama „pliušinių meškiukų desanto“ atvejo analizė. Gauti rezultatai parodo ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ proceso konstravimo logiką ir principus.

Pagrindiniai žodžiai: demokratijos sklaidos politika, saugumas, „(su)grėsminimas“, „pliušinių meškiukų desantas“, diskursas.

Vepstaitė R. The securitization of EU Democracy Promotion Policy within European Neighbourhood Policy/ master's thesis in European Neighborhood Policy. Supervisor Prof. dr. E. Motieka. - Vilnius: Department of political sciences, Faculty of politics and management. Mykolas Romeris University, 2012. – 88 p.

ANOTATION

Key words: Democracy Promotion Policy, Security, Securitization, Teddy bears assault, Discourse.

Master's Thesis deals with the securitization process of EU Democracy Promotion Policy within European Neighbourhood Policy. A case study of “Teddy Bears assault” which was held on 4th July in Belarus is analyzed. The first chapter presents democratic aspect of European Neighbourhood Policy by showing the importance of democratic values and principles in EU's relations with third countries, characterizing the main tools and principles of EU Democracy Promotion Policy and explaining how “democracy” is understood in this Master's Thesis. The second chapter is addressed to security aspect of European Neighbourhood Policy. By accepting the premise that “security” is socially constructed concept, securitization theory and its critics are presented. At the end of this chapter a democratic peace theory is described having an intention to show how democratic and security aspects of European Neighbourhood Policy can be “synthesized”. The last chapter first presents the detailed methodology of this thesis, by paying special attention to discourse analysis. Then the analysis of selected case study is made. The results of it explains the logic and main principles of securitization process of EU Democracy Promotion Policy within European Neighbourhood Policy.

Vepštaitė R. ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimas“ Europos kaimynystės politikoje/Europos kaimynystės politikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. E.Motieka. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų katedra, 2012. – 88 p.

SANTRAUKA

Šio darbo pagrindinis tikslas yra parodyti ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimą“, „išgryninat“ pagrindinius šio proceso aspektus, ir įvertinti, tokio tyrimo būdo tinkamumą analizuojant „demokratijos“ ir „saugumo“ ryšį Europos kaimynystės politikoje. Tyrimui pasirenkama vieno atvejo analizė, konkrečiai – „pliušinių meškiukų desanto“ akcija, įvykdyta 2012 m. liepos 4 d. Baltarusijoje. Analizės centre yra procesas kaip tam tikri veikėjai pristato Baltarusiją ir jos valdžios vykdomą politiką kaip „grėsmę“ ES vykdomai demokratijos sklaidos politikai ir ES saugumui apskritai bei skatina imtis skubių, įprastos politikos ribas peržengiančių veiksmų. Darbo uždaviniai yra aptarti Europos kaimynystės politikos demokratinį ir saugumo aspektus, juos „sintezuoti“ pristatant demokratinės taikos teoriją ir išskiriant jos siūlomus „demokratijos“ ir „saugumo“ tarpusavio sąlyčio taškus, išanalizuoti „pliušinių meškiukų desanto“ akcijos metu vykusį ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ procesą, aptariant jo konstravimo logiką ir pagrindinius principus, apibendrinti atlikto tyrimą rezultatus bei įvertinti šio tyrimo būdo tinkamumą analizuojant „demokratijos“ ir „saugumo“ tarpusavio ryšį Europos kaimynystės politikos kontekste.

Teorinėje darbo dalyje pirmiausia yra aptariamas Europos kaimynystės politikos demokratinis aspektas, parodant demokratinį vertybių ir principų svarbą ES santykiuose su trečiosios šalimis, išskiriamos pagrindinės ES demokratijos sklaidos politikos priemonės ir principai bei nurodoma, kaip „demokratijos“ sąvoka yra suvokiama šiame darbe. Paskui yra pristatomas Europos kaimynystės politikos saugumo aspektas, aptariama saugumą kaip diskurso pagalba socialiai konstruojama sąvoką įvardinanti konstruktyvistinė „sugrėsminimo“ teorija bei jos kritika. Abu šie Europos kaimynystės politikos aspektai yra „sintezuojami“ nagrinėjant demokratinės taikos teoriją, kurioje, kaip teigiama literatūroje, yra pradedamas demokratijos „grėsminimas“.

Darbo tyrime, pasitelkiant vieno atvejo studiją, yra parodomas ES demokratijos sklaidos politikos „(su)grėsminimo“ procesas, išskiriant jo konstravimo logiką bei pagrindinius principus,

ir įvertinama šio proceso sėkmė, kuri yra siejama, remiantis tyrimo teorine prieiga, su įtikinta auditorija.

Baigiamojoje dalyje yra pateiktos apibendrinančios išvados bei rekomendacijos ateities tyrimams.

Vepstaitė R. The (se)curitization of EU Democracy Promotion Policy within European Neighbourhood Policy/ master's thesis in European Neighborhood Policy. Supervisor Prof. dr. E. Motieka. - Vilnius: Department of political sciences, Faculty of politics and management. Mykolas Romeris University, 2012. – 88 p.

SUMMARY

The aim of this Master's thesis is to analyse the securitization process of EU Democracy Promotion Policy within European Neighbourhood Policy by showing its main principles and to evaluate the selected type of analysis considering its effectiveness in analysing the relation between “democracy“ and “security“ within European Neighbourhood Policy. In order to achieve it a case study of „Teddy Bears assault“ which was held on 4th July, 2012 in Belarus is at the centre of analysis. The main goals of Master's Thesis is: to discuss the democratic and security aspects of European Neighbourhood Policy, to “synthesize” them by presenting democratic peace theory, to analyze the securitization process of EU Democracy Promotion Policy by characterizing its logic and main principles, to summarize the results and evaluate is the selected analysis model suitable for analyzing the relation between democracy and security within European Neighbourhood Policy.

The theoretical part deals with democratic and security aspects of European Neighbourhood Policy. It explains how those two concepts are understood in this thesis, shows their importance regarding EU relations with third countries, characterizes the main principles of EU Democracy Promotion Policy, presents Securitization theory which is the theoretical background of this Master's Thesis, and its critics. At the end of this part “democracy” and “security” concepts are “synthesized” by explaining democratic peace theory which, as it is said, is the first theoretical case where democracy is a securitized issue.

The analysis made is based on a case study of “Teddy Bears assault” in Belarus. Its main purpose is to show how EU Democracy Promotion Policy became a securitized issue and evaluate its success which is connected to convinced

The final part summarizes findings and gives some recommendations for future studies.